

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jáchym Šimek

Právní úprava obecné ochrany přírody a krajiny

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 24.8.2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 275 347 znaků včetně mezer.

V Praze dne 24. srpna 2021

Jáchym Šimek

Poděkování

Rád bych poděkoval panu docentu Vojtěchu Stejskalovi za odborné vedení při psaní práce.

Dále bych chtěl také poděkovat mamince za podporu a jazykovou korekturu.

Obsah

Úvod.....	6
1 Uvedení do problematiky ochrany přírody a krajiny	9
1.1 Člověk a příroda	9
1.2 Příroda a krajina.....	12
1.3 Druhy ochrany přírody a krajiny	14
1.4 Nástroje ochrany životního prostředí	16
1.4.1 Administrativně-právní nástroje.....	17
1.4.2 Koncepční nástroje	19
1.4.3 Ekonomické nástroje	20
1.4.4 Sankční nástroje	21
2 Mezinárodní právní ochrana přírody a krajiny	24
2.1 Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva.....	25
2.2 Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví	27
2.3 Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.....	28
2.4 Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť	30
2.5 Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů	31
2.6 Úmluva o biologické rozmanitosti	33
2.7 Evropská úmluva o krajině	35
3 Evropská právní ochrana přírody a krajiny	36
3.1 Primární právo	36
3.2 Směrnice o ptácích.....	37
3.3 Směrnice o stanovištích	39
3.4 Akční programy	40
3.4.1 7. akční program.....	41
3.4.2 8. akční program.....	42
4 Obecná ochrana rostlin a živočichů	45
4.1 Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025.....	46
4.2 Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky	48
4.3 Ochrana volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin	49
4.4 Ochrana volně žijících ptáků	52
5 Obecná územní ochrana přírody a krajiny	55
5.1 Územní systémy ekologické stability	55

5.1.1	Pojem územní systémy ekologické stability	55
5.1.2	Vytváření územních systémů ekologické stability	58
5.2	Významné krajinné prvky	63
5.2.1	Registrace významných krajinných prvků	66
5.2.2	Ochrana významných krajinných prvků	69
5.3	Ochrana dřevin	71
5.3.1	Povolení ke kácení dřevin	73
5.3.2	Náhradní výsadba a odvody	76
5.4	Ochrana a využití jeskyní	80
5.5	Ochrana paleontologických nálezů	83
5.6	Ochrana krajinného rázu a přírodní park	85
5.7	Přechodně chráněné plochy	90
6	Vztah obecné územní ochrany přírody a krajiny k územnímu plánování	93
6.1	Územní plánování	93
6.2	Nástroje územního plánování	94
6.3	Obecná ochrana přírody a krajiny a územní plánování včetně úvah de lege ferenda	98
6.3.1	Územní systémy ekologické stability a územní plánování	98
6.3.2	Významné krajinné prvky, krajinný ráz a územní plánování	100
Závěr	104
Seznam použitých zdrojů	109
Seznam použitých zkratk	124
Abstrakt	125
Abstract	126

Úvod

Tradice ochrany přírody a krajiny v českých zemích sahá hluboko do středověku. Cílem prvních právních aktů v této oblasti bylo především ochránit majetek vrchnosti, tedy přírodní zdroje včetně zvěře. Již v roce 1350 v návrhu zemského zákoníku *Majestas Carolina* připraveného na pokyn císaře Karla IV. se objevilo ustanovení týkající se nutnosti chránit lesy a lovnou zvěř.¹ Za zmínku stojí rovněž Císařský královský patent lesů a dříví, ustanovení v království Českém se týkající, který přijala v roce 1754 císařovna Marie Terezie. Tento právní předpis byl první zákonnou normou upravující hospodaření v lesích Rakouska – Uherska.²

Od 19. století se ochrana přírody v českých zemích soustředí zejména na ochranu unikátních a zajímavých lokalit a přírodních útvarů. V roce 1838 vznikla první chráněná území. Staly se jimi rezervace Žofínský prales a Hojná Voda. Zřídil je tehdejší majitel Novohradského panství Jiří František August de Langueval Buquoy.³ Ochrana některých významných území se pak na území Česka rozvíjela nejen za první republiky, ale i po 2. světové válce. Prvním národním parkem v Československu byl vyhlášen Tatranský národní park, který vznikl v roce 1949.⁴ Prvním ryze českým národním parkem se stal v roce 1963 Krkonošský národní park.⁵

V roce 1956 Národní shromáždění Československé republiky přijalo zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody. Tento zákon vycházel z tzv. konzervačního přístupu, což znamenalo, že poskytoval ochranu pouze konkrétním územím, přírodním památkám, organismům, nerostům apod.⁶ Již na počátku sedmdesátých let se však začalo ukazovat, že ochrana pouze vybraných objektů není dostatečná. Socialistický stát přesto často upřednostňoval hospodářské zájmy nad zájmy ochrany přírody.

Skutečnou změnu k přístupu ochrany přírody a krajiny na území České republiky přinesla až sametová revoluce. Tehdejší právní úprava byla zcela nedostatečná a zároveň bylo

¹ Ústav pro českou literaturu AV ČR. *Návrh zákoníku Karla IV., Majestas Carolina*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/zliteratury/VZCL3/145.pdf>.

² Vrška, Tomáš. Hort, Libor. *Historie vzniku lesních rezervací v ČR do roku 1945*. Ochrana přírody 1/2008. 2008. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/z-nasi-prirody/historie-vzniku-lesnich-rezervaci-v-cr-do-roku-1945/>.

³ Mendelova Univerzita v Brně. *Ochrana přírody a krajiny 1. díl*. Připraveno v rámci řešení projektu CZ.1.07/2.2.00/28.0020. 2021. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: http://web2.mendelu.cz/af_291_projekty2/vseo/print.php?page=4138&typ=html.

⁴ Bolda, Libor. *Tatranský národní park slaví 70 let*. Tatry.CZ. 2018. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.tatry.cz/cs/tatransky-narodni-park-slavi-70-let>.

⁵ Nařízení vlády č. 41/1963 Sb., o zřízení Krkonošského národního parku.

⁶ Zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody.

nezbytné nahradit dosavadní převážně konzervační přístup politikou řízené péče a aktivních zásahů do stavu životního prostředí. Počátkem 90. let Československo a později Česká republika přistoupilo k řadě mezinárodních úmluv zabývajících se ochranou životního prostředí. Na světové úrovni byla již v té době problematika životního prostředí a udržitelného rozvoje velmi vážným a diskutovaným tématem.

V roce 1992 byl přijat zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který je po mnoha novelizacích platný dodnes. Zákon o ochraně přírody a krajiny tvoří základ české právní úpravy. Zakotvuje územní i druhovou ochranu včetně ochrany neživé přírody a krajiny. Zákon rozlišuje ochranu obecnou, která se vztahuje na veškerou přírodu a krajinu na území České republiky a ochranu zvláštní, která se týká pouze vybraných částí přírody. Tato diplomová práce se zabývá pouze obecnou ochranou přírody a krajiny. Obsahuje však popis jak územní obecné ochrany, tak i obecné ochrany druhové a ochrany neživé přírody.

Cílem práce je popsat současný stav právní úpravy obecné ochrany přírody a krajiny v České republice a kriticky jej zhodnotit. V jednotlivých kapitolách proto poukazují na legislativní nedostatky, které jsem identifikoval, a popř. navrhuji možná řešení, která by mohla přinést pozitivní změnu obecné ochrany přírody a krajiny. Práce je vystavěna na deskriptivní metodě v kombinaci s metodou analytickou. Zjištěné poznatky jsou důkladně rozebrány a vyhodnoceny.

Práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola se věnuje definici základních pojmů a přibližuje čtenáři teoretický rámec vztahu člověka k přírodě, ochrany přírody a krajiny nebo nástrojů uplatňovaných v právu životního prostředí. S ohledem na rozsáhlé problémy životního prostředí, které zpravidla přesahují hranice jednotlivých států, jsem se rozhodl přiblížit čtenáři i mezinárodněprávní a evropskou rovinu ochrany přírody a krajiny. Ve druhé a třetí kapitole jsou proto popsány stěžejní mezinárodní úmluvy a evropská legislativa související s tématem. Nejen že jsou tyto prameny práva závazné pro Českou republiku, ale zároveň z nich často vychází vnitrostátní právní předpisy. Hlavními kapitolami práce jsou kapitola čtvrtá a kapitola pátá, které podávají ucelený obraz o obecné ochraně přírody a krajiny zakotvené zejména v zákoně o ochraně přírody a krajiny. Ve čtvrté kapitole se věnuji problematice obecné ochrany rostlin a živočichů a pátá kapitola je věnována obecné územní ochraně přírody a krajiny včetně ochrany neživé přírody. V poslední kapitole rozebírám vztah obecné ochrany přírody a krajiny a územního plánování. Tyto dvě oblasti práva jsou totiž vzájemně propojené a významně se ovlivňují. Územní plánování hraje nezastupitelnou roli

zejména při formování krajiny, a podílí se tak zcela zásadním způsobem na tvorbě prostředí, ve kterém žijeme.

1 Uvedení do problematiky ochrany přírody a krajiny

1.1 Člověk a příroda

Príslušníci rodu *homo sapiens* se poprvé objevili ve východní Africe přibližně před 200-300 tisíci lety a přibližně před 60-100 tisíci lety se rozšířili i mimo území Afriky.⁷ Život tehdejších lidí byl významně ovlivňován střídáním dob ledových a meziledových. Poslední doba ledová, která vrcholila asi před 22 tisíci lety zabránila rychlejšímu společenskému rozvoji. Ten však nastal záhy po jejím konci a nabral nebývale rychlé tempo (v perspektivě doby, po kterou se na Zemi vyskytují příslušníci rodu *Homo*). Pomyslná křivka civilizačního vývoje nyní získává exponenciální tvar a v posledních desetiletích se společnost mění nebývale rychlým tempem a vliv člověka na přírodu začíná být alarmující.⁸

Každý organizmus v určité míře ovlivňuje okolní organizmy, ale již ve starší době kamenné začal být vliv člověka v porovnání s ostatními druhy nesrovnatelný, přesto však ještě stále zanedbatelný oproti současnému stavu. S rozvojem lovu a používáním ohně začalo docházet k odlesňování a na některých místech planety i k vyhubení tzv. megafauny.⁹ Po konci poslední doby ledové, který nastal před 11 700 lety, začali lidé těžit z teplejšího a stabilnějšího klimatu. Nastal rozmach zemědělství a prvních civilizací, který bývá někdy označován jako neolitická revoluce.¹⁰ V té době již lidé obývali všechny kontinenty s výjimkou Antarktidy a počet obyvatel dosahoval několika milionů.¹¹ Postupně vznikala první města, rozvíjí se náboženství, společnost se hierarchizuje a vznikají první profese. Proměňuje se také vztah lidí k přírodě. Lidé přestávají být pasivní součástí ekosystémů způsobující pouze mikrozměny. Začínají přetvářet krajinu, šlechtit rostliny a domestikovat zvířata. Zemědělství se stalo na dlouhá staletí základním kamenem a motorem společnosti. Nedostatečná úroda způsobená nepřízní počasí nebo i přírodními katastrofami mohla vést až k rozvratu celé společnosti.¹²

⁷ Gibbons, Ann. *A Complex Behavior Arose at Dawn of Humans*. Science 359 (6381). 2018. s. 1200-1201.

⁸ Moldan, Bedřich. *Životní prostředí v globální perspektivě*. Karolinum. 2020. s. 11-20. ISBN 978-80-246-4678-7.

⁹ Johnson N., Christopher a kol. *Biodiversity Losses and Conservation Responses in the Anthropocene*. Science 356 (6335). 2018. s. 270-275.

¹⁰ Moldan, Bedřich. *Životní prostředí v globální perspektivě*. Karolinum. 2020. s. 12. ISBN 978-80-246-4678-7.

¹¹ Roser, Max. Ritchie, Hannah. Ortiz-Ospina, Esteban. *World Population Growth*. Our World In Data. 2019. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/world-population-growth>

¹² Diamond, Jared. *Collapse: How Societies Choose to Fail or Succeed*. Penguin Books. Revidovaná edice. 2011. ISBN: 978-014311700.

McCormick, Michael a kol. *Climate Change During and After Roman Empire: Reconstructing the Past from Scientific and Historical Evidence*. Journal of Interdisciplinary History 43 (XLIII: 2). 2012. s. 169-220.

Celospolečenská změna přišla na konci 18. století s vynálezem parního stroje. Rok, kdy si James Watt nechal patentovat jeho poslední verzi, bývá symbolicky označován za počátek průmyslové revoluce.¹³ K tomu přispěly další faktory jako rozmach osvícenství, zakotvení základních lidských práv a svobod v ústavách některých států nebo konec feudalismu a rozvoj tržního hospodářství. Společnost se proměnila z agrární na industriální a tempo dalšího vývoje a změn ve společnosti se dramaticky zrychlilo. Další významné změny přinesla masová průmyslová produkce, využívání elektřiny nebo zpracovávání a využívání ropy a dalších fosilních zdrojů.¹⁴ V průběhu posledních století člověk přestává být součástí přírody. Nyní rozhoduje o tom, jaká příroda bude.¹⁵ Přestože rozvoj nových technologií zrychluje již od počátku průmyslové revoluce, od druhé poloviny minulého století lze pozorovat bezprecedentní rychlost změn, které někdy připomínají spíše disruptivní šoky než kontinuální vývoj. Někteří autoři tak vývoj posledních let označují jako Velké zrychlení.¹⁶ Od roku 1950 do současnosti se počet obyvatel Země ztrojnásobil. Ke ztrojnásobení počtu lidí na Zemi přitom dříve bylo potřeba jednotek tisíců let. Od narození Krista do přelomu 18. a 19. století počet lidí vzrostl z přibližně 200-300 milionů na 800 milionů. Na konci 19. století pak na planetě žilo okolo 1,6 miliardy lidí a na konci roku 2020 to bylo již 7,8 miliardy.¹⁷

Za posledních 70 let došlo kromě masivního růstu populace také ke dvanásobnému zvýšení ekonomického výkonu, počet lidí žijících ve městech se zvýšil čtyřnásobně, spotřeba primární energie vzrostla pětkrát a spotřeba hnojiv dvanáctkrát.¹⁸ Populační exploze, ale i globálně rostoucí životní úroveň jdou ruku v ruce s rostoucím využíváním přírodních zdrojů. Na počátku průmyslové revoluce bylo zalesněno přibližně 45

¹³ Kozel, Stanislav. *James Watt*. Praha: Orbis. 1946. s. 17. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:80265540-82dc-11e5-a715-005056827e52?page=uuid:66aa58e0-b488-11e5-8c9e-001018b5eb5c>

¹⁴ Schwab, Klaus. *The Universal Purpose of a Company in the Fourth Industrial Revolution*. Davos Manifesto 2020. WEF Davos. 2019. Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/davos-manifesto-2020-the-universal-purpose-of-a-company-in-the-fourth-industrial-revolution/>

¹⁵ Crutzen, J. Paul. *Geology of Mankind*. Nature 415 (6867): 23. doi: 10.1038/415023a. 2002.

¹⁶ Steffen, Will a kol. *Global Change and the Earth System: A Planet Under Pressure*. Springer. Berlin. 2005. ISBN 91-631-5380-7.

¹⁷ World Population Review. *World Population Review*. 2021. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://worldpopulationreview.com/>

Roser, Max, Ritchie, Hannah, Ortiz-Ospina, Esteban. *World Population Growth*. Our World In Data. 2019. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/world-population-growth>

UN-DESA. *World Population Prospects: The 2015 Revision: Key Findings and Advanced Tables*. Global Sustainable Development Report. United Nations, New York. ESA/P/WP.241. 2015. Dostupné z: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/24797GSDR_report_2019.pdf

¹⁸ UN-DESA. *World Population Prospects: The 2015 Revision: Key Findings and Advanced Tables*. Global Sustainable Development Report. United Nations, New York. ESA/P/WP.241. 2015. Dostupné z: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/24797GSDR_report_2019.pdf

% celkové souše. V současné době tvoří lesy pouze 36 % plochy souše.¹⁹ Značná část lesní plochy musela ustoupit výstavbě a zemědělské půdě. Rozloha zemědělské plochy se však nezvyšuje úměrně s rostoucím počtem obyvatel. Relativně dostatečná produkce potravin se v dnešní době daří zejména díky novým technologiím v zemědělství, používání vysoce účinných hnojiv a chemickému ošetřování plodin. Tyto faktory se však zároveň negativně podepisují na kvalitě půdy. Degradace půdy se stává jedním z globálních problémů a odhaduje se, že je asi třetina půdy v různé míře poškozena.²⁰ V důsledku lidské činnosti jsou také narušeny hydrologické procesy na planetě. Nejen že zvýšená spotřeba vody způsobuje její nedostatek v zemědělství a průmyslové produkci, ale zároveň negativně ovlivňuje vodní ekosystémy a druhy, které jsou na nich závislé.²¹ Lidmi je ovlivněno okolo 40 % mořských oblastí a tři čtvrtiny plochy souše. V důsledku lidské činnosti dochází k masivnímu vymírání rostlinných i živočišných druhů. Někteří odborníci jej označují za šesté velké vymírání.²² Svět se také potýká s problémem odpadů a mikroplastů, které se vyskytují mj. v 83 % pitné vody.²³ V oblasti životního prostředí je pravděpodobně nejvýznamnějším a nejvíce diskutovaným tématem současnosti globální změna klimatu způsobená zejména zvyšujícím se množstvím skleníkových plynů v atmosféře. V porovnání s rokem 1990 se množství skleníkových plynů v ovzduší zvýšilo o 43 %.²⁴ Otázky ochrany životního prostředí, přírody a krajiny se tak stále více dostávají do popředí. V příštích desetiletích bude pravděpodobně nezbytné, aby došlo opět k zásadní celospolečenské změně. Nyní se však bude muset jednat o změnu, která přinese skutečně udržitelný rozvoj společnosti. V opačném případě budou ohroženy nejen ostatní ekosystémy na Zemi, ale i lidstvo samotné.

¹⁹ Foley, A. Jonathan a kol. *Global Consequences of Land Use*. Science 309 (5734). 2005. s 570 -574. DOI: 10.1126/science.1111772.

Goldewijk, K. Klein a kol. *The HYDE 3.1 Spatially Explicit Database of Human-Induced Global Land Use Change over the Past 12,000 Years*. Global Ecology and Biogeography 20 (1). 2011. s. 73-86.

²⁰ Goldewijk, K. Klein a kol. *The HYDE 3.1 Spatially Explicit Database of Human-Induced Global Land Use Change over the Past 12,000 Years*. Global Ecology and Biogeography 20 (1). 2011. s. 73-86.

²¹ World Water Council. Water Crisis. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

<https://www.worldwatercouncil.org/en/water-crisis>

²² UN-DESA. *World Population Prospects: The 2015 Revision: Key Findings and Advanced Tables*. Global Sustainable Development Report. United Nations, New York. ESA/P/WP.241. 2015. Dostupné z:

https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/24797GSDR_report_2019.pdf

Kolbert, Elizabeth. *Šesté vymírání: Nepřirozený příběh*. Barrister a Principal. Brno. 2018. ISBN: 978-80-7364-052-1.

²³ World Economic Forum. *The Global Risks Report 2020*. 2020. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

<https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2020>

²⁴ Lindsey, Rebecca. *Climate Change: Atmospheric Carbon Dioxide*. NOAA Climate.gov. 2020. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-atmospheric-carbon-dioxide>

1.2 Příroda a krajina

Tato diplomová práce se zabývá problematikou ochrany přírody a krajiny. Je proto nutné odpovědět na základní otázku, co to vlastně příroda a krajina je. Ačkoliv se může zdát, že je odpověď zcela zřejmá, a bylo by proto nadbytečné zkoumat tuto problematiku, oba pojmy je nutné vymežit, protože díky tomu lze přesněji určit i objekt ochrany. Základním právním předpisem, který upravuje obecnou ochranu přírody a krajiny v České republice a kterému bude věnována velká část této práce, je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále také jen „ZOPK“). Ten obsahuje definici pojmu krajina, avšak definice přírody v něm chybí. Výklad pojmu příroda je proto nutné hledat v odborné literatuře.

První dochované spisy obsahující slovo příroda v různých podobách pochází již z antického Řecka. Přibližně okolo 6. a 7. století před naším letopočtem se v antických textech objevuje slovo *phusis*, jehož kořen slova lze chápat jako *rostoucí* či *produkující*. Později se začal používat výraz *phuein*, který lze volně přeložit jako *objektivní realizace abstraktního konceptu*.²⁵ Výkladem slova *phusis* se zabýval i Aristoteles ve 4. století před naším letopočtem. Nejprve jej chápe jako esenci věcí, tedy jako to, z čeho jsou jednotlivé věci tvořeny, ale v pozdější fázi života se jeho výklad slova více blíží přírodě tak, jak ji vnímáme dnes. Slovo *phusis* bylo později přejato Římany do latiny jako slovo *natura* (anglické slovo pro přírodu je *nature*), kde však bylo používáno jako výraz pro *narození*. Ani dnes neexistuje mezi odborníky shoda na tom, co je vlastně příroda. Příroda je komplexnějším pojmem, než se na první pohled může zdát. V odborné literatuře se velmi často objevují abstraktní definice jako: „*dědictví, které je nutné chránit před vlivem člověka*“ nebo „*specifická síla, která je jádrem života*“.²⁶ Ať už chápeme přírodu jakkoliv, lze se shodnout na tom, že lze pod tento pojem podřadit nejen živé organismy, tedy živočichy a rostliny, ale i neživé složky přírody, jako horniny a minerály, vody, ledovce, ovzduší a vůbec celý „*zemský systém*“, který nás obklopuje, ale na jehož tvorbě nemělo lidstvo podíl. V kontextu posledních desetiletí pak začíná být stále jasnější, že je příroda vážně ohrožena lidskou civilizací a že je nutné ji chránit.²⁷

Výklad pojmu krajina se zdá být o něco jednodušší. Jeho definice je totiž obsažena v § 3 odst. 1 písm. m) ZOPK. Krajina je zde vymezena jako: „*část zemského povrchu s*

²⁵ Benveiste, E. Lejeune, Michel. *Noms d'agent et noms d'action en indo-européen*. Revue des Études Anciennes. Tome 52, n°1-2. 1948. s. 149-152.

²⁶ Ducarme, Frédéric, Couvet, Denis. *What does 'nature' mean?* Palgrave Communications 6: 14. 2020.

Dostupné z: <https://www.nature.com/articles/s41599-020-0390-y>

²⁷ Moldan, Bedřich. *Životní prostředí v globální perspektivě*. Karolinum. 2020. s. 113. ISBN 978-80-246-4678-7.

charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky“. Odkaz na civilizační prvky zdůrazňuje, že součástí krajiny jsou i reliéfy, které vytvořil nebo na jejichž tvorbě se podílel člověk. To potvrzuje i definice krajiny obsažená v čl. 1 písm. a) Evropské úmluvy o krajině z roku 2000, kde je krajina definována jako: „část území, tak jak je vnímána lidmi, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů“.

Přestože v ZOPK chybí definice slova příroda, nalezneme zde vymezení toho, co zákonodárce rozumí pojmem ochrana přírody a krajiny. Ochrana přírody a krajiny je definována v § 2 odst. 1 ZOPK jako: „*péče státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péče o vzhled a přístupnost krajiny*“. Lze tedy dovést, že zákonodárce v tomto vymezení za přírodu považuje všechny složky, které zde uvádí, kromě krajiny. Na první pohled je však zřejmé, že se jedná o neúplné vymezení. Zákon zcela opomíjí například ochranu půdy nebo vodních systémů, které tvoří nedílnou součást přírody.²⁸ V ZOPK také chybí upřesnění pojmu péče, avšak dovozuje se, že jej lze chápat jako souhrn nástrojů a činností s cílem zachovávat nebo obnovovat funkce ekosystémů, krajinu, biologickou rozmanitost a zlepšovat stav životního prostředí.²⁹ Drobné nedostatky v ustanovení § 2 odst. 1 ZOPK lze spatřovat i ve výčtu předmětů ochrany (prvků, kterým zákon přisuzuje ochranu). Například v případě rostlin ZOPK v § 2 odst. 2 uvádí, že zákon chrání planě rostoucí rostliny a jejich společenstva. Planě rostoucí rostliny jsou definovány v § 3 odst. 1 písm. c) ZOPK jako: „*jedinci nebo kolonie rostlinných druhů včetně hub, jejichž populace se udržují v přírodě samovolně*“. V případě ochrany dřevin zakotvené v § 7 ZOPK je však zcela zřejmé, že záměrem zákonodárce je ochránit i „uměle“ vysazené dřeviny, tedy takové dřeviny, které vysadil člověk za konkrétním účelem, a které proto nelze považovat za planě rostoucí rostliny.³⁰

Nástroje, s jejichž pomocí má být zajištěna ochrana přírody a krajiny, jsou vyjmenovány v § 2 odst. 2 ZOPK. Ze zákonné formulace však vyplývá, že jde pouze o

²⁸ Pekárek, Milan. *Příroda jako objekt právní ochrany*. Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno : Masaryk University. 2010. Dostupné z: [http://dvp.sehnaelek.cz/files/prispevky/09_priroda/Pekarek_Milan_\(4496\).pdf](http://dvp.sehnaelek.cz/files/prispevky/09_priroda/Pekarek_Milan_(4496).pdf)

²⁹ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 2 odst. 1.

³⁰ Pekárek, Milan. *Příroda jako objekt právní ochrany*. 2010. Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno : Masaryk University. Dostupné z: [http://dvp.sehnaelek.cz/files/prispevky/09_priroda/Pekarek_Milan_\(4496\).pdf](http://dvp.sehnaelek.cz/files/prispevky/09_priroda/Pekarek_Milan_(4496).pdf)

demonstrativní výčet, a proto lze uplatnit při ochraně přírody a krajiny i jiné prostředky, které nejsou v zákoně výslovně uvedeny.

1.3 Druhy ochrany přírody a krajiny

Právní úpravu ochrany přírody a krajiny lze rozlišit podle dvou hledisek. Z hlediska úrovně ochrany ji dělíme na obecnou a zvláštní. Podle objektu ochrany pak rozlišujeme územní a druhovou ochranu přírody a krajiny.

Obecná ochrana přírody a krajiny, jejíž právní úprava je předmětem této diplomové práce, představuje základní stupeň ochrany, který se vztahuje na krajinu, biologickou diverzitu, přírodní hodnoty, estetické kvality přírody, ale i na šetrné využívání přírodních zdrojů. Základním pramenem práva upravujícím obecnou ochranu přírody a krajiny je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Ten rozlišuje tři různé úrovně obecné ochrany – obecnou ochranu územní, obecnou ochranu druhovou a obecnou ochranu neživých částí přírody a krajiny. Obecná ochrana územní je realizována prostřednictvím několika nástrojů. Těmito nástroji, resp. prostředky ochrany, jsou územní systémy ekologické stability, významné krajinné prvky, krajinný ráz a přírodní parky a přechodně chráněné plochy. Obecná ochrana druhová se vztahuje na všechny druhy živočichů a rostlin. ZOPK jim poskytuje ochranu před zničením, poškozováním, sběrem nebo odchytem, který by je mohl ohrozit. Obecná ochrana neživých částí přírody a krajiny chrání jeskyně a s nimi související přírodní jevy na povrchu (např. vývěry krasových vod) a paleontologické nálezy. Nad rámec obecné druhové ochrany ZOPK rovněž obsahuje specifická pravidla ochrany pro volně žijící ptáky a jejich stanoviště a dřeviny rostoucí mimo les.³¹ Do obecné ochrany přírody a krajiny v ZOPK se promítá i právní úprava na úrovni Evropské unie. Například § 4 odst. 4 se ZOPK vypořádává s otázkou hodnocení důsledků některých koncepčních nástrojů na evropsky významné lokality a ptačí oblasti.

Zvláštní ochrana přírody a krajiny je jedním z nejvýznamnějších nástrojů ochrany životního prostředí. Stejně jako v případě obecné ochrany, i u zvláštní ochrany přírody a krajiny lze rozlišovat ochranu územní a druhovou. V rámci územní ochrany ZOPK zakotvuje šest kategorií zvláště chráněných území: přírodní památky, národní přírodní památky, přírodní rezervace, národní přírodní rezervace, chráněné krajinné oblasti a národní parky. Zvláště chráněná území se vyhláší obecně závazným právním předpisem na přírodovědecky či esteticky významných nebo jedinečných územích. Zvláštní druhová ochrana je založená na

³¹ Ministerstvo životního prostředí. *Obecná ochrana přírody a krajiny*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/obecna_ochrana_prirody_krajiny

zprísňeném režimu nakládání s vybranými druhy rostlin a živočichů.³² Zvláštní druhovou ochranu ZOPK zajišťuje vybraným, vzácným nebo vědecky a kulturně významným druhům rostlin a živočichů. Zvláště chráněné rostliny a živočichové se dle stupně jejich ohrožení dělí na: ohrožené, silně ohrožené a kriticky ohrožené.³³ Důležitým podkladem pro přiřazení do dané kategorie jsou tzv. červené seznamy, které obsahují výčet ohrožených a vzácných druhů. Pro zařazení druhu do kategorie je rozhodující nejen stupeň ohrožení na území České republiky, ale je nezbytné posouzení i v mezinárodním kontextu. V České republice vydává červené seznamy Agentura ochrany přírody a krajiny ČR z pověření Ministerstva životního prostředí.³⁴ Kromě rostlin a živočichů ZOPK rovněž přiznává zvláštní ochranu nerostům. Ta se vztahuje na vybrané druhy nerostů, které jsou vzácné nebo vědecky či kulturně hodnotné.

Mimo systematiku obecné a zvláštní ochrany přírody a krajiny stojí v ZOPK památné stromy, kterým je přiznána individuální ochrana. Důvodem specifické ochrany u památných stromů není to, že jde o konkrétní rostlinný druh, ale to, že má strom estetický, historický, společenský nebo kulturní význam.³⁵ Památné stromy je zakázáno poškozovat, ničit nebo rušit v jejich přirozeném vývoji a zároveň kolem nich vzniká, ze zákona nebo na základě rozhodnutí orgánu ochrany přírody, ochranné pásmo, ve kterém je zakázáno provádět řadu činností, které by mohly strom ohrozit.³⁶

Se vstupem České republiky do Evropské unie bylo nutné transponovat několik směrnic týkajících se druhové i územní ochrany přírody a krajiny. Směrnice byly transponovány do ZOPK a jsou blíže rozebrány ve třetí kapitole. Česká republika je rovněž smluvním státem řady mezinárodních úmluv týkajících se ochrany přírody a krajiny a z tohoto členství jí vyplývá mnoho mezinárodních závazků. Vybrané mezinárodní smlouvy jsou blíže popsány v druhé kapitole této diplomové práce.

³² Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 382. ISBN: 978-80-7400-338-7.

³³ Ministerstvo životního prostředí. *Příroda a krajina*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/priroda_krajina

³⁴ Miko, Ladislav; Borovičková, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 229. ISBN: 978-80-7179-585-8.

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Červené seznamy*. Portál informačního systému ochrany přírody [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://portal.nature.cz/publik_syst/ctihtmlpage.php?what=1264

³⁵ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 387. ISBN: 978-80-7400-338-7.

³⁶ § 46 ZOPK.

1.4 Nástroje ochrany životního prostředí

Nástroje ochrany jsou souborem prostředků zajišťujících ochranu životního prostředí. Kromě právních prostředků vycházejících zejména z veřejnoprávních metod právní regulace existují i mimoprávní prostředky ochrany. Cílem těchto nástrojů je ochrana životního prostředí před ohrožováním a poškozováním, ale také zaručení trvale udržitelného rozvoje, tedy zajištění potřeb současné generace, aniž by bylo ohroženo plnění životních potřeb příštích generací.³⁷

Definici trvale udržitelného rozvoje obsahuje i ZOPK, kde je v § 6 tento rozvoj vymezen jako: „*takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů*“.

Nástroje ochrany životního prostředí se dělí na dvě základní skupiny, a to na nástroje přímé a nástroje nepřímé. Přímé nástroje nebo také nástroje přímého působení odpovídají metodám právní regulace a bezprostředně ovlivňují stav životního prostředí. Jde například o zákazy, příkazy, souhlasy, povolení apod. Nepřímé nástroje jsou mimoprávními nástroji ochrany životního prostředí, ale právo jim poskytuje formu závazného a vynutitelného pravidla chování. Příkladem nepřímých nástrojů ochrany jsou ekonomické nástroje.³⁸ Dalším možným členěním nástrojů je členění podle jejich povahy. V tomto případě se zpravidla rozlišují nástroje administrativně-právní, koncepční, ekonomické a sankční.

Aby byla zajištěna účinnost některých nástrojů, bývá někdy nutná koordinace na nadnárodní úrovni. Pro ochranu životního prostředí je proto nezbytná úprava v mezinárodních smlouvách a stále více se do popředí dostává i legislativa Evropské unie. Průřezovými nástroji ochrany životního prostředí, které vycházejí z mezinárodního, resp. evropského práva jsou například EIA a IPPC. EIA neboli posuzování vlivů na životní prostředí (Environmental Impact Assessment) je klíčovým nástrojem ochrany životního prostředí, který umožňuje hodnotit dopady a důsledky lidských činností na životní prostředí. Tento nástroj umožňuje posoudit vliv určitých záměrů na životní prostředí předtím, než jsou tyto záměry

³⁷ Brundtland, Harlem. *Our Common Future*. World Commission on Environment and Development. Oxford University Press. 1987. ISBN: 019282080X. Dostupné z:

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>

³⁸ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 37. ISBN: 978-80-7400-338-7.

realizovány.³⁹ Zkratka IPPC znamená integrovaná prevence a omezování znečištění (Integrated Pollution Prevention and Control). Jde o nástroj regulace vybraných zemědělských a průmyslových činností, který se zaměřuje na ochranu životního prostředí jako celku. Díky tomu by nemělo docházet k situacím, kdy bude jedna složka životního prostředí chráněná, a druhá naopak poškozována.⁴⁰

1.4.1 Administrativně-právní nástroje

Administrativně-právní nástroje představují základní stavební kámen systému ochrany životního prostředí. Charakteristickým rysem těchto nástrojů je jejich závaznost a vynutitelnost. Z toho důvodu jsou mezi nástroji na ochranu životního prostředí převládající skupinou. Patří sem právní prostředky uplatňované preventivně (např. zákazy, příkazy, povolení nebo souhlasy), ale i následně (např. povinnost uvést poškozené části životního prostředí do původního stavu).

Základním typem administrativně-právních nástrojů je ukládání povinností. Adresát, kterému je povinnost uložena, je povinen něco konat, něčeho se zdržet nebo něco strpět. Povinnost lze stanovit přímo zákonem nebo v jeho rámci normativním či individuálním aktem orgánu veřejné správy, který je příslušný k rozhodování o věci. Povinnosti jsou upraveny v drtivé většině předpisů souvisejících s ochranou životního prostředí.⁴¹ Jde např. o povinnost předcházet znečišťování nebo poškozování životního prostředí a povinnost minimalizovat nepříznivé důsledky své činnosti na životní prostředí stanovenou v § 17 odst. 1 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, nebo povinnosti ohlašovací, které ukládá ZOPK v souvislosti s obecnou ochranou.

Dalším typem administrativně-právních nástrojů jsou povolení, souhlasy, stanoviska a vyjádření. Ty jsou vydávány orgánem státní správy a plní zpravidla preventivní funkci. Činnosti, které by mohly mít negativní vliv na životní prostředí jsou často podmíněné získáním povolení nebo souhlasu. Povolení i souhlas také mohou vymezit podmínky, za kterých lze činnost provádět, a to tak aby byl co nejvíce zmírněn či zcela eliminován negativní dopad na životní prostředí. Povolení je možné udělit i dodatečně a tím zlegalizovat již prováděnou činnost. Stanoviska a vyjádření slouží jako podklad pro závazné rozhodnutí

³⁹ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 217-220. ISBN: 978-80-7400-338-7.

⁴⁰ Ministerstvo životního prostředí. *IPPC - Integrovaná prevence a omezování znečištění*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/ippc>

Zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci; Směrnice Rady č. 96/61/EC.

⁴¹ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 37. ISBN: 978-80-7400-338-7.

v případech, kdy to právní předpis vyžaduje. Samotná stanoviska a vyjádření nejsou rozhodnutími ve správním řízení, avšak rozhodnutí, ke kterému se vztahují, mohou významně ovlivnit.⁴²

Třetí skupinou jsou standardy, které stanoví požadavky na zachování určitého stavu životního prostředí. Příkladem standardů jsou emisní limity, přípustný stupeň znečištění vod a půdy, požadavky na výrobky, technické parametry staveb apod. Standardy by měly garantovat stav životního prostředí, který nepředstavuje nebezpečí pro zdraví lidí a zároveň neohrožuje ostatní složky životního prostředí.⁴³ Dalším nástrojem ochrany životního prostředí je tzv. kategorizace objektů ochrany. Slouží k rozčlenění částí životního prostředí a objektů, které vyžadují ochranu. Rozčlenění se posuzuje podle stupně ohrožení objektů, resp. podle toho, jakou míru ochrany dané objekty vyžadují. Kategorizace objektů ochrany se uplatňuje kupříkladu v ZOPK (např. členění na obecnou územní ochranu a zvláště chráněná území) nebo v zákoně č. 541/2020 Sb., o odpadech (kategorizace odpadů). Jedním z administrativně-právních nástrojů je i kontrola a dozor. Zabezpečení kontroly a dozoru zajišťují jak představitelé zákonodárné moci (Parlament České republiky), tak i představitelé moci soudní a příslušné orgány státní správy. Kromě toho se na kontrole a dozoru významně podílí Česká inspekce životního prostředí, ale i odborná veřejnost a spolky, které se zabývají ochranou životního prostředí. Nástrojem ochrany je i právní odpovědnost, kterou lze rozčlenit na odpovědnost za způsobené ztráty na životním prostředí a deliktní odpovědnost za trestné činy a přestupky. Posledním příkladem administrativně-právního nástroje je výkon rozhodnutí, který nastupuje v případech, kdy povinná osoba neplní, co musí, dobrovolně. Výkonem rozhodnutí lze zajistit splnění nápravných opatření, ale také vykonat sankční povinnosti (např. vymoci uloženou pokutu).⁴⁴

V oblasti obecné ochrany přírody a krajiny se administrativně-právní nástroje uplatňují nejčastěji ve formě zákonem stanovených povinností (např. povinnost, resp. zákaz poškozovat nebo ničit objekty chráněné zákonem). Důležitou roli mají také závazná stanoviska (např. závazné stanovisko orgánu ochrany přírody ke schválení lesních hospodářských plánů podle § 4 odst. 3 ZOPK) a individuální správní akty (např. povolení orgánu ochrany přírody k vývozu

⁴² Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 37. ISBN: 978-80-7400-338-7.

⁴³ Ritschelová, Iva. *Úvod do politiky životního prostředí*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta životního prostředí. 2002. s. 26. ISBN: 80-7044-414-2.

Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 38. ISBN: 978-80-7400-338-7.

⁴⁴ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 38-40. ISBN: 978-80-7400-338-7.

nebo dovozu ohrožených druhů volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin dle § 5 odst. 7 ZOPK).

1.4.2 Koncepční nástroje

Koncepce v sobě odrážejí vizi dlouhodobého směřování lidstva ve vztahu k životnímu prostředí. Jejich součástí se v průběhu let staly i obecné principy a ideje, ze kterých právo životního prostředí vychází.⁴⁵ Koncepční nástroje se objevují v různých podobách. Nejčastěji bývají označovány jako koncepce, programy nebo plány. Některé z těchto dokumentů jsou právně závaznými (např. politika a zásady územního rozvoje nebo lesní hospodářské plány), u některých jsou právně závazné pouze jejich částí a některé mají pouze doporučující charakter. I přesto však mají v ochraně životního prostředí a ve formování politik týkajících se životního prostředí nezastupitelnou roli.⁴⁶ Koncepce a programy bývají zpravidla zpracovávány na střednědobý až dlouhodobý časový horizont. Za minimální časový úsek, pro který má smysl zpracovat koncepci, bývá označován jeden rok. Naopak maximální časový úsek, pro který lze předjímat budoucí vývoj, se pohybuje okolo deseti let, v ojedinělých případech až dvaceti let. Vzhledem k dlouhodobé orientaci koncepcí tak slouží tento nástroj jako jakési časové překlenutí vyplňující mezery v oblastech nepokrytých jinými nástroji.

Koncepce by proto měla především:

- vymežit cíle, kterých je nutné dosáhnout,
- určit priority v dané oblasti,
- rámcově vytyčit, jaký způsob a jaké prostředky je nutné zvolit pro dosažení stanoveného cíle.⁴⁷

Koncepce jsou typickým představitelem nástrojů nepřímého působení. Do ochrany životního prostředí se v drtivé většině případů přenášejí zprostředkovaně, a to často i ty, které jsou právně závaznými dokumenty. Některé koncepce, jako jsou politiky a programy, však stojí zcela mimo právo. Typickým příkladem takovéto koncepce je Státní politika životního prostředí. Aktuální Státní politika životního prostředí České republiky 2030 s výhledem do

⁴⁵ Damohorský, Milan. Koncepční nástroje ochrany životního prostředí v českém právu; Stejskal, Vojtěch (ed.). *Koncepční nástroje ochrany životního prostředí z pohledu práva*. Sborník z konference. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta. 2003. s. 66.

⁴⁶ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 40. ISBN: 978-80-7400-338-7.

⁴⁷ Damohorský, Milan. Koncepční nástroje ochrany životního prostředí v českém právu Dienstbier, Filip. *Procesněprávní aspekty vytváření a užití konceptních nástrojů ochrany životního prostředí*, sborník z konference. Univerzita Karlova v Praze. 2003. s. 73.

2050 byla schválena vládou ČR na počátku roku 2021.⁴⁸ Velmi důležitými koncepčními nástroji dneška jsou dokumenty územního plánování dle stavebního zákona. Samotný územní plán je naprosto klíčovým nástrojem územně plánovací dokumentace. Dalším příkladem koncepčních nástrojů jsou plány vodohospodářské, lesnické nebo plány péče o zvláště chráněná území.⁴⁹ Na úseku obecné ochrany přírody a krajiny jsou významným koncepčním nástrojem plány, projekty a opatření při vytváření územních systémů ekologické stability.⁵⁰

1.4.3 Ekonomické nástroje

Ekonomické nástroje patří do skupiny nepřímých nástrojů ochrany životního prostředí. Fungují na principu finančních stimulů, které mají podnítit k aktivitám vedoucím k ochraně životního prostředí. Jejich význam je značný a konstantně rostoucí. V příštích letech by měly hrát ekonomické nástroje klíčovou roli při ochraně životního prostředí mj. díky Zelené dohodě pro Evropu, nástroje Evropské unie, prostřednictvím něhož by mělo dojít k alokaci miliard euro na investice do udržitelnosti a transformaci evropských ekonomik k uhlíkové neutralitě.⁵¹ Ekonomické nástroje plní komplementární funkci k administrativně-právním nástrojům a působí především tam, kde ostatní nástroje selhávají. Základním znakem ekonomických nástrojů je to, že mají dotčení aktéři možnost volby chování. To je i hlavním charakteristickým rysem nepřímých nástrojů. Možnost volby aktérů je postavena na dvou možnostech rozhodnutí. Těmi jsou ekologická vhodnost a ekonomická výhodnost. Právní úprava a ekonomické nástroje směřují k tomu, aby bylo ekonomicky výhodnější chování zároveň ekologicky vhodnější. Ekonomické nástroje proto zvýhodňují ekologicky vhodné chování, a naopak znevýhodňují ekologicky nevhodné chování.⁵²

Ekonomické nástroje lze dělit podle způsobu ekonomického působení na pozitivní a negativní stimuly. V případě pozitivní stimulace dochází k podpoře, resp. zvýhodnění

⁴⁸ Ministerstvo životního prostředí. *Státní politika životního prostředí České republiky 2030 s výhledem do 2050*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/statni_politika_zivotního_prostředí

⁴⁹ Damohorský, Milan. *Koncepční nástroje ochrany životního prostředí v českém právu*; Stejskal, Vojtěch (ed.). *Koncepční nástroje ochrany životního prostředí z pohledu práva*. Sborník z konference. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta. 2003. s. 70.

⁵⁰ § 4 odst. 1 ZOPK.

⁵¹ Evropská komise. *Overview of sustainable finance*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/overview-sustainable-finance_en

Evropská komise. *Zelená dohoda pro Evropu*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs

Evropská komise. *Udržitelné financování*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance_cs

⁵² Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 43. ISBN: 978-80-7400-338-7.

ekologicky příznivé varianty. Naopak negativní stimulace znevýhodňují, nejčastěji formou poplatků, chování, které není ekologicky vhodné. Základním negativním stimulem jsou tedy poplatky a jiné platby. Do této skupiny řadíme poplatky za znečišťování a jiné poškozování (např. poplatek za znečišťování ovzduší, poplatek za ukládání odpadů na skládku apod.), dále poplatky za využívání přírodních zdrojů (např. poplatek za odběr povrchových a podzemních vod, úhrady z dobývacího prostoru a z vydobytých nerostů), uživatelské poplatky (poplatek za spotřebu látek poškozujících ozónovou vrstvu Země) a daně (daň z elektřiny, ze zemního plynu a z pevných paliv). Mezi pozitivní stimuly řadíme daňová zvýhodnění (např. osvobození vozidel zabezpečujících vnitrostátní osobní linkovou dopravu od silniční daně), dotace, dary a jiná zvýhodnění (např. podpora obnovy a péče o přírodní stanoviště a druhy v rámci Operačního programu Životní prostředí), zvýhodněné půjčky a garance nebo úlevy. Mezi další ekonomické nástroje ochrany životního prostředí patří také depozitně refundační systémy (např. vratné zálohy za lahve od piva), nástroje k zajištění závazků a odpovědnosti (např. povinné environmentální pojištění pro některé subjekty) a obchodovatelná emisní povolení.⁵³

V oblasti obecné ochrany přírody a krajiny se ekonomické nástroje uplatňují pouze sporadicky, např. v oblasti ochrany dřevin rostoucích mimo les. Příkladem je ustanovení § 9 ZOPK, které upravuje situace, kdy je ten, kdo kácel dřeviny, povinen zaplatit odvody do rozpočtu obce nebo do Státního fondu životního prostředí. V rámci obecné ochrany lze uplatnit i pozitivní ekonomické stimuly. To umožňuje například § 69 ZOPK, který upravuje podmínky získání finančního příspěvku na uskutečnění záměrů týkajících se ochrany životního prostředí.

1.4.4 Sankční nástroje

Sankční nástroje jsou prostředky následné ochrany životního prostředí. Nastupují až poté, co není splněna povinnost stanovená normativním či individuálním právním aktem. Porušením právní povinnosti vzniká odpovědnost za protiprávní jednání, přičemž na úseku životního prostředí rozlišujeme nejen deliktní odpovědnost, ale i odpovědnost za ztráty na životním prostředí. Kromě toho se v právu životního prostředí uplatňuje kromě odpovědnosti subjektivní, tedy odpovědnosti za zavinění, i odpovědnost objektivní, tedy odpovědnost za následek.⁵⁴ Deliktní odpovědnost, která vychází z principu práva na příznivé životní prostředí

⁵³ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 45-47. ISBN: 978-80-7400-338-7.

⁵⁴ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 72-73. ISBN: 978-80-7400-338-7.

zakotveného v čl. 35 Listiny základních práv a svobod, lze dále rozdělit na odpovědnost trestní a odpovědnost správní.

Trestní odpovědnost nabývá v posledních letech na významu v důsledku zvyšující se četnosti trestných činů proti životnímu prostředí. Ty jsou vyjmenovány v hlavě VIII. zákona č. 40/2009, Sb., trestního zákoníku. Trestní zákoník rozlišuje celkem 16 samostatných skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. Všechny z těchto trestných činů může spáchat také právnická osoba, a to dle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Trestné činy proti životnímu prostředí vyjmenované v trestním zákoníku pokrývají širokou škálu protiprávních jednání poškozujících nebo ohrožujících životní prostředí a chrání všechny složky životního prostředí. Ve vztahu k obecné ochraně přírody a krajiny se mohou pachatelé dopustit např. trestných činů: poškození a ohrožení životního prostředí dle § 293 trestního zákoníku, poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti dle § 294 trestního zákoníku, neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami dle § 299 trestního zákoníku, neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti dle § 300 trestního zákoníku nebo poškození chráněných částí přírody dle § 301 trestního zákoníku.

Protiprávním jednáním na úseku životního prostředí nemusí být vždy naplněny všechny znaky trestného činu, a dané jednání je proto nepostihnutelné trestním zákoníkem. Ostatně trestní právo by mělo být prostředkem ultima ratio, a mělo by tedy nastupovat pouze v těch případech, kdy ke sjednání nápravy nepostačí mírnější prostředky. V řadě případů je protiprávní jednání klasifikováno pouze jako přestupek. Přestupek je škodlivý protiprávní čin porušující předpisy správního práva. Za přestupky mohou být odpovědné jak fyzické, tak i právnické osoby a podnikající fyzické osoby. Rozlišení, zda přestupek spáchala fyzická či právnická osoba je klíčové, jelikož zatímco se u fyzických osob uplatňuje odpovědnost subjektivní, v případě právnických osob a podnikajících fyzických osob platí odpovědnost objektivní. Potřeba zpřísnit právní úpravu pro právnické osoby a podnikající fyzické osoby zakotvením objektivní odpovědnosti za přestupky, vyvstala v posledních desetiletích zejména z důvodu závažnosti a míry rozsahu některých protiprávních jednání těchto osob. V oblasti životního prostředí může právnická osoba zpravidla napáchat mnohonásobně větší škody než jakákoliv fyzická osoba.⁵⁵ Základním právním předpisem upravujícím problematiku

⁵⁵ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 77-78. ISBN: 978-80-7400-338-7.

přestupků je zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Nicméně v oblasti ochrany životního prostředí jsou přestupky upraveny ve speciálních zákonech pokrývajících jednotlivé složky životního prostředí (např. zákon č. 289/1995 Sb., o lesích, nebo zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší).

Sankční nástroje jsou nedílnou součástí i ZOPK. Kromě přestupků se v obecné ochraně přírody a krajiny využívá také institutu odstranění následků neoprávněných zásahů. Ten je upraven v § 86 ZOPK a řeší situace, kdy někdo poškodí, zničí nebo nedovoleně změní částí přírody a krajiny. Primární nápravou v takové situaci by mělo být uvedení do původního stavu. Pokud není uvedení do původního stavu možné a účelné, orgán ochrany přírody může uložit náhradní opatření. Ustanovení § 87 a § 88 obsahují výčet přestupků fyzických, resp. právnických osob, kterých se mohou tyto osoby dopustit ve vztahu k přírodě a krajině. Pro obecnou ochranu přírody a krajiny jsou relevantní např. přestupky nesplnění ohlašovací povinnosti stanovené ZOPK (§ 87 odst. 1 písm. e) ZOPK a § 88 odst. 1 písm. h) ZOPK), nesplnění povinnosti k paleontologickému nálezu (§ 87 odst. 1 písm. i) ZOPK a § 88 odst. 1 písm. m) ZOPK) nebo poškození skupiny dřevin rostoucích mimo les nebo jejich pokácení bez povolení (§ 87 odst. 2 písm. e) ZOPK a § 88 odst. 1 písm. c) ZOPK). Fyzickým osobám lze za přestupek dle ZOPK uložit pokutu ve výši až 200 000,- Kč a právnickým osobám až ve výši 2 000 000,- Kč.⁵⁶

⁵⁶ § 87 odst. 4 a 5 ZOPK a § 88 odst. 3 ZOPK.

2 Mezinárodní právní ochrana přírody a krajiny

S mohutným ekonomickým rozmachem v 60. letech minulého století zapříčiněným prohlubujícím se mezinárodním obchodem a rychle rostoucím využíváním přírodních zdrojů se ve společnosti začaly poprvé objevovat otázky související s ochranou životního prostředí. Společnost tak reagovala i na několik událostí z předchozích let, které způsobily znečištění životního prostředí ve velkém měřítku. Například v roce 1952 zemřelo v Londýně během zimy v důsledku smogu více než 4 000 lidí. Událost bývá někdy označována jako Velký londýnský smog. V roce 1967 vyvolalo po celém světě pozdvižení ztroskotání tankeru Torrey Canyon poblíž britských břehů, při němž uniklo do moře okolo 120 000 tun ropy.⁵⁷ Několik dalších událostí, které se neblaze podepsaly na stavu životního prostředí, podnítilo společnost k tomu, aby se začala problematikou více zabývat. Na konci 60. let vyšlo několik odborných publikací, které např. varovaly před populační explozí nebo před následky bezohledného využívání přírodních zdrojů.⁵⁸ Ve stejném období se začala mobilizovat i občanská společnost. V roce 1970 se ve Spojených státech amerických konal první Den Země, kterého se již tehdy zúčastnilo 20 milionů lidí. Na všechny tyto podněty začaly postupně reagovat vlády a parlamenty jednotlivých zemí přijímáním, nejprve vnitrostátních právních předpisů upravujících ochranu životního prostředí a později i uzavíráním mezinárodních smluv.⁵⁹

Jedna z prvních mezinárodních úmluv, smlouva o Antarktidě, byla uzavřena ještě na konci 50. let minulého století a v účinnost vstoupila v roce 1961.⁶⁰ Skutečný zlom v ochraně životního prostředí na mezinárodní úrovni však představovala až Stockholmská konference, která se uskutečnila v roce 1972. Na ní byla přijata deklarace OSN, ve které se uvádí, že: „ochrana a zlepšování životního prostředí lidí je zásadní otázkou, jejíž řešení ovlivňuje blahobyt a ekonomický rozvoj napříč světem“. Stockholmská deklarace rovněž obsahovala 26 principů, kterými je nutné se řídit při tvorbě environmentálních politik.⁶¹ V témže roce vyšla odborná publikace s názvem Meze růstu, na jejíž tvorbě se podíleli manželé Meadowsovi a několik dalších autorů. Kniha byla výsledkem práce Římského klubu, organizace založené v roce 1968, a upozorňovala na neudržitelnost hospodářského růstu. Přestože se některé

⁵⁷ Moldan, Bedřich. *Životní prostředí v globální perspektivě*. Karolinum. 2020. s. 21. ISBN 978-80-246-4678-7

⁵⁸ Např. Ehrlich, Paul. *The Population Bomb*. Ballantine Books. 1968. ISBN 1-56849-587-0; nebo Boulding, Kenneth. *The Economics of Coming Spaceship Earth*. American Economic Review, Vol. 56, No. 1/2, March 1, 1966.

⁵⁹ Moldan, Bedřich. *Životní prostředí v globální perspektivě*. Karolinum. 2020. s. 20-23. ISBN 978-80-246-4678-7

⁶⁰ Sekretariát smlouvy o Antarktidě. *The Antarctic Treaty*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.ats.aq/e/antarctictreaty.html>

⁶¹ Organizace spojených národů. *Report of the United Nations Conference on Human Environment*. 1972. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://undocs.org/en/A/CONF.48/14/Rev.1>

prognózy autorů knihy ukázaly později jako mylné, studie se společně se Stockholmskou konferencí staly významnými milníky mezinárodního práva životního prostředí.

Další zásadní událostí, která formovala ochranu životního prostředí na mezinárodní úrovni, byla konference v brazilském Rio de Janeiru v roce 1992. Událost nesla oficiální název Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, avšak bývá také označována jako Summit Země. Výsledkem náročných jednání byly mj. dvě stěžejní mezinárodní smlouvy, a to Úmluva o biologické rozmanitosti a Rámcová úmluva OSN o změně klimatu. Kromě toho byl na konferenci vypracován rozsáhlý akční plán s názvem Agenda 21, který přináší doporučení na strukturální změny, jež mají zaručit udržitelný rozvoj. Dalším výstupem z konference byla Deklarace z Ria de Janeiro s univerzálními 27 principy nebo Deklarace principů hospodaření v lesích. Summit Země rovněž vedl k ustanovení Komise pro udržitelný rozvoj.⁶² Na Summit Země navázal o deset let později Světový summit o udržitelném rozvoji, který se konal v jihoafrickém Johannesburgu. Tam byly přijaty dokumenty s názvy Politická deklarace a Implementační plán. Tyto dokumenty zahrnovaly soubor aktivit a opatření, které musí být realizovány, aby byl zajištěn rozvoj respektující životní prostředí. Poslední významnou mezinárodní smlouvou se skutečně celosvětovým dopadem je Pařížská dohoda. Ta byla podepsána 196 smluvními státy na konci roku 2015 a účinnosti nabyla o rok později. Pařížská dohoda a jí předcházející konference se vypořádávají s problémem globální klimatické změny. Cílem smlouvy je udržet globální oteplování pod hranicí dvou stupňů a v ideálním případě pod hranicí jednoho a půl stupně Celsia v porovnání s předindustriálním obdobím.⁶³

Na formování mezinárodního práva životního prostředí se samozřejmě podílelo mnohem více velmi významných konferencí a mezivládních úmluv. Cílem této práce však není poskytnout jejich detailní výčet. Následující část práce blíže popisuje vybrané mezinárodní úmluvy, které zasahují do problematiky obecné ochrany přírody a krajiny a jejichž je Česká republika smluvním státem.

2.1 Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva

Tato úmluva je považována za nejstarší mezivládní globální úmluvu týkající se životního prostředí. Jednání o jejím znění započala v šedesátých letech minulého století mezi

⁶² Organizace spojených národů. *United Nations Conference on Environment and Development*. Rio de Janeiro. 1992. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992>

⁶³ Organizace spojených národů. *The Paris Agreement*. United Nations Climate Change. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>

státy a nevládními organizacemi. Organizace zabývající se ochranou životního prostředí a vlády jednotlivých států si začaly v druhé polovině dvacátého století postupně všimnout problémů souvisejících s degradací mokřadů, jakožto přirozeného prostředí pro migrující vodní ptactvo. Alespoň částečné řešení tohoto stále se stupňujícího problému měla zajistit právě Úmluva o mokřadech. Úmluva byla podepsána v iránském městě Ramsar v roce 1971, proto bývá často označována také jako Ramsarská úmluva. Účinnosti nabyla o čtyři roky později, tedy v roce 1975.⁶⁴ Ke 4. listopadu 2019 měla Ramsarská úmluva 171 smluvních stran.⁶⁵

Cílem úmluvy je konzervace a chytré využívání všech mokřadů díky lokálním a národním aktivitám, ale i mezinárodní spolupráci, což by mělo přispět k udržitelnému rozvoji napříč světem. Vědci považují mokřady za jeden z ekosystémů s nejbohatší druhovou rozmanitostí a diverzitou. Mimo jejich ekologické funkce biotopů, v nichž se vyskytuje charakteristická a často i endemická fauna a flóra, plní také funkci hospodářskou, například funkci zásobárny vody či přirozené ochrany před záplavami a suchem. Mokřady také zachycují více uhlíku než jakýkoliv jiný ekosystém, jsou využívány pro přepravu a jako zdroj obnovitelné energie z vody.⁶⁶

Ramsarská úmluva je vystavěna na třech základních pilířích. Smluvní strany se v ní zavazují zachovat a rozumně využívat všechny mokřady. Druhým pilířem úmluvy je povinnost států určit a zachovat alespoň jeden mokřad mezinárodního významu nebo tzv. ramsarské síť. Třetím stěžejním závazkem smluvních stran je povinnost mezivládní spolupráce při ochraně mokřadů překračujících hranice jedné země, ale i při ochraně sdílených vodních systémů a živočišných druhů.⁶⁷

V současnosti je na seznamu mokřadů majících mezinárodní význam více než 2 300 oblastí pokrývajících území o rozloze blízké se 2 500 000 km². Česká republika eviduje 14

⁶⁴ Sekretariát Ramsarské úmluvy. *History of the Ramsar Convention*. Švýcarsko. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.ramsar.org/about/history-of-the-ramsar-convention>

⁶⁵ Sekretariát Ramsarské úmluvy. *Smluvní strany Ramsarské úmluvy*. Švýcarsko. 4.11.2019. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/annotated_contracting_parties_list_e.pdf

⁶⁶ Sekretariát Ramsarské úmluvy. *Global Wetland Outlook*. Švýcarsko. 2018. [online]. [cit. 2021-08-19].

Dostupné z:

https://static1.squarespace.com/static/5b256c78e17ba335ea89fe1f/t/5ca36fb7419202af31e1de33/1554214861856/Ramsar+GWO_ENGLISH_WEB+2019UPDATE.pdf

⁶⁷ Sekretariát Ramsarské úmluvy. *Global Wetland Outlook*. Švýcarsko. 2018. [online]. [cit. 2021-08-19].

Dostupné z:

https://static1.squarespace.com/static/5b256c78e17ba335ea89fe1f/t/5ca36fb7419202af31e1de33/1554214861856/Ramsar+GWO_ENGLISH_WEB+2019UPDATE.pdf

mokřadů mezinárodního významu, mezi něž patří například Šumavská rašeliniště, Litovelské Pomoraví, Podzemní Punkva, mokřady Liběchovky a Pšovky, ale i Třeboňské rybníky.⁶⁸ K pojmu mokřad totiž přistupuje Ramsarská úmluva relativně extenzivně. Považuje za ně „území s močály, slatinami, rašeliništi a vodami přirozenými nebo umělými, trvalými nebo dočasnými, stojatými i tekoucími, sladkými, brakickými nebo slanými, včetně území s mořskou vodou, jejíž hloubka při odlivu nepřesahuje 6 metrů“.⁶⁹

2.2 Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví

Necelé dva roky po přijetí Ramsarské úmluvy byla na generální konferenci UNESCO v Paříži v listopadu 1972 podepsána Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (v anglickém originále World Heritage Convention – WHC). Úmluva znamenala významný milník pro ochranu přírody. Jedná se totiž o jediný právní dokument, který propojuje koncepty ochrany přírody s ochranou kulturního dědictví a hledá rovnováhu mezi těmito dvěma oblastmi. K říjnu 2020 měla smlouva 194 smluvních stran. Československo přistoupilo k WHC v roce 1990.⁷⁰

Cílem úmluvy je zakotvit povinnost smluvních států zabezpečit označení, ochranu, zachování a prezentování kulturního a přírodního dědictví na území daného státu. Toho by mělo být dosaženo díky přijetí všeobecné politiky zabývající se ochranou přírodního a kulturního dědictví, podpoře vědeckého zkoumání zabývajícího se předcházením nebezpečí hrozcím dědictví, vytvořením služeb na ochranu přírodního a kulturního dědictví organizovaných kvalifikovanými pracovníky, přijetím odpovídajících právních předpisů a podporou při vytváření a rozvíjení státních i regionálních středisek věnujících se dané problematice.⁷¹

WHC rovněž založila Mezivládní výbor pro ochranu kulturního a přírodního dědictví výjimečné světové hodnoty, který zřídil Seznam světového dědictví. Státy pak podle WHC mají předkládat soupis objektů, které splňují alespoň jedno z deseti kritérií pro zařazení na

⁶⁸ Ministerstvo životního prostředí. *Ramsarská úmluva o mokřadech*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/ramsarska_umluva_o_mokradech#:~:text=Ramsar%20Convention%20on%20Wetlands&text=1971%20v%20%20%C3%ADr%C3%A1nsk%C3%A9m%20m%C4%9Bst%C4%9B%20Ramsar,1975.&text=%20%C3%A9Amluva%20vytv%C3%A1%20%20%C3%ADv%20r%C3%A1m%C3%A9m%20pro%20celosv%C4%9Btovou%20ochranu%20a%20rozumn%C3%A9%20u%C5%BE%C3%ADv%C3%A1n%C3%ADv%20v%C5%A1ech%20typ%C5%AF%20mok%C5%99ad%C5%AF.

⁶⁹ čl. 1 odst. 1 Ramsarské úmluvy.

⁷⁰ Organizace spojených národů. *The World Heritage Convention*. UNESCO World Heritage Centre. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/convention/>

Organizace spojených národů. *States Parties*. UNESCO World Heritage Centre. [online]. [cit. 2021-08-19].

Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/statesparties/>

⁷¹ Úmluva o ochraně světového přírodního a kulturního dědictví.

Seznam světového dědictví. K 6.4.2021 bylo na tomto seznamu 1 121 položek, přičemž 869 z nich bylo označených jako kulturní dědictví, 213 jako přírodní dědictví a 39 jako smíšené položky. Česká republika má na Seznamu světového dědictví momentálně 14 památek.⁷² Výhodou zařazení památky na Seznam světového dědictví je kromě zvýšené publicity, která zpravidla přiláká množství turistů, také možnost čerpat finanční prostředky z Fondu světového dědictví. V tom je pro rok 2021 alokováno 5,6 milionů amerických dolarů. O jejich rozdělení rozhoduje Výbor pro světové dědictví a prioritním kritériem pro přidělení finančních prostředků z fondu má být stupeň ohrožení existence dané kulturní či přírodní památky. Výkazy z posledních let však ukazují, že největšími beneficienty fondu byly převážně rozvíjející se ekonomiky. Naopak největšími přispěvateli do fondu jsou bohaté státy.⁷³

2.3 Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Úmluva, známá též pod zkratkou CITES vycházející z anglického názvu úmluvy (the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora), byla podepsána v americkém Washingtonu v roce 1973 na konferenci 80 států světa a účinnost nabyla o dva roky později, kdy ji ratifikovalo prvních deset zemí. Vedle Ramsarské úmluvy představuje CITES jeden z prvních moderních právních dokumentů, jehož cílem je ochrana živočišných a rostlinných druhů v globálním měřítku. V současné době má úmluva 175 smluvních stran včetně České republiky. Československo se k CITES připojilo v roce 1992 a Česká republika v rámci kontinuity práva uplatňuje úmluvu od rozdělení Československa.⁷⁴

Primárním cílem úmluvy je zajistit, aby mezinárodní obchod s některými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami neohrozil existenci těchto druhů. Ačkoliv nám v dnešní době může podobná regulace připadat přirozená, v 60. letech minulého století, kdy se začaly formovat prvotní myšlenky obsažené v úmluvě, znamenala naprostou revoluci. Obchod s divokými zvířaty a planě rostoucími rostlinami v té době totiž nepodléhal v zásadě téměř žádným pravidlům. Zároveň se však začaly stále častěji objevovat informace o ohrožení

⁷² Organizace spojených národů. *World Heritage List*. UNESCO World Heritage Centre. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list>

⁷³ Organizace spojených národů. *Funding*. UNESCO World Heritage Centre. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/funding/>

⁷⁴ Sekretariát CITES. *List of Parties to the Convention*. CITES. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: [List of Parties to the Convention | CITES](#)

Kučera, Jan, a kol. *Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin*. Ministerstvo životního prostředí. 2010. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_publicace/\\$FILE/OMOB-Publikace_CITES-20101109.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_publicace/$FILE/OMOB-Publikace_CITES-20101109.pdf)

a v některých případech i kritickém ohrožení řady živočišných a rostlinných druhů. V odborných kruzích, ale i v občanské společnosti proto postupně sílily hlasy, které volaly po jejich ochraně a zabránění jejich vyhubení, na kterém se významně podílel právě mezinárodní obchod s těmito druhy. Odhaduje se, že i v současnosti, kdy existuje poměrně přísná regulace, dosahuje mezinárodní obchod s rostlinnými a živočišnými druhy hodnoty miliard amerických dolarů a zahrnuje tisíce druhů živočichů a rostlin.⁷⁵

CITES je dnes základní právní nástroj pro regulaci výše specifikovaného mezinárodního obchodu. Záštitu této smlouvy zajišťuje Program OSN pro životní prostředí, ale podporují ji i významné mezinárodní nevládní organizace zabývající se ochranou životního prostředí jako Světový fond ochrany přírody či Světový svaz ochrany přírody. Cílem CITES je ochrana biologické rozmanitosti a přispění k jejímu udržitelnému využívání prostřednictvím regulace mezinárodního obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami. S žádným z chráněných druhů by se nemělo nakládat neudržitelně zvláště pak v souvislosti s mezinárodním obchodem. CITES proto přispívá k obecné ochraně biodiverzity a lze ji vnímat také jako podpůrný nástroj pro Úmluvu o biologické rozmanitosti či Strategický plán s cílem zastavit pokles biologické rozmanitosti přijatý v roce 2002 na Světovém summitu o udržitelném rozvoji.⁷⁶

CITES poskytuje různé druhy ochrany více než 36 000 živočišným a rostlinným druhům. Obsahuje tři přílohy se seznamy druhů, které podléhají ochraně. V příloze č. 1 jsou uvedeny druhy, které jsou ohrožené vyhynutím, resp. vyhubením. Jedná se přibližně o 3 % všech chráněných rostlin a živočichů. Z nich 15 % představuje živočišné druhy a 85 % rostlinné druhy. Obchod s těmito organizmy je zakázán. V příloze č. 2, která zahrnuje téměř 97 % procent chráněných druhů, jsou rostliny a živočichové, jejichž vyhynutí bezprostředně nehrozí, ale v případě nedostatečné kontroly by k němu mohlo dojít. Obchod s těmito druhy je obecně povolen, avšak je kontrolován. V příloze č. 3 jsou uvedeny rostlinné a živočišné druhy, které podléhají vnitrostátní regulaci jednotlivých smluvních stran, a u nichž je nutná spolupráce zbylých smluvních států pro kontrolu nad mezinárodním obchodem. Každá mezinárodní transakce s volně žijícími živočichy či planě rostoucími rostlinami musí být na

⁷⁵ Sekretariát CITES. *What is CITES?*. CITES. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/disc/what.php>

⁷⁶ Kučera, Jan, a kol. *Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin*. Ministerstvo životního prostředí. 2010. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_publicace/\\$FILE/OMOB-Publikace_CITES-20101109.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_publicace/$FILE/OMOB-Publikace_CITES-20101109.pdf)

základě úmluvy doprovázena povolením k uskutečnění obchodu, tzv. CITES permitem, které vydávají výkonné orgány smluvních států.⁷⁷

2.4 Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť

Jednou z dalších nejvýznamnějších mezinárodních smluv týkajících se ochrany přírody je i Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť uzavřená v roce 1979 ve švýcarském městě Bern. Účinnosti nabyla v roce 1982. Obsahem Bernská úmluva pokrývá většinu přírodního dědictví v Evropě a v některých státech Afriky. Úmluva má v současné době 51 smluvních stran včetně EU a všech jejích členských států. Mimo země, které jsou součástí Rady Evropy, se k ní připojilo Bělorusko, Maroko, Tunisko, Senegal či Burkina Faso. Bernská úmluva je jedinou regionální mezinárodní smlouvou svého druhu, která se zaměřuje na ochranu a zachování volně žijící fauny a planě rostoucí flóry v jejím přirozeném prostředí a na posílení spolupráce mezi evropskými státy v této oblasti. Úmluva chrání především ohrožené druhy celoevropského významu včetně jejich přírodních stanovišť a zranitelné stěhovavé druhy.⁷⁸

Součástí Bernské úmluvy jsou čtyři přílohy obsahující seznamy přísně chráněných druhů rostlin, přísně chráněných druhů živočichů, chráněných druhů živočichů a zakázaných prostředků a způsobů zabíjení, odchytu a jiných forem využívání.⁷⁹

Smluvní státy se přístupem k Bernské úmluvě zavázaly k vytvoření a prosazování celostátních politik na ochranu volně žijících živočichů, planě rostoucích rostlin a přírodních stanovišť, zejména pak na ochranu ohrožených a zranitelných druhů. Dále také k zohledňování ustanovení Bernské úmluvy při vytváření politik plánování a rozvoje a při tvorbě opatření proti znečišťování tak, aby byla v těchto opatřeních zohledněna ochrana předmětných druhů fauny a flóry. A v neposlední řadě se státy zavázaly k podpoře vzdělávání

⁷⁷ Sekretariát CITES. *Appendices*. CITES. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

<https://cites.org/eng/app/appendices.php>

Sekretariát CITES. *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*. CITES. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://cites.org/sites/default/files/l/Brochure_UNEP_CITES_eng.pdf

Kučera, Jan, a kol. *Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin*. Ministerstvo životního prostředí. 2010. Dostupné z:

[https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_publicace/\\$FILE/OMOB-Publikace_CITES-20101109.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_publicace/$FILE/OMOB-Publikace_CITES-20101109.pdf)

⁷⁸ Bernská úmluva.

Rada Evropy. *Presentation of the Bern Convention*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

<https://www.coe.int/en/web/bern-convention/presentation>

⁷⁹ Bernská úmluva.

a informování veřejnosti o nutnosti zachování planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a jejich stanovišť.⁸⁰

V návaznosti na některá ustanovení v Bernské úmluvě byla Radou Evropy vytvořena také Soustava Smaragd. Jedná se o ekologickou síť vytvořenou z oblastí zvláštního zájmu ochrany. Vytvoření Soustavy Smaragd na úrovni jednotlivých států je považováno za základní krok pro splnění požadavků uvedených v Bernské úmluvě. Evropská unie, jako jedna ze smluvních stran Bernské úmluvy, vytvořila v návaznosti na požadavek vzniku Soustavy Smaragd přijetím směrnice o stanovištích síť Natura 2000. V členských státech EU se proto síť Natura 2000 kryje se Soustavou Smaragd.⁸¹ V ostatních smluvních státech Bernské úmluvy Soustava Smaragd existuje a nadále se rozvíjí. Například pro rok 2020 uvolnila Rada Evropy více než 45 000 euro na financování asistence při rozvoji Soustavy Smaragd v Bělorusku.⁸²

2.5 Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů

Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů byla uzavřena v roce 1979 v německém Bonnu (proto bývá někdy také označována jako Bonnská úmluva). Účinnosti nabyla v roce 1983. K prvnímu lednu 2021 měla Bonnská úmluva 132 smluvních stran včetně České republiky. Jedná se o úmluvu OSN, která poskytuje globální platformu pro ochranu a udržitelnost výskytu stěhovavých druhů. Cílem úmluvy je zachování pozemských, vodních i ptačích migrujících druhů. Chrání tak savce, ptáky, ryby i bezobratlé živočichy napříč všemi lokalitami, kde se vyskytují, tedy na tahových cestách, v hnízdištích i zimovištích. Jde o jednu z mála mezivládních smluv, jejímž cílem je zachování volně žijících živočichů ve světovém měřítku.⁸³

Úmluva je vystavěná na třech pilířích ochrany stěhovavých druhů. Prvním pilířem je samotné zajištění ochrany ohroženým migrujícím živočichům. Druhým pilířem je podpora rozvíjení spolupráce mezi smluvními státy, jejímž cílem je ochrana konkrétních druhů či skupin druhů. Spolupráce je zpravidla realizována uzavíráním vzájemných dohod a memorand. Třetím základním pilířem, který tvoří Bonnskou úmluvu, je podpora výzkumu souvisejícího se stěhovavými druhy živočichů. Podpora je koordinována díky činnostem

⁸⁰ Bernská úmluva.

⁸¹ Rada Evropy. *Emerald Network of Areas of Special Conservation Interest*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network>

⁸² Rada Evropy. *Programme of Activities and Budget of the Bern Convention 2020-2021*. Directorate of Democratic Participation. 2019. Dostupné z: <https://rm.coe.int/programme-of-activities-2020-2021-for-the-bern-convention/168098b325>

⁸³ Sekretariát CMS. *CMS*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cms.int/en/legalinstrument/cms>

Vědecké rady ustanovené na základě úmluvy. Mimo koordinaci výzkumu se Vědecká rada věnuje také doporučování výzkumu, poskytování vědeckých rad tzv. Konferenci stran (rozhodovací orgán úmluvy), podávání doporučení ohledně zařazení daného živočišného druhu do příloh Bonnské úmluvy, v nichž jsou vedeny druhy, jež je nutné chránit atd. Každý smluvní stát má možnost ustanovit do Vědecké rady odborníka.⁸⁴

Jak již bylo uvedeno výše, součástí Bonnské úmluvy jsou přílohy, které obsahují seznamy druhů vyžadujících ochranu. V první příloze jsou uvedeny stěhovavé druhy, které jsou ohroženy. Smluvní státy, na jejichž území se vyskytují tyto druhy, by se měly zasadit o jejich přísnou ochranu a o zachovávání i obnovování jejich přirozeného prostředí, jakož i o odstraňování překážek ztěžujících jejich migraci a monitorování a ovlivňování dalších faktorů, které by mohly ohrozit jejich existenci. Kromě povinností ukládaných smluvním státům podporují orgány zřízené na základě Bonnské úmluvy také konkrétní akce mezi státy na pomoc jednotlivých ohrožených druhů. Na seznamu přílohy č. 1 lze nalézt i migrující druhy živočichů vyskytující se v České republice. Těmi jsou např. drop velký nebo orel mořský. Součástí druhé přílohy Bonnské úmluvy je seznam stěhovavých druhů, které mají být předmětem „dohod“. Jde o takové druhy živočichů, které potřebují nebo by jim významně prospěla mezinárodní spolupráce států za účelem jejich ochrany. Proto Bonnská úmluva vyzývá státy, přes které tyto živočišné druhy migrují nebo kde mají stanoviště, k uzavření vzájemných dohod a prohloubení mezinárodní spolupráce. Předmětem dohody má být zachování příznivého zachovného statusu nebo jeho obnova pro konkrétní stěhovavé druhy. Každá dohoda se má vztahovat na celou oblast, ve které se daný stěhovavý druh vyskytuje, a měla by mu tak přinést prospěch. Mezi dohody, jejichž smluvní stranou je Česká republika, se řadí Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků, Memorandum o ochraně stěhovavých dravců a sov Afriky a Euroasie a Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů.⁸⁵

⁸⁴ Sekretariát CMS. *Scientific Council*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

<https://www.cms.int/en/convention-bodies/scientific-council>

Bonnská úmluva.

⁸⁵ Ministerstvo životního prostředí. *Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (Bonnská úmluva)*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/bonnska_umluva

Bonnská úmluva.

Sekretariát CMS. *CMS*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cms.int/en/legalinstrument/cms>

Sekretariát CMS. *Appendices*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

https://www.cms.int/sites/default/files/basic_page_documents/appendices_cop13_e_0.pdf

African-Eurasian Migratory Waterbird Agreement – AEWA.

Agreement on the Conservation of Populations of European Bats – EUROBATS.

2.6 Úmluva o biologické rozmanitosti

Úmluva o biologické rozmanitosti (Convention on Biological Diversity, CBD) je považována za jednu z nejvýznamnějších mezinárodních smluv zabývajících se ochranou životního prostředí. Byla podepsána v roce 1992 na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji známé také jako Summit Země. Účinnosti nabyla na konci roku 1993. Inspirací pro vytvoření tohoto právního dokumentu byl sílící závazek světového společenství k dosažení udržitelného rozvoje. V současné době má úmluva 196 smluvních stran.⁸⁶

Biologickou rozmanitost neboli biodiverzitu nelze chápat pouze jako bohatost druhů organismů, kterých je v současnosti popsáno okolo 1,75 milionů, ale také jako genetickou různorodost v rámci jednoho druhu nebo širokou škálu ekosystémů (např. moří, lesů, mokřadů, řek, hor či pouští), které vytváří životní prostředí pro organismy, jež v něm vzájemně interagují. CBD definuje biodiverzitu ve čl. 2 jako: „*variabilitu všech žijících organismů včetně, mezi jinými, suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástí; zahrnuje diverzitu v rámci druhů, mezi druhy i diverzitu ekosystémů*“. Právě kombinace organismů a jejich vzájemných interakcí v různých ekosystémech vytváří z planety Země prostředí obyvatelné pro lidi. Proto se v roce 1992 zástupci jednotlivých států na Summitu Země v Rio de Janeiru shodli, že je nutné toto prostředí zachovat a vydat se cestou tzv. udržitelného rozvoje. Udržitelným rozvojem je míněno uspokojování potřeb dnešní generace za současného zachování světa, který bude moci sloužit potřebám budoucích generací.⁸⁷

Hlavními třemi cíli CBD jsou:

1. zachování biologické diverzity,
2. udržitelné využívání součástí biologické diverzity,
3. spravedlivé a rovnocenné sdílení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů.⁸⁸

K naplňování cílů úmluvy mají sloužit tematické a průřezové programy. Nejvyšší rozhodovací orgán úmluvy, Konference smluvních stran, vytvořil sedm tematických

Memorandum of Understanding on the Conservation and Management of the Middle-European Population of the Great Bustard.

⁸⁶ Sekretariát CBD. *History of the Convention*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/history/>

Sekretariát CBD. *List of Parties*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/information/parties.shtml>

⁸⁷ Sekretariát CBD. *Sustaining Life on Earth*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/convention/guide/>

⁸⁸ Sekretariát CBD. *Introduction*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/intro/>

programů, které odpovídají nejrozšířenějším typům biomů na zeměkouli. Těmi jsou: zemědělská biodiverzita, lesní biodiverzita, ostrovní biodiverzita, horská biodiverzita, mořská a pobřežní biodiverzita, sladkovodní biodiverzita a biodiverzita suchých oblastí a oblastí s podprůměrným množstvím srážek. Konference smluvních stran také vytvořila přehled klíčových problémů, se kterými je nutné se vypořádat, identifikovala potenciální řešení a nastínila časový plán pro tato řešení. Programy pro průřezové problémy byly rovněž formulovány Konferencí smluvních stran a zpravidla představují pomyslné mosty mezi tematickými programy. Průřezové programy jsou například: turismus a biodiverzita, technologické transfery, klimatická změna a biodiverzita, komunikace, vzdělávání a veřejné povědomí, ochranná území nebo zdraví a biodiverzita.⁸⁹

Každá smluvní strana úmluvy se má zasadit o ochranu biodiverzity na dvou úrovních. V první řadě je nutné zajistit ochranu v místě, kde se rostlinné druhy, živočišné druhy nebo ekosystémy v přírodě přirozeně nacházejí. Jedná se o tzv. ochranu in situ. Jako doplněk pro ochranu in situ byla v CBD zakotvena komplementární zásada tzv. ochrany ex situ, tedy v místech mimo přirozeného výskytu biologických složek. Ochrana ex situ by ale měla být i tak realizována především v zemi původu daných biologických složek.⁹⁰

Součástí úmluvy je také závazek smluvních stran k rozvoji výzkumu a vzdělávání týkajícího se předmětné problematiky. Signatáři úmluvy mají povinnost vytvářet a udržovat programy pro vědecké a technické vzdělávání v oblasti ochrany biodiverzity a toto vzdělávání podporovat. Zároveň mají podporovat výzkum, jehož cílem je ochrana biologické rozmanitosti nebo snaha o její trvale udržitelné využívání. Nedílnou složkou vzdělávacích programů by mělo být i zaměření na širokou veřejnost a zvyšování veřejného povědomí o problémech spojených s úbytkem rostlinných a živočišných druhů.⁹¹

K Úmluvě o biologické rozmanitosti byly přijaty dva protokoly. První z nich, Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti, byl přijat v roce 2000 a jeho cílem je zajistit bezpečné nakládání, transport a využívání živých modifikovaných organismů vznikajících díky pokročilým metodám moderní biotechnologické vědy. Tyto organismy mohou mít vliv

⁸⁹ Sekretariát CBD. *Thematic Programmes and Cross-Cutting Issues*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/programmes/>

⁹⁰ CBD.

⁹¹ CBD.

Sekretariát CBD. *Sustaining Life on Earth*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/convention/guide/?id=nataction>

nejen na zdraví osob, ale mohou také ovlivňovat biologickou rozmanitost.⁹² Druhý protokol, který je součástí CBD, se nazývá Nagoyský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání. Nagoyský protokol poskytuje transparentní právní rámec pro implementaci třetího cíle Úmluvy o biologické rozmanitosti.⁹³

2.7 Evropská úmluva o krajině

Evropská úmluva o krajině byla přijata v červenci roku 2000 Výborem ministrů Rady Evropy a o několik měsíců později byla předložena k podpisu členskými státy. Jde o nejvýznamnější mezinárodní smlouvu v evropském prostoru týkající se udržitelného rozvoje krajiny ve všech jejích aspektech. Pojem krajina je v úmluvě definován jako území, jehož stav je formován nejen činností přírodních faktorů, ale i těch lidských. Úmluva se proto vztahuje na veškeré území smluvních států a pokrývá všechny typy krajiny: přírodní, industriální, venkovskou a městskou. Úmluva se zaměřuje na ochranu, správu a plánování ve všech druzích krajiny a zvyšování veřejného povědomí o důležitosti a hodnotě krajiny jakožto životního prostoru pro lidi. Na základě úmluvy mají smluvní státy povinnost začlenit krajinu do svých politik, a to nejen těch, které se týkají ochrany životního prostředí, ale i do politik plánovacích, zemědělských, kulturních atd. Důraz je také kladen na zapojení veřejnosti do definování krajinných politik, její vzdělávání, ale i vzdělávání odborníků v oboru nakládání s krajinou a hodnocení krajiny. Obdobně jako v případě jiných mezinárodních smluv, i Evropská úmluva o krajině zavazuje státy k přeshraniční spolupráci při ochraně krajiny a výměně informací týkajících se krajiny. Úmluva svým rozsahem doplňuje například Bernskou úmluvu či Úmluvu o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.⁹⁴

⁹² Sekretariát CBD. *The Cartagena Protocol on Biosafety*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <http://bch.cbd.int/protocol>

⁹³ Sekretariát CBD. *About the Nagoya Protocol*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/abs/about/default.shtml/>

⁹⁴ Evropská úmluva o krajině.

Ministerstvo životního prostředí. *Evropská úmluva o krajině*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/evropska_uumluva_o_krajine_smlouva

Rada Evropy. *The European Landscape Convention*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/landscape/the-european-landscape-convention>

3 Evropská právní ochrana přírody a krajiny

Krátce po založení v roce 1957 neměla Evropská unie, resp. Evropské hospodářské společenství, žádné environmentální politiky, strategie či právní předpisy. Cílem sblížení původních šesti států bylo zejména posílit hospodářskou prosperitu a obnovit politickou stabilitu regionu po druhé světové válce. O nutnosti vytvářet v rámci Unie politiky zabývající se ochranou životního prostředí se začalo hovořit až o několik let později. V mezinárodních smlouvách, které tvoří nebo tvořily tzv. primární právo Evropské unie, se zmínka o integraci environmentálních politik poprvé objevila v roce 1987 v Jednotném evropského aktu (dále jen „JEA“). Dnes se může Evropská unie pyšnit jedněmi z nejprogresivnějších environmentálních politik na světě. Ochrana životního prostředí přesto zůstává jednou z největších výzev, se kterou se Evropská unie v současnosti potýká. Rámec ochrany životního prostředí na úrovni EU je tvořen nejen primárním právem, tedy smlouvami uzavřenými mezi členskými státy, ale i právem sekundárním, pod které lze zařadit směrnice, nařízení, doporučení, rozhodnutí a stanoviska. Klíčová je také judikatura Soudního dvora EU a Akční programy pro životní prostředí, které představují zastřešující rámec všech politik EU v oblasti životního prostředí.⁹⁵

3.1 Primární právo

Jak již bylo uvedeno výše, první smlouvou na půdě Evropských společenství, která zahrnuje ustanovení o životním prostředí, byl JEA. Oblast životního prostředí se díky JEA stala politikou, o níž se měla rozhodnutí přijímat kvalifikovanou většinou. JEA mimo jiné také zavádí zásadu subsidiarity. Opatření na evropské úrovni tedy měla být přijímána pouze za předpokladu, že by byla účinnější než na úrovni jednotlivých členských zemí.⁹⁶ Na ustanovení v JEA později navázala Smlouva o Evropské unii (dále jen „SEU“) a Smlouva o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“), které dnes představují dva stěžejní dokumenty tvořící primární právo Unie.

Ve SEU je zakotvena snaha Evropské unie podporovat udržitelný rozvoj a vytvářet opatření na ochranu a zlepšování kvality životního prostředí.⁹⁷ Samotná politika životního prostředí je pak blíže rozpracována v článcích 191-193 SFEU. Životní prostředí je podle čl. 4

⁹⁵ Jednotný evropský akt.

Jordan, Andrew, Adelle, Camilla. *Environmental Policy in the EU : Actors, Institutions and Processes*. Taylor & Francis Group, London. 2021. s. 1-7. ISBN-13: 978-1849714693.

Orlando, Emanuela. *The Evolution of EU Policy and Law in the Environmental Field: Achievements and Current Challenges*. Working Paper. Transworld. 2013. ISSN 2281-5252. Dostupné z:

http://www.iai.it/sites/default/files/TW_WP_21.pdf

Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství.

⁹⁶ Jednotný evropský akt.

⁹⁷ Smlouva o Evropské unii.

odst. 2 písm. e) SFEU jednou z oblastí, ve kterých Unie sdílí pravomoc s členskými státy. Cíli EU v oblasti životního prostředí jsou podle čl. 191 odst. 1:

- zachování, ochrana a zlepšování kvality životního prostředí,
- ochrana lidského zdraví,
- uvážlivé a racionální využívání přírodních zdrojů,
- podpora opatření na mezinárodní úrovni určených k řešení regionálních a celosvětových problémů životního prostředí a zejména boj proti změně klimatu.

Přestože je ochrana životního prostředí na základě SFEU jasně definovaným cílem Evropské unie, primární právo umožňuje značné regionální odlišnosti na poli environmentálních politik. To vychází např. z principu subsidiarity popsaného výše, ale i z čl. 191 odst. 3 SFEU, kde je uvedeno, že Unie při přípravě politiky v oblasti životního prostředí přihlédně mj. k podmínkám životního prostředí v různých regionech a k vyváženému rozvoji regionů Unie. Cílem Evropské unie tak není kompletní harmonizace práva životního prostředí členských států. Unie zpravidla spíše nastavuje společné minimální standardy na ochranu životního prostředí. Členské státy pak mají na základě článku 193 SFEU možnost přijmout přísnější ochranná opatření než ta stanovená Unií, pokud jsou v souladu s cíli vymezenými primárním právem.⁹⁸

3.2 Směrnice o ptácích

Na území Evropy se vyskytuje více než 500 různých druhů divoce žijících ptáků. Z toho je téměř třetina ohrožena.⁹⁹ Evropské společenství se proto již v 70. letech minulého století rozhodlo zajistit právní ochranu volně žijícím ptákům na území EU. Směrnice Rady č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků byla přijata v dubnu roku 1979 a v současné době je platné její konsolidované znění z roku 2009 (směrnice Rady 2009/147/ES). Jde o nejstarší právní předpis Evropské unie, který se zabývá životním prostředím, a představuje tak významný milník v unijní snaze o formování environmentálních politik.¹⁰⁰ Z toho důvodu se nabízí otázka, proč byly právě ptáci první třídou živočichů, u níž se začalo diskutovat o nutnosti vytvoření právního rámce pro jejich ochranu. Příčinou nemusí být ani tak zvýšená potřeba chránit ptáky z důvodu ohrožení vyhynutím některých druhů, ale spíše jejich obliba

⁹⁸ Orlando, Emanuela. *The Evolution of EU Policy and Law in the Environmental Field: Achievements and Current Challenges*. Working Paper. Transworld. 2013. IISN 2281-5252. Dostupné z: http://www.iai.it/sites/default/files/TW_WP_21.pdf

⁹⁹ Evropská Komise. *The Birds Directive*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/birdsdirective/index_en.htm

¹⁰⁰ Evropská Komise. *The Birds Directive*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/birdsdirective/index_en.htm

ve společnosti a zájem veřejnosti o tato zvířata. Například ve Velké Británii existuje Britský ornitologický klub již od roku 1892 a počet amatérských nadšenců zajímajících se o ptačí populace se odhaduje na statisíce. Jenom Britský fond pro Ornitologii spolupracuje s 35 000 dobrovolníky, kteří monitorují volně žijící ptactva.¹⁰¹ Obdobná situace je i v České republice. Česká společnost ornitologická organizuje od roku 2019 projekt sčítání ptáků na krmítku v rámci programu občanské vědy, do kterého se v roce 2021 zapojilo 27 000 dobrovolníků.¹⁰²

Úbytek a degradace prostředí přirozeného výskytu jsou jedněmi z největších hrozeb pro volně žijící ptáky. Směrnice o ptácích tak klade důraz zejména na ochranu stanovišť ohrožených a stěhovavých ptáků. Cílem je, aby nedocházelo k ničení nebo znečišťování stanovišť ptáků nebo k jejich rušení. Směrnice také reguluje využívání některých ptačích druhů, ke kterému dochází především v důsledku lovu. Dále vytváří síť oblastí zvláštní ochrany (Special Protection Areas nebo také ptačí oblasti) zahrnujících území, která představují nejvhodnější prostředí pro chráněné druhy. Od roku 1994 jsou všechny oblasti zvláštní ochrany součástí ekologické sítě Natura 2000 vytvořené na základě směrnice o stanovištích.¹⁰³ Kromě zřizování ptačích oblastí mají členské státy rovněž realizovat ochranná opatření za účelem obnovy ptačích stanovišť, regulovat lov některých druhů a obchod s ptáky, jejich částmi nebo výrobky z nich.¹⁰⁴

Součástí směrnice o ptácích je také 7 příloh, které poskytují různé typy ochrany konkrétním ptačím druhům. V první příloze je uvedeno 194 druhů ptáků, jejichž existence je významně ohrožena. Pro ty musí členské státy vyhradit oblasti zvláštní ochrany. V druhé příloze je vyjmenovaných 82 ptačích druhů, které je možné, při splnění legislativních požadavků, lovit. Lovění je však možné pouze v daných loveckých obdobích a nikoliv například v době, kdy se ptáci starají o mláďata. Třetí příloha zahrnuje seznam aktivit, které existenci ptačích druhů bezprostředně ohrožují. Tyto činnosti, od ničení hnízd až po samotné zabíjení ptáků, jsou obecně zakázané, ale s některými omezeními mohou členské státy několik aktivit specifikovaných v příloze č. 3 povolit. Čtvrtá příloha poskytuje seznam způsobů zabití,

¹⁰¹ Beolens, Crombet. *Birding Organisations*. Fat Birder. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

<https://fatbirder.com/birding-organisations/>

British Ornithologists' Club. *A History of the BOC*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://boc-online.org/about/history>

¹⁰² Česká společnost ornitologická. *Sčítáme ptáky na krmítku!* [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

<https://www.birdlife.cz/co-delame/vyzkum-a-ochrana-ptaku/vyzkum-ptaku/krmitka/>

¹⁰³ Směrnice o ptácích, směrnice o stanovištích.

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Směrnice o ptácích*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

<https://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/evropske-smernice/smernice-o-ptacich/>

¹⁰⁴ Směrnice o ptácích.

kteře by měly členské státy omezit a regulovat a pátá příloha se věnuje ptačím druhům, které by měly být podrobněji vědecky zkoumány. Poslední dvě přílohy se týkají změn souvisejících s konsolidací směrnice.¹⁰⁵

3.3 Směrnice o stanovištích

Směrnice Rady č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (zkráceně směrnice o stanovištích) byla přijata v květnu roku 1992. Cílem směrnice je zachovat biologickou rozmanitost při současném zohlednění ekonomických, sociálních, kulturních a regionálních specifík. Společně se směrnicí o ptácích vytváří v Evropské unii ekologickou soustavu chráněných území Natura 2000. Prostřednictvím přírodních stanovišť chráněných v rámci soustavy Natura 2000 má dojít k ochraně biologické rozmanitosti všech forem organismů kromě ptáků, jejichž ochranu zajišťuje směrnice o ptácích.

Směrnice o stanovištích poskytuje různé typy ochrany více než 1 000 druhů fauny a flóry a přibližně 200 typům přírodních stanovišť. Ty jsou vyjmenovány v přílohách směrnice. Příloha č. 2 obsahuje největší počet druhů (okolo 900). Ochrana druhů vyjmenovaných v příloze č. 2 je zajištěna vytvořením tzv. lokalit významných pro Společenství (Sites of Community importance - SCI) a zvláštních oblastí ochrany (Special areas of conservation, SAC). Jako souhrnný název pro oblasti, které jsou součástí ochrany podle směrnice o stanovištích a zároveň spadají po síť Natura 2000, se používá termín Evropsky významné lokality. Ty musí být podle směrnice spravovány podle ekologických potřeb druhů, které se v nich vyskytují. Druhy živočichů a rostlin, jejichž ochrana vyžaduje vyhlášení zvláštních oblastí ochrany, jsou uvedeny v přílohách č. 2 a 4 směrnice o stanovištích. Seznam přílohy č. 4 čítá přes 400 druhů, které jsou ohroženy natolik, že vyžadují speciální režim ochrany, a to jak uvnitř, tak i vně sítě Natura 2000. Druhy, které jsou uvedeny v příloze č. 5 směrnice o stanovištích, nejsou kriticky ohroženy, ale členské státy musí zajistit, že budou využívány a bude s nimi nakládáno tak, aby nebyl ohrožen stav jejich populací.¹⁰⁶

Na rozdíl od ptačích oblastí, které členské státy vyhláší samostatně, a ty se pak stávají součástí sítě Natura 2000 bez nutnosti dalšího schválení ze strany EU, je vyhlásování

¹⁰⁵ Směrnice o ptácích.

Evropská komise. *The Birds Directive*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/birdsdirective/index_en.htm

¹⁰⁶ Směrnice o stanovištích.

Evropská komise. *The Habitats Directive*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/index_en.htm

evropsky významných lokalit o něco složitější. Členské státy musí nejprve vybrat lokality, které by podle nich měly být zařazeny do sítě Natura 2000. Lokality musí splňovat kritéria definovaná ve směrnici o stanovištích. Následně členské státy umístí tyto lokality na tzv. národní seznamy, které postoupí Evropské komisi. Ta pak rozhoduje, zda bude oblast zařazena mezi evropsky významné lokality, a začlení se tak do soustavy Natura 2000.¹⁰⁷

Soustava Natura 2000 představuje největší chráněné území na světě. Pokrývá více než 18 % rozlohy Evropské unie a více než 8 % mořských oblastí, přičemž ptačí oblasti a evropsky významné lokality se mohou vzájemně překrývat. V České republice jsou evropsky významné lokality vyhlášovány nařízením vlády na základě ZOPK, do kterého byla implementována směrnice o stanovištích. Ke konci března roku 2021 pokrývala síť Natura 2000 v České republice přes 1 100 000 hektarů, tedy přibližně 14 % celkové rozlohy státu. Z toho evropsky významné lokality pokrývaly více než 10 % území České republiky a ptačí oblasti téměř 9 %. Evropsky významných lokalit pak bylo u nás 1 113 a ptačích oblastí 41.¹⁰⁸

Zařazení oblasti do soustavy Natura 2000 také automaticky neznamená zastavení veškeré lidské činnosti na tomto území. Směrnice o stanovištích počítá se zapojením a realizací aktivit lidí i v místech, kde se vyskytují ohrožené druhy organismů. Zakázány jsou pouze ty činnosti, které by mohli mít negativní vliv na předměty ochrany. Každý záměr, který by mohl ovlivnit území spadající do soustavy Natura 2000, však musí být před jeho realizací posouzen. Z toho důvodu je nutné vypracovávat u těchto záměrů hodnocení vlivů koncepcí a záměrů na evropsky významnou lokalitu nebo ptačí oblast tzv. naturové hodnocení.¹⁰⁹

3.4 Akční programy

Akční programy pro životní prostředí vytváří obecný rámec environmentálních politik Evropské unie a vytyčují zpravidla střednědobé a dlouhodobé cíle v této oblasti. Historie akčních programů sahá do začátku sedmdesátých let minulého století. Na konferenci hlav států v roce 1972 bylo v závislosti na předcházející Stockholmské konferenci OSN o životním prostředí odhlasováno, že je nezbytné, aby vznikla společná politika v oblasti ochrany

¹⁰⁷ Evropská komise. *Managing Natura 2000 sites*. Publications Office of the European Union. 2019. SBN 978-92-79-98560-7. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/EN_art_6_guide_jun_2019.pdf

¹⁰⁸ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Ústřední seznam ochrany přírody*. [online]. [cit. 2021-08-19].

Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/sumarizace/>

¹⁰⁹ Ministerstvo životního prostředí. *Aktualizace metodického pokynu odboru druhové ochrany a implementace mezinárodních závazků MŽP k Postupu hodnocení vlivů koncepcí a záměrů na evropsky významné lokality a ptačí oblasti*. Věstník Ministerstva životního prostředí. Ročník XXVIII. Částka 8. 2018. Dostupné z:

[https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/hodnoceni_vyznamnosti_vlivu_koncepci/\\$FILE/SOTPR_Vestnik_lis_topad_2018_181211.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/hodnoceni_vyznamnosti_vlivu_koncepci/$FILE/SOTPR_Vestnik_lis_topad_2018_181211.pdf)

životního prostředí na úrovni Unie, a Komise tak dostala za úkol vypracovat první akční program. Právní základ, kterým se EU zmocňuje k vydávání akčních programů, je v současnosti obsažen v čl. 192 odst. 3 SFEU. Dle tohoto ustanovení přijímají Evropský parlament a Rada po konzultaci s Hospodářským a sociálním výborem a Výborem regionů řádným legislativním postupem všeobecné programy činnosti, v nichž stanoví přednostní cíle, kterých má být dosaženo. Právě tyto všeobecné programy činnosti jsou zpravidla označovány jako akční programy. Do současnosti bylo přijato 7 akčních programů a momentálně je na půdě EU projednáván 8. akční program, který by mohl začít platit ještě tento rok. Akční programy jsou přijímány na různě dlouhá období. Například první program byl přijat pro období čtyř let, na roky 1973-1976. Šestý akční program pak pokrýval časový úsek od roku 2002 do roku 2012 a sedmý akční program byl přijat na období mezi lety 2014 a 2020.¹¹⁰

3.4.1 7. akční program

V listopadu 2013 přijal Evropský parlament a Rada 7. akční program platný do roku 2020 s názvem „*Spokojený život v mezích naší planety*“. 7. akční program byl uveden dlouhodobou vizí pro rok 2050, kdy podle EU prosperitu přinášejí zejména inovace a cirkulární ekonomika. S přírodními zdroji je nakládáno udržitelným způsobem a bez plýtvání. Biologická rozmanitost je chráněna a růst ekonomiky je již dlouhou dobu nezávislý na využívání primárních zdrojů. Tato vize by měla být základním východiskem pro environmentální politiky příštích let a ty by měly tuto vizi naplňovat. 7. akční program vymezuje 9 základních cílů, které bude nutné splnit pro naplnění stanovené vize. Mezi tyto programové cíle patří např. prohloubení znalostí o životním prostředí a zlepšení faktické základny pro politiku v této oblasti, ochrana, zachování a rozvíjení přírodního bohatství, ochrana unijních občanů před tlaky a riziky souvisejícími s životním prostředím a ovlivňujícími lidské zdraví a životní podmínky, transformace na hospodářství, které bude nízkouhlíkové a účinně využívající zdroje při současném zachování konkurenceschopnosti, zajištění investic pro politiku ochrany životního prostředí nebo zvýšení efektivity EU při řešení mezinárodních problémů týkajících se životního prostředí a klimatu.

Program vytyčuje tři prioritní oblasti, které jsou klíčové pro ochranu přírody při současné podpoře růstu nízkouhlíkové ekonomiky. První prioritou je ochrana biologické

¹¹⁰ Evropská komise. Environment action programme to 2030. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/strategy/environment-action-programme-2030_en
Halmaghi, Elisabeta-Emilia. *Environmental Action Programmes of the European Union – Programmes Supporting the Sustainable Development Strategy of the European Union*. Scientific Bulletin. 21. 10.1515/bsaft-2016-0040. 2016.

rozmanitosti. Evropská unie se zavázala, že zastaví úbytek biodiverzity a zaslouží se o dobrý stav sladkých vod a mořského prostředí. Tomu mají napomoci například směrnice o vodě, směrnice o ptácích, směrnice o stanovištích, směrnice o kvalitě ovzduší, ale také finanční a technická podpora projektů. Druhá prioritní oblast se týká snahy o přeměnu unijní ekonomiky na nízkouhlíkovou a účinně využívající zdroje. Tomu má napomoci mj. klimatický a energetický balíček, opatření na využívání biomasy, opatření na přeměnu odpadů na zdroje či opatření na snižování odpadů.¹¹¹ Konkrétním příkladem těchto opatření je nedávná série nařízení přijatých Komisí a zavádějících tzv. „právo na opravu“ týkající se řady domácích spotřebičů. Nařízení ukládají například povinnost výrobcům spotřebičů, aby vyráběli náhradní díly pro jejich spotřebiče, a to i po stanovenou dobu od skončení prodeje daného spotřebiče. Zákazníci by tak nově měli mít možnost opravit spotřebiče, které se porouchaly.¹¹² Poslední prioritní oblast se týká zdraví občanů Unie a příznivých podmínek pro život v Unii. Na ty negativně působí faktory jako znečištění vody a ovzduší nebo přílišný hluk. Podle analýzy Světové zdravotnické organizace se na celkových úmrtích podílejí faktory environmentálních rizik z 23 % a v případě dětí ve věku 0-4 roky je to dokonce 37 %.¹¹³ 7. akční program proto přichází s dlouhodobou vizí netoxického životního prostředí a kromě návrhů řešení souvisejících se znečištěním ovzduší a vody a snižováním nadměrného hluku navrhuje také řešit rizika spojená s používáním chemických látek, zejména těch majících vliv na soustavu žláz s vnitřní sekrecí.¹¹⁴

3.4.2 8. akční program

V roce 2019 zveřejnila Evropská agentura pro životní prostředí zprávu s názvem Evropské životní prostředí – stav a výhled 2020: znalosti pro transformaci na udržitelnou Evropu.¹¹⁵ Z této zprávy vyplývá, že hrozba související se změnou životního prostředí je

¹¹¹ Evropská komise. *Spokojený život v mezích naší planety*. Úřad pro publikace. 2013. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/cs.pdf>

¹¹² Evropská komise: *The new ecodesign measures explained*. 2019. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_19_5889

Nařízení Komise (EU) 2019/2024 ze dne 1. října 2019, kterým se stanoví požadavky na ekodesign chladicích spotřebičů s přímou prodejní funkcí podle směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/125/ES.

¹¹³ Prüss-Üstün, Annette, Corvalán, Carlos. *Preventing disease through healthy environments*. World Health Organization. 2006. Dostupné z: https://www.who.int/quantifying_ehimpacts/publications/preventingdisease6.pdf

¹¹⁴ Evropská komise. *Spokojený život v mezích naší planety*. Úřad pro publikace. 2013. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/cs.pdf>

Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1386/2013/EU ze dne 20. listopadu 2013 o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2020 „Spokojený život v mezích naší planety“.

¹¹⁵ Evropská agentura pro životní prostředí. *Evropské životní prostředí – stav a výhled 2020: znalosti pro transformaci na udržitelnou Evropu*. 2019. Dostupné z: <https://www.eea.europa.eu/soer/publications/soer-2020>

eminentní a bezprostřední, a vyžaduje tak okamžitá a zásadní opatření v oblasti klimatu, životního prostředí a udržitelnosti. Jednou z reakcí na výzvy Evropské agentury pro životní prostředí bylo přijetí tzv. Zelené dohody Evropskou komisí, která si klade za cíl mimo jiné přetvořit do roku 2050 Evropu na první uhlíkově neutrální kontinent. Komplementárním dokumentem Zelené dohody se pak má stát 8. akční program. Platnost sedmého akčního programu skončila posledním prosincovým dnem roku 2020, a v současnosti tak není žádný akční program platný. Velvyslanci členských států již schválili Radě mandát k projednání 8. akčního programu s Evropským parlamentem s cílem nalezení shody. 8. akční program pro životní prostředí by pak měl být vodítkem pro vytváření environmentální politiky EU až do roku 2030. Zároveň by měl podporovat teze v Zelené dohodě, doplňovat ji a integrovat do unijních politik cíle udržitelného rozvoje OSN.¹¹⁶

Základním cílem nového programu pro životní prostředí má být transformace hospodářství na tzv. regenerativní ekonomiku, tedy druh hospodářství, které zjednodušeně řečeno vrací planetě víc, než si bere. Ekonomické činnosti by neměly poškozovat životní prostředí ani se podílet na globálním oteplování, ale naopak by měly klimatu a životnímu prostředí prospívat. Znečištění by mělo být minimalizováno a přírodní zdroje by neměly být vyčerpávány, ale naopak kultivovány. Takto ambiciózní cíle působí takřka utopisticky, a to i s ohledem na fakt, že Unii chybí vymezení konkrétních opatření k dosažení těchto cílů. Nicméně vzhledem k rychlému společenskému a hospodářskému vývoji posledních let nelze apriori předjímat, že se Unii cíle naplnit nepodaří.

Dalším významným milníkem by mělo být vytvoření systému pro posuzování efektivity zaváděných opatření a jejich vyhodnocení. Nový systém má měřit pokrok v jednotlivých státech Unie a informovat představitele EU o tom, zda se daří transformovat unijní hospodářství. Monitorování by měl také usnadnit družicový systém pozorování Země Copernicus. Hlavním cílem návrhu 8. akčního programu je držet se vize 2050 představené v jeho předchůdci. Nástrojem pro dosažení této vize má být následujících šest prioritních cílů:

¹¹⁶ Evropská rada. *Osmý akční program pro životní prostředí: členské státy jsou připraveny zahájit jednání s Parlamentem*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2021/03/17/8th-environment-action-programme-member-states-ready-to-start-negotiations-with-parliament/#:~:text=Osm%C3%BD%20ak%C4%8Dn%C3%AD%20program%20pro%20C5%BEivotn%C3%AD%20prost%C5%99ed%C3%AD%20bude%20slou%C5%BEit%20jako%20vod%C3%ADtko,oblasti%20C5%BEivotn%C3%ADho%20prost%C5%99ed%C3%AD%20a%20klimatu.>

„a) nevratné a postupné snižování emisí skleníkových plynů a posílení pohlcování pomocí přírodních a jiných propadů uhlíku v Unii, aby se dostálo cíle snížení emisí skleníkových plynů do roku 2030 a neutrální bilance emisí skleníkových plynů do roku 2050.

b) nepřetržitý pokrok při zvyšování adaptační kapacity, posílení odolnosti a snížení zranitelnosti vůči změně klimatu;

c) postup k modelu regenerativního růstu, který vrací planetě víc, než si bere, oddělení hospodářského růstu od využívání zdrojů a zhoršování životního prostředí a urychlení přechodu na oběhové hospodářství;

d) sledování cíle nulového znečištění pro životní prostředí bez toxických látek, včetně vzduchu, vody a půdy, a ochrana zdraví a dobrých životních podmínek občanů proti rizikům a dopadům souvisejícím s životním prostředím;

e) ochrana, zachování a obnova biologické rozmanitosti a posilování přírodního kapitálu, zejména vzduchu, vody, půdy a lesa, sladkovodních, mokřadních a mořských ekosystémů;

f) podpora udržitelnosti životního prostředí a snížení klíčových tlaků na životní prostředí a klima spojených s výrobou a spotřebou, zejména v oblasti energetiky, rozvoje průmyslu, budov a infrastruktury, mobility a potravinového systému. “

8. akční program pro životní prostředí má také ještě více pomoci posílit vzájemnou spolupráci mezi členskými státy, ale i mezi třetími zeměmi.¹¹⁷ Návrh programu však byl přijat spíše vlažně. Například Světový fond na ochranu přírody (World Wide Fund for Nature, WWF) zpracoval analýzu, ve které 8. akční program kritizuje pro jeho neurčitost a pro pouhé opakování myšlenek již uvedených v předchozích akčních programech. Nedokonalá je podle WWF i koncepce regenerativního růstu. Návrh akčního programu totiž implikuje, že životní prostředí může být snadno obnoveno. WWF však zdůrazňuje fakt, že vyhynulý druh se již nevrátí, vytěžený přírodní zdroj se jen těžko obnoví a emise vypuštěné do ovzduší se jen velmi obtížně zachytí zpět. Strategie regenerativního růstu se tak dle WWF příliš neliší od klasické ekonomické koncepce hospodářského růstu a nezdůrazňuje nutnost skutečné transformace ekonomiky a změny lidí v uvažování o hospodářském růstu.¹¹⁸

¹¹⁷ Rada Evropské unie. *Návrh Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2030*. Interinstitucionální spis: 2020/0300(COD). 2020. Dostupné z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11987-2020-INIT/cs/pdf>

¹¹⁸ WWF European Policy Office. *8th Environment Action Programme*. 2020. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/8th_eap_wwf_recommendations.pdf

4 Obecná ochrana rostlin a živočichů

Ačkoliv je některým druhům rostlin a živočichů právními předpisy přiznána zvýšená ochrana, odborníci se shodují, že v zájmu zachování biodiverzity je nutné zajistit alespoň základní míru ochrany všem druhům bez rozdílu. Každý živý organismus je součástí rozsáhlých ekosystémů a vymřením jednoho druhu může být daný ekosystém velmi negativně ovlivněn. Ztrátou biodiverzity dochází k destabilizaci ekologických procesů, a proto je udržení biologické rozmanitosti pro lidstvo klíčové.¹¹⁹

V důsledku znečišťování, intenzivního zemědělství a dalších lidských činností a s nimi související změnou klimatu, je však v současné době biologická rozmanitost významně ohrožena. Samotná klimatická změna a s ní spojené zvyšování teploty na Zemi má být podle vědců jednou z hlavních příčin ohrožení řady rostlinných a živočišných druhů. Z výzkumu vyplývá, že pokud stoupne na zeměkouli teplota o dva stupně Celsia oproti současnosti, dojde tím ke kritickému ohrožení např. 24-50 % druhů ptáků, 22-42 % druhů obojživelníků či 15-32 % druhů korálů.¹²⁰

Ohrožení se však netýká pouze živočichů vyššího vývojového stupně. Lidská činnost má devastující dopad rovněž na nejpočetnější skupinu živočichů, na hmyz. Jeho role v ekosystémech, ale i pro život lidí, je přitom nepostradatelná. Namátkou lze uvést například opylování kvetoucích rostlin, které z velké míry zajišťuje právě hmyz a které je nezbytné pro fungující zemědělství nebo produkci některých komodit, např. medu či přírodního hedvábí. Podle nedávné německé studie však za posledních 27 let v Německu ubylo z hlediska biomasy přibližně 75 % létajícího hmyzu.¹²¹ Podobně kritická situace jako v Německu je i v České republice. To dokazují např. červené seznamy ohrožených druhů, ale i údaje ze sítového pozorování motýlů.¹²² V Česku za poslední století vyhynulo přibližně 5-10 % druhů

¹¹⁹ Ekologický institut Veronica. *Co to je biodiverzita a proč ji chránit*. ZO ČSOP Veronica. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.veronica.cz/co-to-je-biodiverzita-a-proc-ji-chranit>

Evropský parlament. *Ztráta biologické rozmanitosti: důsledky a příčiny*. 2020. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20200109STO69929/ztrata-biodiverzity-jake-jsou-jeji-dusledky-a-priciny>

¹²⁰ Foden, B. Wendy a kol. *Identifying the world's most climate change vulnerable species: A systematic trait-based assessment of all birds, amphibians and corals*. PLoS One, 8(6). 2013. doi: <http://dx.doi.org/10.1371/journal.pone.0065427>

¹²¹ Hallmann, Caspar A. a kol. *More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas*. PLOS ONE. 2017. Dostupné z: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0185809>

¹²² Konvička, Martin a kol. *Butterfly extinctions in European states: Do socioeconomic conditions matter more than physical geography?* Global Ecology and Biogeography 15. 2006. s. 82–92.

hmyzu, což představuje nominálně okolo 1 500-3 000 druhů. Zároveň významně stoupá počet druhů, které jsou ohrožené.¹²³

Česká republika se přitom díky poloze mezi několika biogeografickými oblastmi vyznačuje relativně vysokou druhovou rozmanitostí. V porovnání s některými jinými státy Evropy však u nás lze pozorovat výrazně negativní důsledky lidské činnosti. Lidské aktivity, jako nekontrolovaný průmyslový rozvoj nebo intenzivní zemědělství, zapříčinily masivní likvidaci některých ekosystémů a biotopů s významnou druhovou rozmanitostí (remízky, lady, nivní louky, rákosiny apod.). Tato devastace krajiny vedla ke kritickému ohrožení mnoha rostlinných i živočišných druhů nebo k jejich úplnému vymizení z české krajiny (např. drop velký).¹²⁴ Vytvoření právního rámce zajišťujícího určitou úroveň ochrany všem žijícím organismům je proto zcela nezbytné. Základním právním předpisem upravujícím ochranu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (včetně hub) je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

4.1 Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025

Kromě ZOPK hraje významnou roli v ochraně biologické rozmanitosti i evropské právo a mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána. Tyto pilíře právního rámce ochrany přírody a krajiny byly představeny v předchozích kapitolách. Zásadní mezinárodní smlouvou v této oblasti je především Úmluva o biologické rozmanitosti, z níž vychází Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025 přijatá Ministerstvem životního prostředí. Tato strategie je základním koncepčním nástrojem obsahujícím priority ochrany a udržitelného využívání biologické rozmanitosti v České republice. Primárním cílem strategie je zabránit dlouhodobému úbytku biodiverzity na území ČR. Mimo to se koncepce zaměřuje na informování veřejnosti o nezpochybnitelném přínosu bohatosti druhů a o nutnosti jejich ochrany. Strategie si vytyčuje čtyři prioritní oblasti, na které je nutné zaměřit pozornost. Těmi jsou:

1. společnost uznávající hodnotu přírodních zdrojů,
2. dlouhodobě prosperující biodiverzita a ochrana přírodních procesů,
3. šetrné využívání přírodních zdrojů,

¹²³ Beneš, Jiří a kol. *Zpráva o stavu země: Odhmyzeno*. Vesmír 88. 386. 2009/6. 2009. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2009/cislo-6/zprava-stavu-zeme-odhmyzeno.html#pozn2>

¹²⁴ Brožová, Jana. *Biologická rozmanitost v České republice: současný stav a trendy*. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky. 2004. s. 8-9.

4. zajištění aktuálních a relevantních informací.¹²⁵

První prioritní oblast vychází z koncepce udržitelného rozvoje. Aktivity lidí na území České republiky by měly být v souladu s konceptem udržitelného rozvoje, a tedy i v souladu s nosnými kapacitami ekosystémů. Jako hlavní nástroj pro dosažení tohoto cíle považuje Ministerstvo životního prostředí především environmentální výchovu a vzdělávání. V roce 2016 proto aktualizovalo Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty České republiky, který se zaměřuje na širokou skupinu obyvatelstva a má prostřednictvím předávaných informací vést k dobrovolnému zapojení široké veřejnosti do environmentálních aktivit a ke změně chování ve prospěch životního prostředí. Dalšími dílčími cíli první prioritní oblasti jsou například podpora spolupráce mezi soukromou a veřejnou sférou v oblasti ochrany životního prostředí nebo rozvíjení společenské odpovědnosti firem.

Druhá prioritní oblast strategie, dlouhodobě prosperující biodiverzita, má být zajištěna zejména díky vytvoření infrastruktury pro výzkum a ochranu genetické diverzity volně žijících organismů a díky aplikaci poznatků získaných během výzkumu do praxe. Stávající nástroje druhové ochrany by pak měly být dále rozvíjeny a podporovány. Zároveň by mělo dojít k omezení šíření invazivních druhů (např. severoamerických druhů raků) a zlepšování struktury krajiny (např. realizací prvků územního systému ekologické stability).

Třetí prioritní oblast souvisí s šetrným využíváním přírodních zdrojů. Ministerstvo životního prostředí v této oblasti poukazuje zejména na zhoršující se stav zemědělské krajiny v České republice, který přispívá k úbytku biologické rozmanitosti. Například mezi roky 1982 a 2007 poklesl počet druhů ptáků, vyskytujících se v zemědělské krajině, téměř na polovinu. Alespoň částečnou nápravu tohoto stavu by v příštích letech měly podle strategie zajistit především dotace pro ekologické zemědělství a podpory na výstavbu krajinných prvků. Nejen kůrovcová kalamita v posledních letech poukázala na skutečnost, že současné hospodaření v lesích v ČR není příliš udržitelné. I to zdůrazňuje strategie MŽP a nastiňuje celou řadou opatření, které by měly zajistit udržitelné využívání lesů. Třetí prioritní oblast počítá se změnami v oblasti vodního hospodaření nebo se snížením rizika erozí způsobených těžbou.

Posledním cílem Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky je zajištění aktuálních a relevantních informací. Informace o biodiverzitě jsou potřebné pro rozpoznání její kvality a hodnoty. Pro určení priorit ochrany biodiverzity je tak nezbytné

¹²⁵ Ministerstvo životního prostředí. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025*. 2016. ISBN: 978-80-7212-609-5. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/\\$file/SOBR_CR_2016-2025.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/$file/SOBR_CR_2016-2025.pdf)

disponovat co nejširším množstvím znalostí o jejím stavu, změnách a vývojových trendech. Právní předpisy v České republice však neřeší výzkum a sledování biodiverzity celistvě, a právě nedostatečná propojenost získaných informací pak může vést k rozhodnutím, která nejsou založená na komplexním posouzení situace. Cílem strategie tak je koncepční zajištění a koordinace výzkumu a sledování stavu biologické rozmanitosti včetně komunikace výsledků s veřejností.

V současné době je sice příliš brzy na komplexní vyhodnocení toho, zda se Česká republika daří naplňovat cíle vytyčené ve Strategii ochrany biologické rozmanitosti. Nicméně vezmeme-li jako příklad poslední dílčí cíl uvedený výše, tedy lepší komunikaci výsledků vědeckého výzkumu s veřejností, zjistíme, že MŽP naprosto selhává. Ve strategii se zavázalo pravidelně vydávat zprávu o stavu biodiverzity v České republice pro širokou veřejnost s tím, že první zpráva měla být vydána v roce 2020, k čemuž však nedošlo.¹²⁶

4.2 Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky

Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020-2025 je dalším koncepčním dokumentem, který má sloužit k naplnění cílů a realizaci opatření vymezených ve Strategii biologické rozmanitosti. Hlavním cílem programu je proto zabránění pokračujícího úbytku biodiverzity. Program má přispět ke zlepšení jejího stavu a k jejímu udržitelnému využívání prostřednictvím 36 hlavních cílů a 119 konkrétních opatření. Program apeluje např. na rozšíření dotačních programů pro úpravu a diverzifikaci zemědělské krajiny, aby na ní vznikly nové biotopy pro volně žijící živočichy a planě rostoucí rostliny. Dalšími cíli jsou: zvýšení retenční kapacity půdy nejen pro vody, ale i pro organické hmoty, zpřísnění podmínek využívání chemických hnojiv a pesticidů a větší zapojení zemědělců do transformace intenzivní zemědělské produkce na extenzivní. Dále také zvýšení druhové pestrosti v lesích a větší zaměření na výsadbu smíšených lesů na úkor lesů jehličnatých. Součástí by měla být i podpora retenční schopnosti lesů a budování dalších krajinných prvků schopných zadržovat v krajině vodu, jako jsou tůně, mokřady, malé vodní nádrže či meliorační sítě. S vodním hospodařením souvisí i plánovaná revitalizace vodních toků a niv.

V části Státního programu ochrany přírody a krajiny České republiky zabývající se nástroji sloužícími k naplnění cílů je opakovaně zdůrazňována nutnost zajistit dostatek kvalitních dat o stavu přírody a krajiny. Sběr dat by se proto měl rozšířit mj. díky Finančním

¹²⁶ Ministerstvo životního prostředí. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025*. 2016. ISBN: 978-80-7212-609-5. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/\\$file/SOBR_CR_2016-2025.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/$file/SOBR_CR_2016-2025.pdf)

mechanismům EHP a Norska i mimo zvláště chráněná území a monitoring životního prostředí by měl nově pokrývat většinu území země. Státní program také zdůrazňuje nutnost revize právních předpisů a jejich případnou úpravu, aby bylo dosaženo souladu celého právního řádu se zájmy ochrany přírody a krajiny. Orgány státní správy by tak neměly jednat v rozporu s environmentální politikou při realizaci jiných politik.

Realizace některých opatření ze Státního programu ochrany přírody a krajiny by měla být možná díky čerpání finančních prostředků ze Strukturálních a investičních fondů EU (ESIF) v novém programovém období vypsáném pro roky 2021 až 2027. Ochrana biodiverzity se dotýká programů, jako je Operační program Životní prostředí, Operační program Rybářství, Operační program Doprava, Program rozvoje venkova atd.¹²⁷

4.3 Ochrana volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Jak již bylo uvedeno v předchozí podkapitole, základním vnitrostátním právním předpisem zabývajícím se obecnou ochranou volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Ten obsahuje komplexní právní úpravu nejen obecné, ale i zvláštní ochrany. ZOPK také plní roli prováděcího předpisu především pro směrnice Evropské unie, které se týkají problematiky ochrany přírody a krajiny. Významným právním předpisem na úseku ochrany organismů je také vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 395/1992 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny. Tato vyhláška obsahuje seznamy ohrožených druhů. Další zákony související s problematikou ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin se zabývají zvláštní ochranou. Je to například zákon č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy, zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči nebo zákon č. 99/2004 Sb., o rybářství. Pro ochranu divokých zvířat ex situ je pak klíčový zákon č. 162/2003 Sb., o zoologických zahradách.

ZOPK rozlišuje v § 2 odst. 2 obecnou ochranu druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a zvláštní ochranu těch druhů, které jsou vzácné nebo ohrožené. Obecná ochrana je blíže specifikována v § 5 ZOPK a týká se všech druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Dle § 5 odst. 1 ZOPK jsou všechny druhy „chráněny před zničením,

¹²⁷ Ministerstvo životního prostředí. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020–2025*. 2020. ISBN: 978-80-7212-646-0. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/AF71B00C4DF84B70C12585F400429F1C/\\$file/SPOPK_web.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/AF71B00C4DF84B70C12585F400429F1C/$file/SPOPK_web.pdf)

poškozováním, sběrem či odchytém, který vede nebo by mohl vést k ohrožení těchto druhů na bytí nebo k jejich degeneraci, k narušení rozmnožovacích schopností druhů, zániku populace druhů nebo zničení ekosystému, jehož jsou součástí.“

Ustanovení v § 5 tak zajišťuje minimální stupeň ochrany pro všechny volně žijící živočichy a planě rostoucí rostliny. Povinnost neohrozit daný druh nebo jeho populaci je obecná generální preventivní povinnost, kterou musí dodržovat každý. Tato povinnost je v souladu s článkem 35 odst. 3, ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, podle kterého nikdo nesmí při výkonu svých práv poškozovat druhové bohatství přírody nad míru stanovenou zákonem. Nakládání s druhy rostlin a živočichů pak zpravidla podléhá speciální právní úpravě. Regulován je zejména lov a usmrcování živočichů prostřednictvím zákona o myslivosti a zákona o rybářství, které stanoví zakázané způsoby lovu. Zákon na ochranu zvířat proti týrání pak obsahuje zakázané způsoby usmrcování či odchytu zvěře. Vzhledem k tomu, že ZOPK zcela přesně nevymezuje, v jakém rozsahu je jednání již ohrožující pro druh jako celek či populaci, ohrožení je nutné vždy posuzovat individuálně. Ochrana před ohrožením druhů je však pojatá relativně široce, jelikož se týká i ekosystémů, v nichž se rostlinné a živočišné druhy přirozeně vyskytují. Legislativce tak vychází z předpokladu, že je zachování ekosystémů nezbytné pro existenci druhů.¹²⁸

Druhý odstavce § 5 ZOPK poukazuje na výjimky, resp. odchylky od obecné ochrany. V první části vylučuje z obecné druhové ochrany zásahy při hubení rostlin a živočichů podle zvláštních předpisů. To se týká například zákona o myslivosti, zákona o rybářství, zákona o rostlinolékařské péči nebo zákona o veterinární péči. V druhé části je zdůrazněna ochrana ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů, která probíhá v režimu § 48–50 ZOPK. Těmto druhům je zajištěna zvýšená ochrana oproti obecné ochraně vymezené v § 5 odst. 1.

Třetí odstavce § 5 ZOPK se zabývá problematikou provádění zemědělských, lesnických a stavebních prací a dále také dopravou, vodohospodářskými úpravami a energetikou. Zákon ukládá povinnost fyzickým i právnickým osobám nezpůsobovat jednáními probíhajícími při všech těchto činnostech nadměrný úhyn rostlin a zraňování či úhyn živočichů nebo ničení jejich biotopů. Orgán ochrany přírody může uložit povinnost k zajištění takových prostředků, které poškozování zabrání, nicméně primárně by tyto prostředky měla zajistit sama osoba, která provádí výše uvedené činnosti. Podmínkou pro

¹²⁸ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 5.

zamezení poškozování také je, že je mu možné zabránit technicky i ekonomicky dostupnými prostředky.

§ 5 odst. 4 ZOPK se zabývá problematikou záměrného rozšiřování geograficky nepůvodních druhů. To je možné uskutečňovat pouze s povolením orgánu ochrany přírody. Výjimku pro nutné povolení však mají nepůvodní druhy rostlin, pokud se hospodaří podle lesního hospodářského plánu, který byl schválen nebo dle lesní hospodářské osnovy převzaté vlastníkem lesa. Problém je, že rozhodnutí o rozšíření geograficky nepůvodního druhu je zcela výlučně v gesci orgánu ochrany přírody. Neexistuje tak jednotná politika, která by definovala zásady managementu nepůvodních druhů, a rozhodnutí orgánů ochrany přírody v různých oblastech republiky tak mohou být zcela odlišná a protichůdná.¹²⁹ Praxe zároveň ukazuje, že je často velmi obtížné dokázat, zda k rozšíření geograficky nepůvodního druhu došlo záměrně či nikoliv.¹³⁰ Záměrným rozšiřováním je aktivní vysazování nebo vysévání v případě rostlinných druhů a aktivní vypuštění v případě živočišných druhů. Jelikož k šíření druhů může dojít velmi snadno i samovolně, prokázat záměr dané osoby může být v řadě případů takřka nemožné. Ucelený přehled lokalit s původními druhy v současné době neexistuje a jeho vznik se neplánuje. Vyhodnocení, zda se jedná o geograficky nepůvodní druh tak provádí orgán ochrany přírody vždy pro konkrétní případ. Vodítkem však může být v některých případech například seznam invazních druhů s významným dopadem na EU, který vede Ministerstvo životního prostředí na základě Nařízení Komise 2016/1141. Šíření druhů uvedených v seznamu je obecně zakázáno.¹³¹

Problematikou výskytu nepůvodních druhů se zabývají i § 5 odst. 5 a odst. 6 ZOPK. Odstavec 5 upravuje možnost rozšiřování kříženců druhů rostlin a živočichů do krajiny. To je umožněno pouze se souhlasem orgánu ochrany přírody. O odlovu geograficky nepůvodních živočichů může podle ustanovení § 5 odst. 6 rozhodnout orgán ochrany přírody. Odlov však musí probíhat v souladu se zvláštními předpisy, kterými jsou zákon na ochranu zvířat proti týrání, zákon o myslivosti a zákon o rybářství.

§ 5 odst. 7 ZOPK upravuje podmínky mezinárodního obchodu s volně žijícími živočichy planě rostoucími rostlinami. Pokud je daný druh chráněn mezinárodní úmlouvou,

¹²⁹ Stejskal, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde. 2006. s. 424–426 a s. 438–441. ISBN 80-7201-609-1.

¹³⁰ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 5 odst. 5.

¹³¹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 ze dne 22. října 2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

kteřou je Česká republika vázána, vývoz i dovoz tohoto druhu povoluje orgán ochrany přírody s výjimkou případů, které upravuje zákon č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy.

Odstavce 8-11 § 5 ZOPK se týkají pravidel pro provozování záchranných stanic a postupu při nalezení živočicha, který není v důsledku nemoci, zranění či jiných okolností schopný přežít ve volné přírodě. Osoba, která nalezne takového živočicha, by měla zajistit jeho ošetření nebo jej předat záchranné stanici. Specifická pravidla však platí pro zvláště chráněné živočichy. Úmyslem zákonodárce při vytváření tohoto ustanovení bylo především zajistit návrat zraněných či nemocných živočichů zpět do jejich přirozeného biotopu. I proto zákon ukládá povinnost osobám, které tyto živočichy naleznou, aby zabránily znemožnění návratu živočicha do přírody.¹³²

4.4 Ochrana volně žijících ptáků

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, ochraně volně žijících ptáků je věnována značná pozornost na poli mezinárodního a evropského práva. Z historického hlediska ptáci představují první skupinu živočichů, které byla přiznána ochrana prostřednictvím právních předpisů. I z toho důvodu se ochrana ptáků jako samostatné skupiny vyčlenila a dnes stojí mimo rámec běžné obecné ochrany ostatních živočichů. Zásadními právními prameny pro ochranu ptáků jsou Bonnská úmluva o ochraně stěhovavých druhů a v rámci Evropské unie směrnice Rady 2009/147/ES o ochraně volně žijících druhů ptáků. Samostatnou právní úpravu ochrany ptáků vnesl do ZOPK až zákon č. 218/2004 Sb., kterým se transponovala do vnitrostátního právního řádu právě směrnice o ptácích. V současnosti je tato úprava obsažena v ustanoveních § 5a a § 5b ZOPK. V § 5a je zakotvena obecná ochrana volně žijících ptáků a na rozdíl od obecné ochrany ostatních živočichů popsané v předchozí podkapitole se týká všech ptáků žijících na území členských států Evropské unie, a nikoliv pouze těch, které žijí na území České republiky. Podmínky obecné ochrany volně žijících ptáků jsou definovány v § 5a odst. 1 ZOPK a oproti ochraně zbylých živočišných druhů jsou výrazně přísnější. Zákon zakazuje:

- „a) úmyslné usmrcování volně žijících ptáků nebo jejich odchyt jakýmkoliv způsobem,*
- b) úmyslné poškozování nebo ničení jejich hnízd a vajec nebo odstraňování hnízd,*
- c) sběr jejich vajec ve volné přírodě a jejich držení, a to i prázdných,*

¹³² § 5 odst. 7–11 ZOPK.

d) úmyslné vyrušování těchto ptáků, zejména během rozmnožování a odchovu mláďat, pokud by šlo o vyrušování významné z hlediska cílů směrnice o ptácích,

e) držení druhů ptáků, jejichž lov a odchyt jsou zakázány.“

Ustanovení týkající se zákazu lovu se nevztahují podle § 5a odst. 4 ZOPK na lov některých ptáků, který je uskutečňován v souladu se zákonem o myslivosti. Stejně tak se netýká chovu ptáků, kteří jsou lovnou zvěří. Ptáci, které je možné lovit, jsou vyjmenováni v § 2 písm. d) zákona o myslivosti a seznam druhů ptáků, na jejichž lov se nevztahuje zákaz podle § 5a odst. 1 písm. a) a e) ZOPK tvoří Přílohu 5 vyhlášky Ministerstva životního prostředí č. 166/2005 Sb. Celkem jde o 15 ptačích druhů a vedle běžně známých lovených druhů jako bažant obecný či kachna divoká se sem řadí i druhy jako polák chocholačka, vrána obecná, straka obecná nebo polák velký.

Ustanovení § 5a odst. 2 ZOPK zakazuje prodej, přepravu za účelem prodeje, držení a chov za účelem prodeje, jak mrtvých, tak i živých ptáků, jejich částí a výrobků z nich. Kdo s ptáky, na které se vztahuje zákaz, nakládá zákonem stanoveným způsobem, musí po vyzvání orgánu ochrany přírody nebo strážce přírody prokázat svou totožnost a původ těchto ptáků, jejich částí nebo výrobků z nich.

Speciální povinnost pak ZOPK ukládá v § 5a odst. 5 osobám, které budují nebo obnovují sítě vysokého napětí vedené nad zemí. Tyto sítě musí být podle předmětného ustanovení opatřeny ochrannými prostředky, aby bylo zabráněno úhynům ptáků v důsledku výboje elektrického proudu.

Od ochrany ptáků vymezené v § 5a odst. 1 a 2 ZOPK se lze ve výjimečných případech odchýlit. Ustanovení § 5b odst. 1 ZOPK umožňuje orgánu ochrany přírody vydat rozhodnutí o odchýlném postupu v případech, kdy je to potřebné v zájmu veřejného zdraví nebo veřejné bezpečnosti, v zájmu bezpečnosti leteckého provozu, při prevenci závažných škod na úrodě, domácích zvířatech, lesích, rybářství a vodním hospodářství nebo za účelem ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Odchylení se od obecné ochrany volně žijících ptáků je možné i za účelem výzkumu, výuky nebo opětovného vysazování ptačího druhu v určité oblasti. Rozhodnutí o odchýlném postupu musí mít zákonem stanovené formální i obsahové náležitosti a musí být přísně kontrolováno. Odchylný postup je možný zároveň pouze tehdy, neexistuje-li jiné uspokojivé řešení. Kromě rozhodnutí v individuálním případě lze odchýlný postup povolit i v rámci vydání opatření obecné povahy Ministerstvem životního prostředí. I tak by ale mělo být zachováno pravidlo, že neexistuje pro daný případ jiné

uspokojivé řešení. Osoby, které provádějí odchylný postup, ať už na základě individuálního rozhodnutí nebo na základě opatření obecné povahy, mají povinnost do konce kalendářního roku tento zásah nahlásit orgánu ochrany přírody, který o něm následně neprodleně informuje Ministerstvo životního prostředí.¹³³

¹³³ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 5b.
§ 5b odst. 1-5 ZOPK.

5 Obecná územní ochrana přírody a krajiny

Právní úprava obecné ochrany přírody a krajiny je obsažena v části druhé ZOPK. Stejně jako v případě ochrany rostlin a živočichů i u územní ochrany přírody a krajiny lze rozlišovat ochranu zvláštní a obecnou. Zvláštní ochrana je upravena v části třetí ZOPK, avšak ta není předmětem této práce. Obecná ochrana přírody a krajiny je realizována prostřednictvím sedmi nástrojů, přičemž na územní ochranu se vztahují pouze některé z nich.¹³⁴

5.1 Územní systémy ekologické stability

5.1.1 Pojem územní systémy ekologické stability

Jedním ze sedmi nástrojů využívaných pro obecnou ochranu přírody a krajiny je územní systém ekologické stability (dále také jen „ÚSES“). Jedná se o fundamentální a velmi důležitý institut, který ZOPK definuje v § 3 odst. 1 písm. a) jako: „*vzájemně propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu.*“ Souborem ekosystémů zákonodárce myslí, dle § 3 odst. 1 písm. l) ZOPK, funkční soustavu „*živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase.*“ Stejnou definici ekosystému obsahuje i zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. Jak již samotný pojem napovídá, klíčovým prvkem ÚSES je ekologická stabilita. Ta je definována v § 4 zákona o životním prostředí, jako „*schopnost ekosystému vyrovnávat změny způsobené vnějšími činiteli a zachovávat své přirozené vlastnosti a funkce.*“

Územní systémy ekologické stability jsou tvořeny biocentry, biokoridory a interakčními prvky. Biocentrem se rozumí biotop, tedy určitá oblast v krajině, která umožňuje trvalou existenci ekosystému. Příkladem biotopu jsou krajinné plochy jako lesy, remízky, rašeliniště, mokřady či louky. Biocentra, která jsou základním prvkem ÚSES, doplňují biokoridory. Ty na rozdíl od biocenter neumožňují trvalou dlouhodobou existenci ekosystémů, resp. některých organismů, které ekosystém tvoří. Biokoridory představují spojnice mezi biocentry, a vytváří tak jejich síť. Zpravidla jimi jsou liniové krajinné prvky umožňující migraci organismů mezi jinak oddělenými biocentry. Příkladem biokoridorů jsou vodní toky, hřebeny hor, strouhy, meze, aleje, pásy křovin apod. Poslední skladební částí ÚSES jsou interakční prvky. Ty nahrazují biocentra v oblastech, kde je krajina méně stabilní

¹³⁴ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 365. ISBN: 978-80-7400-338-7.

či méně příznivá pro trvalou existenci organismů. Interakční prvky však tuto existenci umožňují, a to především organismům, jejichž trvalá existence není náročná na prostor (např. hmyzu, obojživelníkům, drobným hlodavcům nebo rostlinám). Typickým příkladem interakčních prvků jsou plochy zeleně uprostřed městské zástavby, např. parky či lesoparky. Mezi interakční prvky se také řadí např. remízky v polích nebo drobná chráněná území, která jsou izolovaná od ostatních prvků krajiny vhodných pro trvalou existenci organismů.¹³⁵

ZOPK člení ÚSES podle velikosti na místní, regionální a nadregionální a jejich vymezení přísluší orgánům ochrany přírody. Místní ÚSES jsou krajinné celky o rozloze okolo 5–10 hektarů. Vymezení a hodnocení místních ÚSES spadá do gesce obecních úřadů obce s rozšířenou působností, ovšem pouze v případě, že není místní ÚSES součástí národního parku, chráněné krajinné oblasti nebo jejich ochranného pásma. Regionální ÚSES vymezuje a hodnotí krajské úřady, popř. správy příslušných národních parků a chráněných krajinných oblastí. Jde o ekologicky významné krajinné celky o rozloze od 10 do 50 hektarů. Rozloha nadregionálních ÚSES by měla činit alespoň 1000 hektarů. Síť nadregionálních ÚSES má zajistit podmínky pro existenci charakteristických společenstev, jež se vyznačují úplnou druhovou rozmanitostí bioty. Orgánem veřejné správy, odpovědným za vymezení a hodnocení nadregionálních ÚSES, je Ministerstvo životního prostředí.¹³⁶

Primárním cílem tvorby ÚSES je zajištění ekologické stability v krajině vytvářením, obnovováním a ochranou stabilních ekosystémů. ÚSES by měly tvořit síť krajinných celků, které mají příznivý ekologický vliv na okolí. Systémy by měly být navrženy tak, aby odolnost vůči vnějším vlivům, která je jejich charakteristickým rysem, byla přenášena i na okolní krajinu. ÚSES mají také napomáhat k obnově a zachování genofondu v krajině a podpořit biologickou rozmanitost. Územní systémy ekologické stability bývají někdy zaměňovány s pojmem ekologická síť. Tento příměr je však zjednodušující a zkreslený. ÚSES sice tvoří páteř ekologické sítě, ale nelze je s tímto pojmem ztotožnit. Ekologické sítě jsou kromě ÚSES tvořeny i dalšími chráněnými územími nebo také významnými krajinnými prvky.¹³⁷

Prováděcím předpisem pro ÚSES je vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 395/1992 Sb., která podrobněji zpracovává otázky spojené s vymezením, hodnocením a

¹³⁵ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 3

¹³⁶ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *ÚSES*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

<https://www.ochranaprirody.cz/obecna-ochrana-prirody-a-krajiny/uses/>

¹³⁷ Pešout, Pavel. Hošek, Michael. *Ekologická síť v podmínkách ČR*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v nakladatelství ENVIRONS. 2012, ročník 67. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvlastni-cislo/ekologicka-sit-v-podminkach-cr/>

projekty pro vytvoření ÚSES. Místní, regionální i nadregionální územní systémy ekologické stability vymezí orgány ochrany přírody v plánu systému ekologické stability. Plán musí dle § 2 odst. 2 vyhlášky č. 395/1992 Sb. obsahovat mapové zakreslení biocenter a biokoridorů, a to jak těch stávajících, tak i těch nově navrhovaných. Dále také popisnou část, která obsahuje bližší charakteristiku předmětných ekosystémů. A v neposlední řadě také návrhy rámcových opatření, které by měly vést ke zlepšení současného stavu. Plán systému ekologické stability pak slouží jako podklad pro projekty k vytváření ÚSES podle § 4 vyhlášky č. 395/1992 Sb. Kromě toho je ale také podkladem pro provádění pozemkových úprav, pro lesní hospodářské plány, pro územně plánovací dokumentaci a pro vodohospodářské a další dokumenty zabývající se problematikou ochrany a obnovy krajiny.

Při procesu vymezování a vzniku ÚSES dochází zpravidla ke střetu dvou základních práv, resp. zájmů. Prvním zájmem, který lze označit za celospolečenský, je zájem o ochranu životního prostředí. Tento zájem je úzce spjat s právem na příznivé životní prostředí, které zakotvuje Listina základních práv a svobod v čl. 35 odst. 1 a přisuzuje ho všem. Subjektivní právo na příznivé životní prostředí doplňuje na ústavní úrovni čl. 7 Ústavy ČR, dle kterého stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství. V kontrastu s tímto právem však stojí právo vlastníků na nerušený výkon vlastnických práv. Tato dvě práva se při vytváření ÚSES střetávají, a zákonodárce proto mezi nimi musí hledat rovnováhu.¹³⁸

Orgán ochrany přírody, který vymezil ÚSES, provádí také jeho hodnocení. Dle § 4 odst. 1 ZOPK tak činí společně s orgány územního plánování, s vodohospodářskými orgány, s orgány ochrany zemědělského půdního fondu a státní správy lesního hospodářství. Součástí hodnocení je například zkoumání úrovně biologické rozmanitosti, schopnost rezistence ekosystému vůči vnějším vlivům nebo upřesnění hranic. Vytváření ÚSES je dle zákonodárce veřejným zájmem, na kterém se mají podílet kromě státu a obcí i vlastníci pozemků. Vlastníkům pozemků, které jsou součástí ÚSES nebo do nich zasahují, a jejich uživatelům ZOPK v § 4 odst. 1 ukládá povinnost ochrany systémů ekologické stability. Tato povinnost však není přímo vynutitelná, a proto ji lze vymáhat pouze pomocí jiných nástrojů, které jsou zakotveny v ZOPK. V ustanoveních § 87 a § 88 ZOPK zabývajících se přestupky fyzických

¹³⁸ Maděra, Petr. Zimová, Eliška. *Metodické postupy projektování lokálního ÚSES*. Ústav lesnické botaniky, dendrologie a typologie LDF MZLU v Brně a Löw a spol. Brno. 2005. s. 29-33. Dostupné z: <http://www.forumochranyprirody.cz/sites/default/files/20.pdf>

osob, podnikajících fyzických osob a právnických osob na úseku ochrany životního prostředí rovněž chybí sankce za porušení povinnosti ochrany systémů ekologické stability.

5.1.2 Vytváření územních systémů ekologické stability

Po vymezení ÚSES v plánu systému ekologické stability, který schvalují dle § 5 odst. 1 vyhlášky č. 395/1992 Sb. příslušné orgány územního plánování v územně plánovací dokumentaci nebo v územním rozhodnutí, dochází zpravidla k jejich realizaci. Územně plánovací dokumentace tak tvoří základní právní rámec pro uplatňování územních systémů ekologické stability. Plány ÚSES jsou součástí všech úrovní územně plánovací dokumentace a prostupují všemi úrovněmi jejího pořizování. Koncepte nadregionálních a regionálních ÚSES jsou součástí zásad územního rozvoje. Územní plány obsahují vymezení místních ÚSES, ale i zpřesněné vymezení skladebních částí nadregionálních a regionálních ÚSES. Toto vymezení může být také součástí regulačních plánů, pokud jsou pro dané území, na němž se vyskytují ÚSES, zpracovány.¹³⁹

Před přistoupením k realizaci ÚSES je nutné zpracovat projekt k jejich vytvoření. Právní úprava projektů ÚSES je obsažena v § 4 vyhlášky č. 395/1992 Sb. Projektem se rozumí soubor přírodovědné, technické, ekonomické, organizační a majetkoprávní dokumentace. Projekt slouží jako základní realizační dokument pro jednotlivé skladební části ÚSES. Má zajistit přípravu, evidenci a následnou kontrolu realizace ÚSES nebo jeho části. Jako úspěšnou realizaci projektu lze označit stav, kdy je skladební část ÚSES plně funkční a odpovídá stavu umožňujícímu stabilizaci dotčeného ekosystému.¹⁴⁰ Z hlediska funkční způsobilosti skladebních částí ÚSES lze rozlišovat tři základní přístupy k projektům:

1. První přístup se týká skladebních částí ÚSES, které vykazují optimální funkčnost. V tomto případě se daná skladební část registruje jako významný krajinný prvek nebo se vyhlásí za zvlášť chráněné území. U těchto typů skladebních částí je projekt relativně kusý a zpravidla obsahuje pouze základní dokumentaci, která je nezbytná pro vyhlášení.
2. Druhý přístup se uplatňuje u těch skladebních částí, u kterých nejsou doposud splněny předpoklady pro „přeměnu“ na zvlášť chráněné území či významný krajinný prvek. Existují však předpoklady či majetkoprávní podmínky k tomu, aby se daná skladební

¹³⁹ Bínová, Ludmila a kol. *Metodika vymezení územního systému ekologické stability*. Ministerstvo životního prostředí. 2017. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_2017/\\$FILE/SOTPR_Priloha_Vestnik_Kveten_170609.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_2017/$FILE/SOTPR_Priloha_Vestnik_Kveten_170609.pdf)

¹⁴⁰ Löw, Jiří a kol. *Rukověť projektanta místního územního systému ekologické stability: Metodika pro zpracování dokumentace*. 1. vyd. Brno: Doplněk. 1995. s. 73. ISBN 80-85765-55-1.

část v budoucnu přeměnila. V tomto případě je nutné, aby projekt ÚSES zajistil veškeré potřebné podklady pro zařazení skladební části do první kategorie a následné vyhlášení zvlášť chráněného území či registraci významného krajinného prvku. Projekt ÚSES se proto zpracovává v plném rozsahu a obsahuje soubor všech opatření, které je nutné pro kýžený cíl provést.

3. U některých skladebních částí nejsou naplněny předpoklady pro realizaci transformace na zvlášť chráněné území či významný krajinný prvek. Pokud je zřejmé, že posuzovaná skladební část tyto předpoklady nenaplní ani ve střednědobém horizontu (řádově několika let), je nadále pouze územně hájena podle plánu systémů ekologické stability. U této třetí kategorie skladebních částí se projekt zpracovává pouze sporadicky a v přiměřeném rozsahu (např. obsahuje pouze rámcové vymezení požadovaného stavu, a nikoliv konkrétní realizační opatření).¹⁴¹

Samotný projekt ÚSES se skládá ze dvou částí: základní dokumentace a změny a doplňky. Projekt není konečným dokumentem a může být v pravidelných intervalech doplňován a upravován. Právě k tomu slouží část změny a doplňky. Projekt ÚSES bývá zpravidla realizován v etapách, které jsou pravidelně kontrolovány. V rámci každé etapy je provedena kontrola předchozího vývoje, určení nedostatků a problémů, které se v rámci dosavadní realizace objevily a návrhy na jejich řešení. Každá nová etapa je závazná a realizace projektu se jí musí řídit. Předchozí etapy pak slouží spíše jako rámec toho, jakým směrem by se měl projekt ubírat. Při periodických revizích a úpravách projektu by měly být změny koncipované tak, aby projekt obsahoval z hlediska časového horizontu čtyři části, a to: výchozí stav, současnou realizační etapu, další navazující navrhované etapy a cílový stav. Cílový stav by měl být neměnný a je součástí základní dokumentace. V té jsou, narozdíl od části změny a doplňky, obsaženy právě výhradně neměnné skutečnosti a cíle, kterých je nutné dosáhnout.¹⁴²

Z hlediska obsahu by měl každý projekt zahrnovat čtyři části, a to: identifikační, majetkoprávní, biologickou a realizační část. Identifikační část slouží zejména k určení předmětného území, vymezení typu krajinného celku a jeho biografického významu a typu společenstva, kterého má být díky realizaci projektu dosaženo. Majetkoprávní část slouží k návrhu řešení majetkoprávních vztahů na daném území. Obsahuje například soupis věcných

¹⁴¹ Löw, Jiří a kol. *Rukověť projektanta místního územního systému ekologické stability: Metodika pro zpracování dokumentace*. 1. vyd. Brno: Doplněk. 1995. s. 73. ISBN 80-85765-55-1.

¹⁴² Löw, Jiří a kol. *Rukověť projektanta místního územního systému ekologické stability: Metodika pro zpracování dokumentace*. 1. vyd. Brno: Doplněk. 1995. s. 75-76. ISBN 80-85765-55-1.

břemen nezbytných k dosažení cíle a kompenzace za věcná břemena vlastníkům dotčených pozemků. V biologické části jsou podrobně popsány přírodní podmínky dotčeného krajinného celku, popis území, geobiocenologická typizace a výsledky mapování fytoocenóz. Realizační část konkretizuje návrhy obsažené v biologické části a souhrnně pojednává o opatřeních, která bude nutné přijmout. Součástí realizační části je i finanční vyčíslení nákladů souvisejících s realizací plánovaných opatření.¹⁴³

Stejně jako plán ÚSES i projekt musí schválit orgány územního plánování v územně plánovací dokumentaci nebo v územním rozhodnutí.¹⁴⁴ V některých případech ale vyhláška umožňuje vyhnout se vytváření projektu ÚSES a jeho následného zahrnutí do mechanismů územního plánování. Realizaci některých ÚSES či jejich částí lze provádět v určitých případech také na základě opatření k vytváření systémů ekologické stability. To je určeno především pro místní ÚSES či drobná doplnění a realizace v rámci místních ÚSES. Opatření se aplikuje v případech, kdy je zamýšlená realizace jednoduchá z hlediska podmínek. Opatření poslouží například v případech, jako jsou výsadby liniové zeleně, založení nevelkého remízku či doplňková výsadba v rámci již existujícího biocentra nebo biokoridoru.¹⁴⁵

Proces realizace ÚSES je upraven v § 59 ZOPK a § 4 vyhlášky č. 395/1992 Sb. Dle § 59 odst. 1 ZOPK jsou ÚSES vytvářeny na základě realizace opatření, projektů a plánů. Jak konstatoval Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 31. 10. 2013, čj. 7 AOs 3/2013-30, je nutné rozlišovat mezi vymezením a vytvářením ÚSES. Vytvářením ÚSES se rozumí „uskutečňování konkrétních záměrů za účelem realizace koncepčních materiálů, jimiž došlo k vymezení systému ekologické stability.“ Koncepční materiály, které jsou podkladem pro realizaci ÚSES, jsou již zmiňované plány systému ekologické stability, resp. územně plánovací dokumentace, která tyto plány obsahuje.¹⁴⁶

V některých případech může být pro vytvoření ÚSES nutné změnit užívání dotčeného pozemku. K této změně by mělo primárně docházet na základě dohody s vlastníkem pozemku. Pokud vlastník s vyžadovanou změnou v užívání pozemku nesouhlasí, pozemkový úřad mu nabídne náhradní pozemek vlastněný státem, který odpovídá z hlediska výměry a kvality původnímu pozemku vlastníka. Tento náhradní pozemek by měl, pokud je to možné,

¹⁴³ Löw, Jiří a kol. *Rukověť projektanta místního územního systému ekologické stability: Metodika pro zpracování dokumentace*. 1. vyd. Brno: Doplněk. 1995. s. 75-76. ISBN 80-85765-55-1.

¹⁴⁴ § 5 odst. 1 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

¹⁴⁵ § 6 odst. 1 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

¹⁴⁶ rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 10. 2013, čj. 7 AOs 3/2013-30.

ležet ve stejné obci jako původní vlastníkův pozemek, resp. v obci, kde se nachází převážná část původního pozemku.¹⁴⁷

Pokud vlastník s výměnou pozemků nesouhlasí a nemá zájem uzavřít s pozemkovým úřadem dohodu, předmětný pozemek může být v krajním případě i vyvlastněn podle zákona č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě. Vyvlastnění nemovitosti za účelem ochrany přírody umožňuje i § 60 ZOPK, dle kterého lze vyvlastnění provést v případech stanovených zvláštním předpisem. Zvláštním předpisem pro tento případ je zákon č. 183/2006 Sb., stavební zákon, který v § 170 odst. 1 taxativně vyjmenovává, v jakých případech je možné omezit či odejmout vlastnická práva k nemovité věci. Zákon v témže odstavci pod písmenem b) výslovně uvádí, že práva k pozemkům a stavbám lze odejmout nebo omezit jde-li o založení prvků ÚSES. Podmínkou pro vyvlastnění je, že musí být ÚSES vymezeno v územně plánovací dokumentaci jako veřejně prospěšné opatření definované v § 2 odst. 1 písm. o) stavebního zákona. Pro vyvlastnění za účelem realizace ÚSES proto nepostačí opatření k vytváření ÚSES, ale musí být zpracovaný plán, resp. projekt ÚSES.

Samotnou realizaci je nutno chápat jako dlouhodobý proces vyžadující zpravidla opakovanou aktivní péči. Jednotlivé skladební části ÚSES jsou realizovány prostřednictvím výsadby dřevin a jiné zeleně, terénními úpravami, oplocením krajinného celku, změnou hospodaření na dotčených územích, vybudováním protierozních opatření apod. Pro zachování funkčnosti a efektivity provedených opatření je často nutné o provedené změny dále pečovat. Pravidelnou péčí může být například kosení luk, řízená pastva, likvidace náletů, dosazování požadovaných rostlinných druhů, péče o vysazené porosty, odstraňování nežádoucích náletových a invazivních druhů atd. Tyto aktivity se souhrnně nazývají asanační a regulační management. Jejich cílem je rozvoj a udržení funkčnosti nově vzniklého biotopu.¹⁴⁸

Realizace ÚSES se také liší podle krajiny, v níž je prováděna. Například u realizace ÚSES na zemědělské půdě je vhodné půdu nejdříve připravit zatravněním či výsadbou přípravného porostu (např. bříza, olše či jeřáb), který je následně postupně nahrazován požadovaným porostem. Při tvorbě vodních biocenter je rovněž nutné řídit se celou řadou odborných doporučení. Například v případě realizace tůň je nutné dbát na zachování správné

¹⁴⁷ § 59 odst. 1 a 2 ZOPK.

¹⁴⁸ Kosejk, Jaromír a kol. *Realizace skladebních částí územních systémů ekologické stability*. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 2009. ISBN: 978-80-87051-65-8. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/res/archive/008/004077.pdf?seek=1369389603>

velikosti a vhodné členitosti tůně. Dále je nezbytné zvolit vhodný vegetační doprovod obklopující tůni nebo vytvořit široké travnaté pásy nad tůní, které budou bránit splachům půdy z přiléhajících polí apod. Pro vytváření ÚSES na lesní půdě se stále více doporučuje přecházet na ekologicky stabilní skladbu lesů, kterou lze zajistit vysazováním různých druhů dřevin a kombinováním listnatých a jehličnatých stromů.¹⁴⁹ V České republice totiž nadále převládají jehličnaté, nejčastěji smrkové, monokultury, které byly v minulosti vysazovány především z důvodu hospodářské výhodnosti. Kůrovcové kalamity v posledních letech ale poukázaly na nízkou odolnost lesů tvořených výhradně nebo převážně jedním druhem stromů. Odborníci také zdůrazňují, že rozsáhlé lesní monokultury nejsou vhodné pro zachování biologické rozmanitosti. V roce 2019 přesto tvořily jehličnaté lesy 71 % z celkové plochy porostní půdy.¹⁵⁰

Základní realizační zásadou je, že by k vytváření ÚSES mělo docházet v první řadě v místech, kde je ekologická stabilita krajiny nízká. Dalším preferenčním postupem je zaměření se na ta opatření, která jsou nenáročná na provedení a jejichž výsledek se blíží jistotě. Přednost by také měly dostat ty ÚSES, u nichž lze očekávat, že se stavu blízkému přírodnímu biotopu přiblíží až v dlouhém období. Důležité je i vytvoření jádrových oblastí nadregionálních a regionálních ÚSES. Realizace těchto skladebních částí by proto při omezených kapacitách měla předcházet realizaci místních ÚSES. Zásad pro realizaci ÚSES jsou desítky a nezdá se, že by se lišily podle typu krajiny, ve které jsou změny prováděny. Proto je vždy nutné přihlédnout k místním okolnostem a specifikám daného případu a podle nich přizpůsobit realizační plán.¹⁵¹

Územní systémy ekologické stability by se mohly stát jedním z nejsilnějších a nejefektivnějších nástrojů ochrany životního prostředí. Mají totiž obrovský potenciál k zachování a obnově sítě přírodních nebo přírodě blízkých biotopů. Odborníci se však shodují, že tento potenciál zůstává prozatím v České republice spíše nevyužitý. V minulosti sice došlo k vymezení klíčových ÚSES, ale stát selhává v jejich realizaci. Příčinou nerealizace nebo zdlouhavé realizace jsou často majetkoprávní vztahy, chybějící zájem vlastníků pozemků, ale i obcí, které by měly ÚSES následně spravovat, nebo nedostatky v metodickém

¹⁴⁹ Kosejk, Jaromír a kol. *Realizace skladebních částí územních systémů ekologické stability*. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 2009. ISBN: 978-80-87051-65-8. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/res/archive/008/004077.pdf?seek=1369389603>

¹⁵⁰ Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství České republiky v roce 2019*. Praha. 2020. s. 53. ISBN 978-80-7434-571-5. Dostupné z: http://www.uhul.cz/images/ke_stazeni/zelenazprava/ZZ_2019.pdf

¹⁵¹ Löw, Jiří a kol. *Rukověť projektanta místního územního systému ekologické stability: Metodika pro zpracování dokumentace*. 1. vyd. Brno: Doplněk. 1995. s. 74. ISBN 80-85765-55-1.

vedení orgánů ochrany přírody a orgánů územního plánování.¹⁵² ÚSES jsou tvořeny skladebnými částmi rozmístěnými podle funkčních a prostorových kritérií tak, aby vytvářely systém zachovávající biodiverzitu a přírodní procesy, podporující mnohostranné využívání krajiny a příznivě působící na obydlená a hospodářsky využívaná území. V roce 2011 bylo v České republice vymezeno okolo 50 tisíc biocenter a 85 tisíc biokoridorů pokrývajících území o rozloze převyšující 21 tisíc kilometrů čtverečních (z toho představovaly nadregionální ÚSES přes 12 000 km², regionální ÚSES téměř 6 000 km² a místní ÚSES okolo 3 000 km²).¹⁵³

5.2 Významné krajinné prvky

Obdobně jako ÚSES i významné krajinné prvky (dále také jen „VKP“) tvoří jeden ze základních a stěžejních nástrojů obecné ochrany přírody a krajiny v České republice. Přestože se pojem významné krajinné prvky začal objevovat v souvislosti s ochranou přírody a krajiny již na přelomu 60. a 70. let minulého století, na vládní úrovni byl poprvé použit až v roce 1987 v národní koncepci tvorby a ochrany životního prostředí a racionálního využívání přírodních zdrojů do roku 2000. Legislativní zakotvení přinesl až ZOPK v roce 1992.¹⁵⁴ VKP je definován v § 3 odst. 1 písm. b) ZOPK jako „*ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny, která utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability*“. Ze zákonné definice je zřejmé, že jsou VKP vymezeny poměrně široce, a mohou proto pokrývat značnou část objektů vyskytujících se v krajině. V úvodu je proto nutné odlišit pojem významný krajinný prvek, se kterým pracuje ZOPK, od pojmu krajinný prvek definovaného v zákoně č. 252/1997 Sb., o zemědělství. Odlišnost spočívá zejména ve způsobu a podmínkách jejich ochrany podle příslušných zákonných předpisů, resp. v účelu, pro který se vymezují.¹⁵⁵

Kromě ekologické funkce významných krajinných prvků je v ZOPK akcentována také jejich geomorfologická či estetická funkce. VKP se proto může stát i částí krajiny, která neplní

¹⁵² Např. přednáška Ing. Viléma Pařila Ph.D. na MUNI. *Územní systém ekologické stability*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1456/podzim2017/BKR_ENEK/um/prednasky/ENEK_04b_USES.pdf dále také: Pešout, Pavel. Hošek, Michael. *Ekologická síť v podmínkách ČR*. Ochrana přírody. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v nakladatelství ENVIRONS. 2012, ročník 67. Dostupné z:

<https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvlastni-cislo/ekologicka-sit-v-podminkach-cr/>

¹⁵³ Pešout, Pavel. Hošek, Michael. *Ekologická síť v podmínkách ČR*. Ochrana přírody. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v nakladatelství ENVIRONS. 2012, ročník 67. Dostupné z:

<https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvlastni-cislo/ekologicka-sit-v-podminkach-cr/>

¹⁵⁴ Petříček, Václav. *Významné krajinné prvky včera, dnes a zítra*. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 2007. Dostupné z: <https://adoc.pub/aopk-r-nuselska-39-praha-4.html>

¹⁵⁵ Ministerstvo zemědělství. *Krajinné prvky*. 2014. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/309958/krajinne_prvky_2014_final.pdf

ekologickou funkci, ale ochrana je jí přisuzována např. pouze na základě estetického hlediska. V takovém případě by měl krajinný prvek podle zákonné definice utvářet typický vzhled krajiny. Lze však dovozovat, že pro VKP je typičtější spíše funkce přispívání k udržování stability krajiny.

Zákon vyjmenovává taxativní výčet prvků, které jsou VKP ex lege. Významnými krajinnými prvky stanovenými přímo ze zákona jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera a údolní nivy. Všechny tyto biotopy jsou proto automaticky zařazeny mezi VKP. Vedle zmíněných částí přírody jimi mohou být i další zaregistrované objekty. ZOPK u této skupiny uvádí pouze demonstrativní výčet. Významným krajinným prvkem se mohou stát také mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy, a v neposlední řadě i cenné plochy porostů sídelních útvarů včetně historických zahrad a parků. VKP, které nevznikají ex lege, vznikají ex actu, tedy rozhodnutím orgánu veřejné moci. Konkrétně tím způsobem, že je orgán ochrany přírody zaregistruje jako významný krajinný prvek podle § 6 ZOPK.

Obrovský potenciál významných krajinných prvků jako nástroje ochrany přírody a krajiny lze dovozovat z celkové rozlohy VKP vznikajících ze zákona. Jenom lesní pozemky zabíraly v roce 2019 území o rozloze 2 675 670 hektarů, což představuje téměř 34 % z celkové rozlohy České republiky.¹⁵⁶ Vodní toky a údolní nivy pokrývají okolo 2,5 % území České republiky, rybníky a jezera přibližně 1 % a rašeliniště 0,35 %.¹⁵⁷

Jednotlivé druhy krajinných prvků nejsou v ZOPK definovány. Pro výklad pojmů, jako je les, vodní tok či rybník, je proto nutné hledat definice ve zvláštních předpisech, které se přímo zabývají jednotlivými krajinnými prvky. Například lesy jsou definované v § 2 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích jako „*lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa*“. Legální definici vodních toků lze nalézt v § 43 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách. Vodní toky jsou podle tohoto ustanovení „*povrchové vody tekoucí vlastním spádem v korytě trvale nebo po převažující část roku, a to včetně vod v nich uměle vzdutých. Jejich součástí jsou i vody ve slepých ramenech a v úsecích přechodně tekoucích přirozenými dutinami pod zemským povrchem nebo zakrytými úseky*“. Rybníky vymezuje § 2 písm. c) zákona č. 99/2004 Sb., o rybářství jako: „*vodní dílo, které je vodní nádrží určenou především*

¹⁵⁶ Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství České republiky v roce 2019*. Praha. 2020. s. 51. ISBN 978-80-7434-571-5. Dostupné z: http://www.akcr.cz/data_ak/20/v/LesVyrocni2019.pdf

¹⁵⁷ Petříček, Václav. *Významné krajinné prvky včera, dnes a zítra*. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 2007. Dostupné z: <https://adoc.pub/aopk-r-nuselska-39-praha-4.html>

k chovu ryb, ve kterém lze regulovat vodní hladinu, včetně možnosti jeho vypouštění a slovení; rybník je tvořen hrází, nádrží a dalšími technickými zařízeními“.

Pojmy rašeliniště, údolní niva a jezero nejsou na zákonné úrovni vymezeny. Výklad pojmu údolní niva lze nalézt např. ve společném sdělení odboru ekologie krajiny a lesa a odboru legislativního Ministerstva životního prostředí. Údolní niva je podle tohoto sdělení: „rovinné údolní dno aktivované při povodňovém stavu vodního toku; tvoří ji šterkovité, písčité, hlinité nebo jílovité naplaveniny, jejichž úložné poměry často vykazují nepravidelnosti způsobené větvením toku, vznikem ostrovů, meandrů, náplavových kuželů a delt, sutí, svahových sesuvů apod“.¹⁵⁸ Stanovisko Ministerstva životního prostředí definuje i jezero: „přirozená vodní nádrž, nebo také prohlubeň naplněná sladkou nebo slanou vodou...“¹⁵⁹ a rašeliniště: „místo výskytu rašeliny, tedy ekosystém se značnou produkcí rostlinné biomasy, avšak s jejím nedostatečným rozkladem v důsledku nadměrného zamokření a nepříznivých podmínek pro rozkladné organismy“.¹⁶⁰

K výše uvedeným definicím VKP vznikajících ex lege je však nutné uvést, že by se jimi dotčené orgány v souvislosti se vznikem a posuzováním VKP neměly řídit bezvýhradně. Bylo by chybné tyto definice přejímat bez dalšího a nezohledňovat přitom specifika vymezená v ZOPK. Například vodní zákon a zákon o lesích zdůrazňují především hospodářskou funkci předmětných krajinných prvků a ostatní funkce ustupují do pozadí. Naproti tomu v ZOPK je u VKP akcentována ekologická, geomorfologická a estetická funkce.

S existencí VKP se vylučuje přítomnost části krajiny vyhlášené za součást zvláštní ochrany přírody. Právní pravidla pro zvláštní ochranu přírody jsou totiž přísnější než pravidla pro obecnou ochranu přírody, a proto by bylo bezpředmětné aplikovat obě formy ochrany souběžně.¹⁶¹

¹⁵⁸ Ministerstvo životního prostředí. 16. společné sdělení odboru ekologie krajiny a lesa a odboru legislativního k výkladu pojmu „údolní niva“. In Věstník MŽP. 2007, ročník XVII, částka 8, s. 1.

Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/3CABE013A0D54603C1257378004B5666/\\$file/vestnik_08-2007_web.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/3CABE013A0D54603C1257378004B5666/$file/vestnik_08-2007_web.pdf)

¹⁵⁹ Ministerstvo životního prostředí. 21. společné sdělení odboru ekologie krajiny a lesa, odboru zvláště chráněných částí přírody a odboru legislativního k definici jezera v souvislosti s ochranou podle § 4 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.. In Věstník MŽP. 2006, ročník XVI, částka 9, s. 5.

Dostupné z:

[https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/69CC2774E944CC91C125710D0037D437/\\$file/vestnik09_web.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/69CC2774E944CC91C125710D0037D437/$file/vestnik09_web.pdf)

¹⁶⁰ Ministerstvo životního prostředí. Rašeliniště. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z:

https://www.mzp.cz/cz/raseliniste_definice

¹⁶¹ § 3 odst. 1 písm. b) ZOPK.

5.2.1 Registrace významných krajinných prvků

Registrace umožňuje zajistit právní ochranu těm krajinným prvkům, které nejsou významnými krajinnými prvky přímo ze zákona. Týká se tak výhradně VKP ex actu, tedy těch, k jejichž vzniku je nezbytné rozhodnutí orgánu ochrany přírody.¹⁶² Jak již bylo uvedeno v předchozí podkapitole, registraci podléhají zejména mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy, popř. i cenné plochy porostů sídelních útvarů včetně historických zahrad a parků. Poslední jmenované krajinné celky vznikají lidskou činností. VKP proto nemusí být výhradně ty části krajiny, které vznikly přírodními procesy bez zásahů člověka.

Základní podmínkou pro registraci VKP je, že prvek tvoří ekologicky, geomorfologicky či esteticky hodnotnou část krajiny, která utváří její typický vzhled anebo přispívá k udržení její stability. Utváření typického vzhledu krajiny se pojí s geomorfologickou a estetickou funkcí VKP a udržování stability krajiny souvisí s ekologickou funkcí.¹⁶³ Rozhodnutí o registraci VKP vydává dle § 6 odst. 1 ZOPK orgán ochrany přírody. Účastníkem řízení o registraci je vlastník dotčeného pozemku. Rozhodnutí o registraci se oznamuje rovněž nájemci dotčeného pozemku, územně příslušnému stavebnímu úřadu a obci. Podle § 27 odst. 1 a 2 správního řádu a dle odst. § 27 odst. 3 správního řádu v kombinaci s § 6, § 70 a § 71 odst. 3 ZOPK jsou účastníky řízení o registraci kromě vlastníků dotčených pozemků také obce, v jejichž územním obvodu je VKP vyhlášován, pokud samy nejsou orgánem ochrany přírody, který vydává rozhodnutí o registraci VKP a spolky na ochranu přírody, jestliže splňují zákonné podmínky, popř. i další dotčené osoby.

Řízení o registraci je zahajováno orgánem ochrany přírody ve všech případech z moci úřední.¹⁶⁴ Subjekty odlišné od orgánu ochrany přírody, který rozhoduje o registraci, však mohou dát podnět k registraci VKP. Výběr vhodné části krajiny pro registraci probíhá ve dvou fázích. První fází v procesu registrace je vyhodnocení dostupných podkladů. V první řadě musí orgán ochrany přírody posoudit, zda daná část krajiny splňuje definici VKP vymezenou v § 3 odst. 1 písm. b) ZOPK a určit, jaké funkce v krajině plní. Funkci VKP je nezbytné uvést v odůvodnění registrace. Orgán ochrany přírody by měl při posuzování využít

Čihař, Martin. *Ochrana přírody a krajiny I územní ochrana přírody a krajiny v České republice*. Praha: Karolinum. 1998. s. 15. ISBN 80-7066-509-4.

¹⁶² Významné krajinné prvky „ze zákona“ se neregistrují podle § 6 ZOPK. Důvodem je dikce § 3 písm. b) ZOPK.

¹⁶³ Ministerstvo životního prostředí. *Metodická instrukce odboru obecné ochrany přírody a krajiny MŽP k registraci významných krajinných prvků*. Věstník Ministerstva životního prostředí. Ročník XIII. červenec 2013. částka 7. s. 98. Dostupné z:

[https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/1CD7256D13065B01C1257BBA0041868B/\\$file/2013_Vestnik_7.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/1CD7256D13065B01C1257BBA0041868B/$file/2013_Vestnik_7.pdf)

¹⁶⁴ § 46 správního řádu.

všechny dostupné podklady. Mezi ty patří např. poznatky získané vlastním pozorováním, informace zjištěné v předchozích průzkumech území, informace dostupné v literatuře nebo poznatky získané v jiných řízeních. Následně by měl veškeré získané informace analyzovat a zhodnotit jejich kvalitu. V případě, že shromážděné podklady nestačí pro kvalifikované posouzení, které území vybrat pro registraci, popř. zda je vhodné daný krajinný prvek zaregistrovat jako VKP, orgán ochrany přírody si musí opatřit další podklady. Ty jsou zpravidla získávány terénními průzkumy představujícími druhou fázi výběru vhodné části krajiny.

Právní předpisy neupravují způsob, jakým by měla být vybrána lokalita k registraci. Zákon tak ponechává pro proces registrace VKP orgánům ochrany přírody značnou míru diskrece. Dle § 73 ZOPK spolupracují orgány ochrany přírody při ochraně přírody a krajiny s odborně kvalifikovanými právníckými a fyzickými osobami. V praxi se využívá zejména spolupráce s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, popř. s nevládními organizacemi zabývajícími se ochranou přírody a krajiny. Terénní průzkum, který má určit vhodné území pro registraci, by však měl probíhat vždy. Existují dva základní přístupy k provádění terénních průzkumů:

- provedení plošného vyhodnocení celého území, pro které má orgán ochrany přírody oprávnění rozhodovat o registraci VKP nebo plošné vyhodnocení části tohoto území (například jednoho katastrálního území) a
- provedení podrobného výzkumu u předem známých a vybraných lokalit.

Výhodou provádění plošného průzkumu je množství dat, které orgán ochrany přírody může shromáždit. Podrobný přehled o území a zjištěné informace nemusí sloužit výhradně pro registraci VKP, ale mohou nalézt využití například jako podpůrný materiál pro přípravu územně plánovací dokumentace nebo pro účely hodnocení krajinného rázu. V případě plošného vyhodnocení celého území začíná proces vytipováním ekologicky, geomorfologicky či esteticky hodnotných lokalit. Orgán ochrany přírody posuzuje jejich ekologickou a stabilizační funkci, ale měl by vyhodnocovat například také druhovou skladbu na daném území. Biologická rozmanitost je zkoumána nejen na úrovni rostlin, ale i na úrovni živočišných druhů, zvláště pokud na hodnoceném území žijí například ohrožené druhy, nebo je daná oblast jinak zajímavá ze zoologického hlediska. Metodika Ministerstva životního prostředí doporučuje používat pro zákresy vytipovaných lokalit základní mapy v měřítku 1:5 000, protože je v nich podchyceno i základní členění terénu podle pozemků, i když bez uvedení parcelních čísel. Tyto mapy zároveň zachycují plasticitu terénu (obsahují vrstevnice).

Průzkum vytipované části území přináší výhodu především díky rychlosti a relativní finanční nenáročnosti provedení. Nelze jej však uplatnit ve všech případech. Obecně se využívá nejčastěji tehdy, když má orgán ochrany přírody již vytipované oblasti pro registraci VKP zpravidla díky předchozímu vyhodnocení dostupných podkladů. Ve vybrané lokalitě pak orgán ochrany přírody provede průzkum v krátkém časovém úseku a za nízké náklady. Protože bývají v těchto případech dostupné dílčí průzkumy nebo vyhodnocení významu lokality, je možné zaměřit se výhradně na doplnění potřebných poznatků. Nevýhodou je, že získané informace jsou zpravidla útržkovité, vztahují se pouze na vyhodnocovanou lokalitu, a nelze je proto využít pro jiné činnosti.¹⁶⁵

Pokud orgán ochrany přírody vyhodnotí lokalitu jako VKP, rozhodne o její registraci ve správním řízení. Rozhodnutí o registraci VKP musí mít veškeré náležitosti podle § 68 správního řádu, tedy výrokovou část, odůvodnění a poučení účastníků. Rozhodnutí o registraci také musí dle § 6 odst. 2 ZOPK obsahovat vymezení VKP (geografické vymezení a určení funkce VKP) a poučení o právních následcích registrace. Dále také může obsahovat výčet zásahů do VKP, ke kterým je nezbytné opatřit si závazné stanovisko orgánu ochrany přírody dle § 4 odst. 2 ZOPK. Rozhodnutí o registraci, které nabyde právní moci, je dle § 73 odst. 2 správního řádu závazné pro všechny účastníky a správní orgány.¹⁶⁶ Další podrobnosti k registraci VKP jsou upraveny v § 7 vyhlášky č. 395/1992 Sb. Registrace se provádí zápisem do seznamu VKP. Zápis obsahuje soupis katastrálních území a výčet dotčených parcel s uvedením jejich vlastníků i nájemců, stručnou charakteristiku, doklad o oznámení (nájemci dotčeného pozemku, územně příslušnému stavebnímu úřadu a obci), případně o zrušení registrace a zákres v mapách přiměřeného měřítko (1:5 000 a většího). Vyhláška však nereflktuje novelu zákona o ochraně přírody a krajiny z roku 2004 a z části odkazuje na již neexistující ustanovení v ZOPK (odkaz na zrušení registrace VKP v již neexistujícím §6 odst. 4 ZOPK). V rozsahu tohoto odkazu se tak jedná o obsoletní ustanovení.

Rozhodnutí podle § 6 odst. 1 ZOPK může orgán ochrany přírody, který o registraci rozhodl, zrušit pouze v případě veřejného zájmu. Ten není pro daný případ zákonem vymezen, a proto zůstává na správním uvážení orgánu ochrany přírody, zda v daném případě

¹⁶⁵ Ministerstvo životního prostředí. *Metodická instrukce odboru obecné ochrany přírody a krajiny MŽP k registraci významných krajinných prvků*. Věstník Ministerstva životního prostředí. Ročník XIII. červenec 2013. částka 7. s. 98-103. Dostupné z:

[https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/1CD7256D13065B01C1257BBA0041868B/\\$file/2013_Vestnik_7.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/1CD7256D13065B01C1257BBA0041868B/$file/2013_Vestnik_7.pdf)

¹⁶⁶ Ministerstvo životního prostředí. *Metodická instrukce odboru obecné ochrany přírody a krajiny MŽP k registraci významných krajinných prvků*. Věstník Ministerstva životního prostředí. Ročník XIII. červenec 2013. částka 7. s. 100. Dostupné z:

[https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/1CD7256D13065B01C1257BBA0041868B/\\$file/2013_Vestnik_7.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/1CD7256D13065B01C1257BBA0041868B/$file/2013_Vestnik_7.pdf)

jde či nejde o veřejný zájem. Rozhodnutí o zrušení registrace by však mělo být vždy řádně odůvodněno včetně vysvětlení, v čem orgán ochrany přírody spatřuje veřejný zájem.¹⁶⁷ Zrušení registrace VKP sdělí dle § 7 odst. 2 vyhlášky č. 395/1992 Sb. orgán ochrany přírody vlastníkovi, případně i nájemci dotčeného pozemku, územně příslušnému stavebnímu úřadu a obci.

5.2.2 Ochrana významných krajinných prvků

Jak již bylo uvedeno na začátku kapitoly, VKP jsou mimořádně významným nástrojem ochrany přírody a krajiny v České republice. Jejich ochranu zakotvuje § 4 odst. 2 ZOPK, podle něhož jsou VKP chráněny před poškozováním a ničením. Ochrana se týká nejen VKP registrovaných orgánem ochrany přírody podle § 6 ZOPK, ale i těch, které jsou VKP ze zákona. To, že VKP není možné poškozovat a ničit, ještě neznamená, že nemohou být hospodářsky či jinak využívány. Využívat se však smí pouze tak, aby nebyla narušena jejich obnova a nedošlo k ohrožení či oslabení jejich stabilizační funkce. Pokud by zamýšlený zásah mohl poškodit či zničit VKP nebo ohrozit či oslabit jeho ekologicko-stabilizační funkci, ZOPK ukládá v § 4 odst. 2 povinnost opatřit si závazné stanovisko orgánu ochrany přírody k provedení tohoto zásahu. Výše zmíněné ustanovení dále obsahuje demonstrativní výčet zásahů, u kterých si musí osoba, jež zásah provádí, opatřit závazné stanovisko. Mezi tyto zásahy patří:

- umístování staveb – závazné stanovisko je nutné opatřit pro územní řízení o umístění stavby, pro uzavření veřejnoprávní smlouvy o umístění stavby nebo pro vydání územního souhlasu,
- pozemkové úpravy – závazné stanovisko je nutné pro řízení o pozemkových úpravách podle zákona č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech; zpravidla se uplatňuje při komplexních pozemkových úpravách, kdy je častá realizace změn krajiny prostřednictvím vytváření různých ekologických prvků,
- změny kultur pozemků – využívá se především při změnách druhů pozemků podle zákona č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu,
- odvodňování pozemků – tento zásah do krajiny bývá zpravidla významným zásahem, který může silně ovlivnit funkce dotčeného ekosystému, a proto vyžaduje závazné stanovisko orgánu ochrany přírody; to je nutné zvláště u VKP, jako jsou rašeliniště,

¹⁶⁷ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 6.

údolní nivy či mokřady – pro udržitelnost ekosystémů těchto VKP je dostatečné zavodnění téměř vždy nezbytné,

- úpravy vodních toků a nádrží – jde zejména o úpravy prováděného podle vodního zákona; těmito zásahy jsou například úpravy koryt vodního toku nebo úpravy rybníků včetně jejich odbahňování,
- těžba nerostů – jde o případy, kdy je prováděna těžba nerostů na území VKP a může při ní dojít k poškození VKP.¹⁶⁸

Základním obsahovým prvkem závazného stanoviska orgánu ochrany přírody je souhlas či nesouhlas s provedením zásahu. Stanovisko může také obsahovat podmínky pro provedení zásahu. Typickým příkladem těchto podmínek je vymezení časového úseku, ve kterém by měl zásah proběhnout nebo naopak, ve kterém proběhnout nesmí (např. kvůli hnízdění ptactva).¹⁶⁹ Závazné stanovisko vydávané podle ZOPK je současně závazným stanoviskem podle správního řádu, avšak pouze v případě, že je vydáváno jako podklad pro rozhodnutí podle zvláštního předpisu. Toto pravidlo stanoví § 90 odst. 1 ZOPK a v návaznosti na něj se aplikuje § 149 správního řádu. Typickým příkladem, kdy je na závazné stanovisko navázané další následující rozhodnutí, je územní řízení o umístění stavby. Pokud však závazné stanovisko neslouží jako podklad pro další rozhodnutí, vydává jej orgán ochrany přírody jako správní rozhodnutí podle § 67 správního řádu.¹⁷⁰

ZOPK v § 4 odst. 2 dále uvádí, že Ministerstvo životního prostředí obecně závazným předpisem stanoví podrobnosti ochrany významných krajinných prvků. Jediným dosud přijatým prováděcím předpisem, který upravuje tuto problematiku je vyhláška č. 395/1992 Sb. Ta však obsahuje pouze kusou a neúplnou úpravu problematiky VKP a jejich ochranou se fakticky vůbec nezabývá. To lze považovat za naprosto zásadní legislativní nedostatek, který do jisté míry brání většímu rozvoji role VKP v ochraně přírody a krajiny v České republice. Ochrana VKP má sice v ZOPK nastavené široce pojaté ochranné podmínky, a je tak silným nástrojem v celém systému ochrany přírody a krajiny, faktická absence prováděcího předpisu, který by tyto podmínky přenesl do praxe, však brání plnému využití tohoto nástroje. Chybí

¹⁶⁸ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 4.

¹⁶⁹ Miko, Ladislav, Borovičková, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Komentář. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007. s. 98. ISBN: 978-80-7179-585-8.

¹⁷⁰ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 4.

také celostátní evidence registrovaných VKP, která by přispěla k větší transparentnosti celého systému a umožnila bližší spolupráci jednotlivých orgánů ochrany přírody.¹⁷¹

5.3 Ochrana dřevin

Ustanovení ZOPK týkající se ochrany dřevin je nutné vykládat v kontextu § 3 odst. 1 písm. i) ZOPK, který vymezuje pojem dřevina rostoucí mimo les jako: „*strom či keř rostoucí jednotlivě i ve skupinách ve volné krajině i v sídelních útvarech na pozemcích mimo lesní půdní fond*“. V předmětném ustanovení je také uvedeno, že je dále v zákoně pojem dřevina rostoucí mimo les nahrazen pojmem dřevina. Ochrana dřevin zakotvená v § 7 až 9 ZOPK se proto, s ohledem na § 3 odst. 1 písm. i) ZOPK, vztahuje výhradně na stromy a keře rostoucí mimo les. Ochrana dřevin rostoucích na lesním půdním fondu je upravená lesním zákonem.¹⁷² Ochrana dřevin je založena na třech základních principech:

- zákaz ničení a poškozování těchto dřevin,
- aktivní participace vlastníků pozemků, na kterých dřeviny rostou,
- zákaz kácení dřevin bez povolení.¹⁷³

Dle § 7 odst. 1 ZOPK jsou dřeviny chráněny před poškozováním a ničením. Tato ochrana se však vztahuje pouze na ty dřeviny, které nejsou chráněny přísněji nebo podle zvláštních právních předpisů. Přísnější ochranu přiznává ZOPK v § 46 památným stromům a v § 48 zvláště chráněným rostlinám. Zvláště chráněnými rostlinami jsou rostliny ohrožené nebo vzácné nebo vědecky či kulturně velmi významné. Typickým příkladem ochrany dřevin podle zvláštního zákona je ochrana zakotvená v lesním zákoně. Vyloučení přísněji a zvláště chráněných dřevin z režimu obecné ochrany před poškozením a ničením se však nevztahuje na úpravu kácení dřevin obsaženou v § 8 ZOPK.¹⁷⁴ Rozsah poškozování a ničení dřevin, který je porušením ustanovení v ZOPK, je blíže specifikován v § 2 vyhlášky č. 189/2013 Sb. Vyhláška definuje tzv. nedovolené zásahy do dřevin, kterými se rozumí poškozování či ničení dřevin v takové míře, kdy jsou podstatně či trvale sníženy jejich ekologické nebo společenské funkce, anebo dojde-li k následnému či bezprostřednímu úmrtí dřeviny. Vyhláška však stanoví výjimky, kdy o nedovolený zásah do dřevin nejde, ačkoliv zásah naplňuje znaky

¹⁷¹ Ministerstvo životního prostředí. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020–2025*. 2020. ISBN: 978-80-7212-646-0. Dostupné z:

[https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/AF71B00C4DF84B70C12585F400429F1C/\\$file/SPOPK_web.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/AF71B00C4DF84B70C12585F400429F1C/$file/SPOPK_web.pdf)

¹⁷² Zákon č. 289/1995 Sb, o lesích a změně a doplnění některých zákonů.

¹⁷³ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 368. ISBN: 978-80-7400-338-7.

¹⁷⁴ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 7.

definované ve vyhlášce. Příkladem takové výjimky je zásah prováděný v rámci péče o zvlášť chráněné území v souladu s plánem či zásadami péče.

Princip aktivní participace vlastníků, na kterých dřeviny rostou, nebo také princip péče o dřeviny je zakotven v druhém odstavci § 7 ZOPK. Zákon ukládá vlastníkům dotčených pozemků, resp. vlastníkům dřevin (porost na pozemku je podle § 507 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku považován za jeho součást) povinnost ošetřovat a udržovat je.¹⁷⁵ Vzhledem k formulaci zákonného ustanovení však nejde o všechny povinnosti, které musí vlastník splnit. Povinnosti ošetřovat a udržovat dřeviny jsou zákonem zdůrazněné jako klíčové aspekty péče, avšak lze dovozovat, že pokud péče o dřeviny vyžaduje i další formy činností ze strany vlastníka, ten je povinen je vykonávat.

ZOPK také ukládá orgánu ochrany přírody pravomoc uložit vlastníkům dřevin povinnost provedení nezbytných zásahů, a to v případě výskytu epidemické nákazy dřevin či jiné vážné choroby. Orgán ochrany přírody v této věci může vlastníkům uložit povinnost nezbytných zásahů včetně pokácení dřevin. Zákonná úprava však nedává orgánu ochrany přírody žádné prostředky k tomu, aby si tuto povinnost mohl na vlastníkově pozemku vynutit. Za porušení povinnosti nehrozí vlastníkově pozemku žádná sankce. Jde tak částečně o obsoletní ustanovení, které by v konečném důsledku nemuselo, z důvodu chybějících donucovacích nástrojů, zabránit šíření případné epidemické nákazy dřevin. Hlavním smyslem ustanovení je především zdůraznit, že péče o dřeviny je primární povinností vlastníka a ten nemůže odpovědnost za tuto povinnost přenést na jiné subjekty. To však nevylučuje možnost např. smluvně zavázat nájemníka pozemku k péči o dřeviny na něm rostoucí. Odpovědnost však zůstává na vlastníkově.¹⁷⁶ O uložení povinnosti provést nezbytné zásahy rozhoduje zpravidla na základě § 77 odst. 1 písm. g) ZOPK obecní úřad obce s rozšířenou působností. V některých specifických případech to může být i krajský úřad, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR nebo správy národních parků.¹⁷⁷ Rozhodnutí vydává orgán ochrany přírody ve správním řízení.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Miko, Ladislav, Borovičková, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Komentář. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007. s. 117. ISBN: 978-80-7179-585-8.

¹⁷⁶ Miko, Ladislav, Borovičková, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Komentář. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007. s. 117. ISBN: 978-80-7179-585-8.

¹⁷⁷ § 77, § 77a a § 78 ZOPK.

¹⁷⁸ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 7.

5.3.1 Povolení ke kácení dřevin

Kácením dřevin se rozumí odstranění jejich nadzemní části ve výšce pařezu, přičemž obvyklá výška pařezu je třetina průměru kmene na pařezu.¹⁷⁹ Právní úprava kácení dřevin je obsažena v § 8 ZOPK. Jelikož zákon přisuzuje dřevinám funkční a estetický význam, jejich kácení je až na výjimky přípustné pouze na základě povolení orgánu ochrany přírody. Funkční význam dřevin je tvořen ekologickými, ale i společenskými funkcemi. Mezi ekologické funkce lze zařadit snižování prašnosti, zlepšování mikroklimatu nebo tlumení hluku. Významná je i estetická funkce dřevin. Dřeviny se totiž podílejí na tvorbě krajinného rázu i urbanizovaného prostředí.¹⁸⁰

Specifická pravidla platí pro dřeviny na silničních pozemcích, u kterých může podle § 8 odst. 1 ZOPK vydat orgán ochrany přírody povolení ke kácení pouze po dohodě se silničním správním úřadem. Dohodou se rozumí vyjádření silničního správního úřadu podle části čtvrté správního řádu. Zákonodárce k této úpravě přistoupil z toho důvodu, že při kácení dřevin na silničních pozemcích dochází ke střetu dvou veřejných zájmů. Prvním zájmem je ochrana dřevin a druhým je bezpečný silniční provoz. Dohoda mezi orgánem ochrany přírody a silničním správním úřadem by proto měla přinést rozumný kompromis, kdy nebude ohrožena bezpečnost účastníků silničního provozu, ale zároveň nedojde ke zbytečnému a nadměrnému kácení dřevin na silničních pozemcích.¹⁸¹

Povolení ke kácení dřevin vydává orgán ochrany přírody ve správním řízení. Při správních úkonech se postupuje podle správního řádu a podle § 83 ZOPK. Orgán ochrany přírody musí povolení důkladně a přesvědčivě odůvodnit a vypořádat se s již zmiňovaným funkčním a estetickým významem daných dřevin a související ztrátou, která by vznikla jejich pokácením. Kromě toho by mělo dojít i k posouzení dalších faktorů jako je vitalita nebo perspektiva dřevin. ZOPK v § 8 odst. 1 uvádí, že povolení ke kácení dřevin lze vydat ze závažných důvodů. V zákoně však není dále specifikováno, co jsou závažné důvody pro vydání povolení. Orgán ochrany přírody proto musí každý případ vyhodnocovat individuálně a využívat k vydání kvalifikovaného rozhodnutí odborné podklady, jako jsou znalecké

¹⁷⁹ Ministerstvo životního prostředí. *Aktualizovaná metodická instrukce odboru obecné ochrany přírody a krajiny a odboru legislativního Ministerstva životního prostředí k aplikaci § 8 a § 9 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny*. Ročník XXX. Leden 2020. Částka 1. s. 1. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/\\$FILE/SOTPR-Vestnik leden-200131.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/$FILE/SOTPR-Vestnik leden-200131.pdf)

¹⁸⁰ § 1 písm. b) vyhlášky č. 189/2013 Sb.

¹⁸¹ Ministerstvo životního prostředí. *Aktualizovaná metodická instrukce odboru obecné ochrany přírody a krajiny a odboru legislativního Ministerstva životního prostředí k aplikaci § 8 a § 9 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny*. Ročník XXX. Leden 2020. Částka 1. s. 2. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/\\$FILE/SOTPR-Vestnik leden-200131.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/$FILE/SOTPR-Vestnik leden-200131.pdf)

posudky či poznatky získané při místním šetření.¹⁸² Metodický pokyn Ministerstva životního prostředí závažné důvody pro kácení dřevin vymezuje jako skutečnosti, u kterých není možné zvolit jiný postup, než je pokácení dřeviny. Pokud je tedy možné daný problém eliminovat jinými obvykle dostupnými prostředky či postupy, orgán ochrany přírody by neměl vydat povolení ke kácení. Ministerstvo životního prostředí také zdůrazňuje nutnost přistupovat ke každému případu individuálně a vydávat rozhodnutí ad hoc. Ve své metodice totiž uvádí, že mohou být stejné důvody vymezené v žádosti o kácení dřevin posouzeny odlišně, a to právě s ohledem na rozdílný funkční a estetický význam každé dřeviny.¹⁸³ Otázkou správního uvážení orgánu ochrany přírody při vydávání povolení o kácení se zabýval i Nejvyšší správní soud v rozsudku č. j. 4 As 10/2007–113 ze dne 26. 10. 2007. NSS v této věci uvádí, že: „ustanovení § 8 odst. 1 věty druhé zákona o ochraně přírody a krajiny svěřuje orgánu ochrany přírody při rozhodování v těchto věcech správní uvážení, správní orgán má tedy v tomto ohledu určitý prostor pro vlastní úvahu“. Mezi správního uvážení jsou v tomto případě zákonem stanovené závažné důvody pro pokácení.

Žádost o povolení kácení dřevin musí dle § 4 odst. 1 vyhlášky č. 189/2013 Sb., o ochraně dřevin a povolování jejich kácení, obsahovat kromě obecných náležitostí podání podle správního řádu také situační náskres umístění dřevin na dané parcele a označení této parcely a katastrálního území, ve kterém se dřeviny nachází. Kromě toho musí podání obsahovat i doložení vlastnického práva k dotčenému pozemku, popř. nájemního či jiného uživatelského vztahu žadatele a v takovém případě i souhlas vlastníka pozemku s kácením dřevin, specifikaci dřevin, které mají být káceny (zejména z hlediska druhů dřevin) a zdůvodnění žádosti.

ZOPK v § 8 vyjmenovává několik situací, kdy není potřeba povolení pro kácení dřevin. Povolení není vyžadováno při kácení z pěstebních důvodů (při výchovné probírce nebo při obnově porostů), ze zdravotních důvodů, při údržbě břehových porostů prováděné při správě vodních toků, dále také při odstraňování dřevin rostoucích v ochranném pásmu zařízení elektrizačních a plynárenských soustav a zařízení pro rozvod tepelné energie prováděných při správě těchto soustav a zařízení a v neposlední řadě také při kácení v blízkosti železničních tratí pro zajištění provozuschopnosti těchto tratí. Ani v tomto případě

¹⁸² Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 8

¹⁸³ Ministerstvo životního prostředí. *Aktualizovaná metodická instrukce odboru obecné ochrany přírody a krajiny a odboru legislativního Ministerstva životního prostředí k aplikaci § 8 a § 9 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny*. Ročník XXX. Leden 2020. Částka 1. s. 2. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/\\$FILE/SOTPR-Vestnik leden-200131.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/$FILE/SOTPR-Vestnik leden-200131.pdf)

však nemůžou subjekty, které provádí kácení, činit tak bez kontroly a zcela svévolně. Zákon jim ukládá povinnost oznámit záměr kácet dřeviny z výše uvedených důvodů orgánu ochrany přírody alespoň 15 dní předem. Orgán ochrany přírody pak má pravomoc kácení omezit, pozastavit, nebo i zakázat, a to v případech, kdy kácení odporuje požadavkům na ochranu dřevin. Speciální režim kácení platí v případech odstraňování dřevin za účelem zajištění provozuschopnosti železniční dráhy. Narozdíl od kácení na silničních pozemcích sice není nutné povolení orgánu ochrany přírody a postačí pouhé oznámení záměru kácet. Přesto ale zákon vyžaduje pro kácení poblíž železniční dráhy kromě oznámení orgánu ochrany přírody také závazné stanovisko drážního správního úřadu.¹⁸⁴

Další výjimku uvedenou v § 8 odst. 3 ZOPK, u které není nutné vydat povolení pro pokácení dřevin, představují dřeviny, které se vyznačují menší než stanovenou velikostí nebo jinou charakteristikou. Všechny tyto typy dřevin jsou podrobně vymezené v § 3 vyhlášky č. 189/2013 Sb. Z hlediska velikosti jde o dřeviny, jejichž obvod kmene nepřesahuje ve výšce 130 cm nad zemí 80 cm. U těchto dřevin není nutné vydání povolení pro pokácení. Obdobně povolení o pokácení nevyžadují ani zapojené porosty dřevin s celkovou plochou kácených dřevin tohoto typu nepřesahující 40 m², porosty energetických dřevin nebo vánočních stromků s produkčním cyklem mezi sklizněmi do deseti let, u nichž je účel pěstování dosažení rychlé produkce stromků nebo dřevní hmoty a ovocné dřeviny rostoucí v zastavěném území na pozemcích druhu zahrada nebo zastavěná plocha a nádvoří. Pojem zapojené porosty dřevin je vymezen v § 1 písm. a) vyhlášky č. 189/2013 Sb. jako porost, v němž se nadzemní části dřevin vzájemně dotýkají, překrývají a prorůstají a dřeviny zároveň nepřesahují vyhláškou stanovenou velikost. Tyto výjimky, jež nevyžadují povolení ke kácení, neplatí, pokud jsou dřeviny součástí významného krajinného prvku, náhradní výsadby nebo stromořadí.¹⁸⁵

Povolení ke kácení není dle § 8 odst. 4 ZOPK potřeba ani u dřevin, které bezprostředně ohrožují život či zdraví, nebo u kterých hrozí v důsledku jejich stavu škoda značného rozsahu. ZOPK přitom nestanoví, co lze považovat za škodu značného rozsahu. Analogicky by bylo možné použít ustanovení § 138 odst. 1 písm. d) trestního zákoníku, který pracuje s termínem značná škoda a kde je značná škoda vymezená jako škoda dosahující částky nejméně 1 000 000 Kč. K podpůrnému využívání definice pojmu značná škoda v trestním zákoníku se přiklání ve své metodice i Ministerstvo životního prostředí.¹⁸⁶ Kácení

¹⁸⁴ § 8 odst. 2 ZOPK.

¹⁸⁵ § 3 vyhlášky č. 189/2013 Sb., o ochraně dřevin a povolování jejich kácení.

¹⁸⁶ Ministerstvo životního prostředí. *Aktualizovaná metodická instrukce odboru obecné ochrany přírody a krajiny a odboru legislativního Ministerstva životního prostředí k aplikaci § 8 a § 9 zákona č. 114/1992 Sb., o*

dřevin ohrožující zdraví, život či majetek bývá také označováno jako kácení v krajní nouzi. Podmínkou pro tento typ kácení je bezprostřední ohrožení zájmu chráněného zákonem. Za bezprostřední ohrožení se považuje stav, kdy existuje aktuální hrozba pádu dřeviny nebo její části. Z důvodu akutnosti ohrožení není možné čekat na vydání povolení ke kácení. Tato prodleva by pouze zvyšovala riziko pádu.¹⁸⁷ Kácení prováděné za těchto podmínek je však nutné oznámit orgánu ochrany přírody do 15 dnů od provedení. Oznámení činí ta osoba, která kácení dřevin prováděla. Pokud orgán ochrany přírody shledá, že bylo kácení provedeno v rozporu s pravidly pro ochranu dřevin, může osobě, která prováděla kácení, uložit pokutu za přestupek podle § 87, resp. § 88 ZOPK. Přestupku se podle týchž ustanovení dopustí i ten, kdo nesplní svoji oznamovací povinnost. Oznámení o kácení dřevin musí splňovat stejné požadavky jako žádost o povolení ke kácení dřevin. Nadto je v případě kácení v krajní nouzi nezbytné, aby subjekt, který kácení provádí, doložil skutečnosti, že bylo nezbytné provést tento postup.¹⁸⁸

Speciální pravidla platí také pro kácení dřevin pro účely stavebního záměru. U tohoto typu kácení je zákonem vyžadováno závazné stanovisko orgánu ochrany přírody. Závazné stanovisko vydává ten orgán, který je příslušný k vydávání povolení kácení dřevin. Povolení ke kácení a uložení přiměřené náhradní výsadby (pokud tuto povinnost závazné stanovisko orgánu ochrany přírody ukládá) je pak součástí výrokové části rozhodnutí vydávaného stavebním úřadem.¹⁸⁹

5.3.2 Náhradní výsadba a odvody

Náhradní výsadba je základním nástrojem pro kompenzaci ekologické újmy, která vzniká kácením dřevin. Pojem ekologická újma je vymezen v § 10 zákona o životním prostředí jako: „*ztráta nebo oslabení přirozených funkcí ekosystémů, vznikající poškozením jejich složek nebo narušením vnitřních vazeb a procesů v důsledku lidské činnosti*“. Ekologická újma při kácení dřevin vzniká zejména v důsledku zániku ekologických funkcí

ochraně přírody a krajiny. Ročník XXX. Leden 2020. Částka 1. s. 6. Dostupné z:

[https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/\\$FILE/SOTPR-Vestnik_leden-200131.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/$FILE/SOTPR-Vestnik_leden-200131.pdf)

¹⁸⁷ Ministerstvo životního prostředí. Aktualizovaná metodická instrukce odboru obecné ochrany přírody a krajiny a odboru legislativního Ministerstva životního prostředí k aplikaci § 8 a § 9 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Ročník XXX. Leden 2020. Částka 1. s. 6. Dostupné z:

[https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/\\$FILE/SOTPR-Vestnik_leden-200131.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/$FILE/SOTPR-Vestnik_leden-200131.pdf)

¹⁸⁸ § 4 odst. 2 písm. e) vyhlášky č. 189/2013 Sb., o ochraně dřevin a povolování jejich kácení.

¹⁸⁹ § 8 odst. 6 ZOPK.

dřevin. Těmito funkcemi jsou například tvorba kyslíku, ochlazování okolí, zadržování vody v krajině, tlumení hluku atd.¹⁹⁰

O náhradní výsadbě může rozhodnout dle § 9 odst. 1 ZOPK orgán ochrany přírody v povolení ke kácení. Z toho plyne, že uložení povinnosti k náhradní výsadbě je možné pouze u těch dřevin, jejichž kácení podléhá procesu povolení. U dřevin vyňatých z režimu povolení ke kácení uložít povinnost náhradní výsadby nelze. Aby se zajistilo, že se budou dřeviny vysazené v rámci náhradní výsadby, zdárně vyvíjet, orgán ochrany přírody může uložít žadateli o povolení kácení dřevin povinnost následně pečovat o náhradní výsadbu po nezbytně nutnou dobu. Tato doba však nesmí přesáhnout pět let. V této souvislosti je nutné poukázat na chybějící úpravu poměrů, které vzniknou po náhradní výsadbě. ZOPK se totiž nijak nevypořádává s otázkou nakládání s náhradní výsadbou po uplynutí ochranné doby, po kterou o ni musí povinná osoba pečovat. Vzhledem k rychlosti růstu jednotlivých typů dřevin je zřejmé, že po uplynutí pěti let nedosáhnou dřeviny takové velikosti, aby obvod jejich kmene přesahoval 80 cm ve výšce 130 cm nad zemí. Tím pádem nebude pro pokácení těchto dřevin nutné povolení orgánu ochrany přírody. Teoreticky tak může povinná osoba po uplynutí doby, po kterou měla o dřeviny pečovat, tyto dřeviny bez jakéhokoliv postihu pokácet. Domnívám se, že by prospělo změnit ustanovení v ZOPK tak, aby byla kromě doby, po kterou je nutné o dřeviny pečovat, zakotvena i doba, po kterou je pro pokácení náhradní výsadby nutné získat povolení orgánu ochrany přírody, a to bez ohledu na velikost dřevin. Tato doba by měla být nastavená tak, aby během ní mohly dřeviny dorůst do takové velikosti, kdy je pro jejich pokácení rovněž nutné získat povolení.

Jak již bylo uvedeno výše, rozhodnutí o náhradní výsadbě musí být součástí povolení kácet, a nelze jej proto uložit dodatečně. Z dikce ZOPK ale i z ustálené judikatury soudů vyplývá, že rozhodnutí, zda dojde k uložení povinnosti náhradní výsadby je předmětem správního uvážení orgánu ochrany přírody.¹⁹¹ Někteří autoři však mají opačný názor na věc. Například Jitka Jelínková a Miloš Tuháček se domnívají, že by měl orgán ochrany přírody ukládat povinnost náhradní výsadby vždy, když dojde k ekologické újmě. Uložení náhradní výsadby by se měl vyhnout pouze v případech, kdy ekologická újma pokácením dřevin nevznikne. Autoři se opírají mj. o ustanovení § 58 ZOPK, dle kterého je ochrana přírody a krajiny veřejným zájmem. Podle nich by proto její míra v daném případě neměla záviset na

¹⁹⁰ Kavka, Bohumil. Šindelářová, Jaroslava. *Funkce zeleně v životním prostředí*. SZN - státní zemědělské nakladatelství. 1978. s. 12. ISBN 07-009-78.

¹⁹¹ Např. rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 28. 5. 2015, č. j. 10 A 59/2014-27 nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 5. 2015, č. j. 7 As 280/2014.

libovůli orgánu, který rozhoduje.¹⁹² Ačkoliv jde zcela jistě o racionální výklad daného zákonného ustanovení, problém je, že pokácením dřevin vzniká alespoň marginální ekologická újma téměř vždy. Tento výklad by proto v konečném důsledku v podstatě znamenal, že orgán ochrany přírody nemá při vydávání povolení kácení jinou možnost než zároveň uložit náhradní výsadbu. Z formulace v zákoně je však patrné, že zákonodárce při přijímání daného ustanovení tento záměr neměl.

Předmětem správního uvážení však bezesporu zůstává otázka přiměřenosti náhradní výsadby. Ta má být podle § 9 odst. 1 ZOPK přiměřená ekologické újmě. Stejně jako v případech týkajících se povolení kácení, i v otázkách přiměřenosti náhradní výsadby je nutné přistupovat k případům individuálně a rozhodovat na základě jejich specifík. Orgán ochrany přírody má povinnost rozhodnutí o náhradní výsadbě rádně a pečlivě odůvodnit.¹⁹³ Zákonné ustanovení však blíže nespécifikuje, jaké další náležitosti by měl obsahovat výrok o uložení povinnosti náhradní výsadby. Tuto legislativní mezeru zaplňuje metodika Ministerstva životního prostředí, která uvádí, že by měl orgán ochrany přírody rozhodovat o počtu a velikosti jedinců, taxonu a délce péče po výsadbě.¹⁹⁴

Z logiky věci by měla být náhradní výsadba primárně prováděna na pozemcích vlastníka žadatele o kácení, nicméně zákonodárce umožnil provádět náhradní výsadbu i na pozemcích, které žadatel o kácení nevlastní. V takovém případě je však dle § 9 odst. 2 ZOPK nutné uložit náhradní výsadbu na pozemcích jen s předchozím souhlasem jejich vlastníka. Obce jsou také podle téhož ustanovení povinny vést seznam pozemků ve svém územním obvodu vhodných pro náhradní výsadbu. K zařazení pozemku do přehledu vedeného obcí je nezbytné předchozí projednání s vlastníkem pozemku. Přehled by měl obsahovat zejména takové pozemky, u nichž je zaručena dlouhodobá perspektiva a zdravý rozvoj vysazovaných

¹⁹² Jelínková, Jitka. Tuháček, Miloš. *Právní vztahy k dřevinám. Praktický průvodce*. Grada Publishing a.s. s. 43-50. ISBN 978-80-271-0112-2.

¹⁹³ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 9

¹⁹⁴ Ministerstvo životního prostředí. *Aktualizovaná metodická instrukce odboru obecné ochrany přírody a krajiny a odboru legislativního Ministerstva životního prostředí k aplikaci § 8 a § 9 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny*. Ročník XXX. leden 2020. Částka 1. s. 18. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/\\$FILE/SOTPR-Vestnik leden-200131.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/$FILE/SOTPR-Vestnik leden-200131.pdf)

dřevin.¹⁹⁵ V praxi dochází často k tomu, že orgány ochrany přírody ukládají náhradní výsadbu na pozemcích ve vlastnictví obce.¹⁹⁶

Přestože ZOPK umožňuje provést náhradní výsadbu na pozemcích, které nejsou ve vlastnictví žadatele o kácení, zcela opomíjí situace, ke kterým by mohlo docházet po realizaci náhradní výsadby. Například se nevypořádává s otázkou, zda a za jakých podmínek může vlastník souhlas s náhradní výsadbou na svém pozemku odvolat. Nevyjasněné jsou i otázky týkající se následné péče o vysazené dřeviny. Orgán ochrany přírody může žadateli o kácení uložit povinnost, aby o dřeviny vysazené v rámci náhradní výsadby pečoval až po dobu pěti let. Vysazené dřeviny se však stávají součástí pozemku vlastníka (tedy osoby odlišné od žadatele o kácení) a tím pádem i jeho vlastnictvím. Vlastník pozemku, a tedy i náhradních dřevin, pak nemá ze zákona povinnost např. umožnit povinné osobě přístup na svůj pozemek za účelem péče o dřeviny. Stejně tak může s dřevinami nakládat dle svého uvážení, a může se tak například rozhodnout, že je odstraní. Žadateli o kácení by za těchto okolností bylo fakticky znemožněno plnit povinnost uloženou orgánem ochrany přírody. Je otázkou, zda k podobným problémům v praxi dochází, avšak z výše uvedených příkladů je zřejmé, že by neúplná právní úprava mohla vést až k absurdním konfliktům.

Druhým nástrojem na kompenzaci ekologických škod způsobených kácením dřevin je povinnost zaplatit odvody do rozpočtu obce. K tomuto postupu by mělo docházet v případech, kdy nebylo vydáno rozhodnutí o náhradní výsadbě a současně došlo ke kácení dřevin z důvodu výstavby. Z dikce § 9 odst. 3 ZOPK vyplývá, že tato povinnost by měla nastupovat při naplnění zákonných podmínek automaticky. Peníze, které obec získá jako kompenzaci za kácení dřevin, musí využít na zlepšení životního prostředí. Odvody do Státního fondu životního prostředí České republiky by měl také platit ten, kdo kácel dřeviny protiprávně. Problém je, že výši odvodů, podmínky pro jejich ukládání i případné prominutí by měl podle ZOPK stanovit zvláštní zákon. Ten však nebyl doposud přijat, a proto zůstává tento ekonomicko-právní nástroj, který by mohl přinášet do veřejných rozpočtů dodatečné finance na ochranu životního prostředí, nevyužitý.

¹⁹⁵ Ministerstvo životního prostředí. *Aktualizovaná metodická instrukce odboru obecné ochrany přírody a krajiny a odboru legislativního Ministerstva životního prostředí k aplikaci § 8 a § 9 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny*. Ročník XXX. Leden 2020. Částka 1. s. 6. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/\\$FILE/SOTPR-Vestnik leden-200131.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/$FILE/SOTPR-Vestnik leden-200131.pdf)

¹⁹⁶ Šimandl, Milan. *Náhradní výsadba a odvody - slabé stránky právní úpravy ochrany dřevin*. Správní právo 6/2019, Ročník LII. s. 321. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/spravni-pravo-6-2019.aspx>

Dle § 9 odst. 4 ZOPK je zajištěním náhradní výsadby splněna povinnost náhradního opatření zakotvená v § 86 odst. 2 ZOPK i povinnost náhrady ekologické újmy. Povinnost náhradního opatření je splněna i zaplacením odvodu podle § 9 odst. 3 ZOPK. Tato varianta však v praxi nepřichází v důsledku chybějícího zvláštního zákona v úvahu.

5.4 Ochrana a využití jeskyní

Jeskyně jsou podle § 10 odst. 1 ZOPK „*podzemní prostory vzniklé působením přírodních sil, včetně jejich výplní a přírodních jevů v nich*“. Vyskytují se napříč světem na všech kontinentech. Jejich význam dalece přesahuje pouze estetickou stránku. 13 % veškerých zásob podzemní vody na světě se nachází v krasových jeskyních. Právě voda je zpravidla hlavní přírodní silou, která vytváří a formuje krasové jeskyně pod povrchem. Ty tak tvoří přirozené zásobárny vody, na kterých je závislých přibližně 700 milionů lidí na celém světě. Téměř 10 % světové populace tak čerpá pitnou vodu z krasových jeskyní. Mezi velká města, jejichž obyvatelé čerpají vodu výhradně či převážně z krasových podzemních vod, patří například Řím, Vídeň nebo Damašek.¹⁹⁷ Jeskyně se dělí na dva základní druhy, na krasové a pseudokrasové. Krasové jeskyně vznikají v rozpustných horninách, u kterých dochází v průběhu času ke kongruentnímu rozpouštění. Na území České republiky je většina krasových jeskyní vápencová. Pseudokrasové jeskyně vznikají zejména v důsledku mechanických procesů, jako jsou sesuvy, eroze nebo zvětvávání. Jeskyně bývají někdy nazývány také jako přírodní konzervy. Ukrývají totiž velmi cenné informace o vzniku a vývoji přírody od chvíle, kdy se jeskyně začala vytvářet. Z hlediska vědeckého zkoumání představují nenahraditelný zdroj dokladů o geologickém vývoji, o existenci a vývoji rostlin a živočichů na Zemi, ale i o existenci a vývoji člověka. V České republice bylo v roce 2009 evidováno téměř 4 000 jeskyní, přičemž krasové jeskyně představují okolo 60 % všech jeskyní u nás a pseudokrasové jeskyně zbylých 40 %.¹⁹⁸ Rok 2021 je zároveň pro jeskyně významným rokem. Jde totiž o Mezinárodní rok jeskyní a krasu, který je iniciativou Mezinárodní speleologické unie. Cílem iniciativy je především informovat veřejnost o nesmírné hodnotě jeskyní a poukázat na to, jak je důležitá ochrana a zachování jeskyní pro

¹⁹⁷ Stevanovic, Zoran. *Karst waters in potable water supply: a global scale overview*. Environmental Earth Sciences. 2019. 78. 10.1007/s12665-019-8670-9.

Česká speleologická společnost. 2021 – *Mezinárodní rok jeskyní a krasu*. Video IYCK CZ. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.speleo.cz/2021-mezinarodni-rok-jeskyni-a-krasu>

¹⁹⁸ Správa jeskyní České republiky. *Jeskyně a kras obecně*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://administration.caves.cz/ochrana-jeskyni>

globální ekonomiku a životní prostředí. K iniciativě se připojila i Česká speleologická společnost.¹⁹⁹

Právní úprava obecné ochrany jeskyní je obsažena v § 10 ZOPK. Na něj navazuje § 61 odst. 1 ZOPK, který zakotvuje předkupní právo České republiky k pozemkům souvisejícím s jeskyněmi. Dle tohoto ustanovení také platí povinnost vlastníků pozemků souvisejících s jeskyněmi nabídnout pozemek v případě zamýšleného prodeje orgánu ochrany přírody. Tato povinnost platí i v případě, že pozemek souvisí s jeskyní či jeskyněmi pouze zčásti. Důležité je také ustanovení § 61 odst. 4 ZOPK, dle něhož jeskyně nejsou součástí pozemku a nejsou předmětem vlastnictví. Problematikou jeskyní se zabývá i § 64 ZOPK, který umožňuje orgánům ochrany přírody za daných okolností omezit nebo zakázat vstup do jeskyní. Vstup do jeskyní obecně není nijak omezen. Pokud by však hrozilo jejich poškození zejména z důvodu vysoké návštěvnosti, může orgán ochrany přírody přistoupit po projednání s dotčenými obcemi k omezení či zákazu vstupu do jeskyně, a to vydáním opatření obecné povahy. Zároveň musí zákaz či omezení vstupu řádně vyznačit na všech přístupových cestách do jeskyně, ale i na dalších vhodných místech. V České republice je v současné době přístupných 14 jeskyní.²⁰⁰

ZOPK v ustanovení § 10 odst. 2 zakazuje ničit, poškozovat nebo upravovat jeskyně nebo jinak měnit jejich dochovaný stav. Tento zákaz však neplatí absolutně. Výjimku ze zákazu může udělit orgán ochrany přírody, avšak výhradně v případech, kdy je to v zájmu jeskyně nebo kdy existuje jiný veřejný zájem (chráněný nejen ZOPK, ale i jiným zákonem), který převažuje nad zájmem na ochraně jeskyní. Výjimku ze zákazu vydává orgán ochrany přírody formou rozhodnutí ve správním řízení.²⁰¹ Odlišná pravidla platí pro hornickou činnost při dobývání výhradních nerostů. U té dle § 90 odst. 4 ZOPK lze uplatnit povinnosti stanovené v § 10 odst. 2 ZOPK jen v dohodě s osobou oprávněnou k výkonu hornické činnosti podle zvláštního předpisu. Tímto zvláštním předpisem je zákon č. 44/1988 Sb., o

¹⁹⁹ IYCK. *Welcome to the International Year of Caves and Karst!* [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <http://iyck2021.org/>

Česká speleologická společnost. *2021 – Mezinárodní rok jeskyní a krasů*. Video IYCK CZ. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.speleo.cz/2021-mezinarodni-rok-jeskyni-a-krasu>

²⁰⁰ Správa jeskyní České republiky. *Správa jeskyní České republiky*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.caves.cz/>

²⁰¹ Miko, Ladislav, Borovičková, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck. 2007. s. 125. ISBN: 978-80-7179-585-8.

ochraně a využití nerostného bohatství a zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a státní báňské správě.²⁰²

Pro provádění průzkumu nebo výzkumu jeskyně je dle § 10 odst. 3 ZOPK nutné povolení orgánu ochrany přírody. O povolení se rovněž rozhoduje v režimu správního řádu. ZOPK vyjmenovává seznam osob, které povolení pro provádění průzkumu a výzkumu jeskyní nepotřebují. Těmito osobami jsou osoby pověřené orgánem ochrany přírody k provádění monitoringu nebo inventarizace, dále osoby při výkonu státní správy, policie, osoby při plnění úkolů obrany státu a osoby při zajišťování veterinární péče, záchranných služeb nebo správy vodních toků. Výčet osob je taxativní a společným jmenovatelem by mělo být, že tyto osoby vykonávají průzkum či výzkum ve veřejném zájmu.²⁰³

Ochranu před ničením a poškozováním jeskyní dle § 10 odst. 2 ZOPK a omezení výzkumu a průzkumu jeskyní dle § 10 odst. 3 ZOPK přisuzuje zákon také přírodním jevům na povrchu, které s jeskyněmi souvisejí. Uvádí také demonstrativní výčet těchto jevů. Mezi ně se řadí například krasové závrtky, škrapy, ponory a vývěry krasových vod. Příslušným orgánem ochrany přírody k vydání výjimky ze zákazu nebo povolení k výzkumu či průzkumu je ten samý orgán, který rozhoduje podle odstavců 2 a 3.²⁰⁴

Velmi významné je ustanovení § 10 odst. 5 ZOPK. To ukládá osobám oprávněným k dobývání při dobývání nerostných surovin a osobám provádějícím geologické práce povinnost bezodkladně oznámit zjištění jeskyně. Jde o relativně novou povinnost, kterou přinesla novela ZOPK zákonem č. 218/2004 Sb. Při zjištění jeskyně musí osoba oprávněná k dobývání zastavit na nezbytně nutnou dobu dobývací činnost, která by mohla poškodit jeskyni a na své náklady zajistit dokumentaci jeskyně. Zastavit dobývací činnost je možné pouze tehdy, kdy tím není ohrožena bezpečnost a ochrana zdraví při práci. Cílem této úpravy je zabránit potenciálním společenským a vědeckým ztrátám, ke kterým by mohlo dojít při poškození nebo zničení jeskyně těžební činností. Dokumentace zajištěná osobou oprávněnou k dobývání musí být předána orgánu ochrany přírody. Slouží jako podklad pro Jednotnou evidenci speleologických objektů vedenou Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR. Evidence představuje informační systém o krasových a pseudokrasových jevech v České republice a je

²⁰² Zejména § 15-19 zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství.

²⁰³ Miko, Ladislav; Borovičková, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck. 2007. s. 125. ISBN: 978-80-7179-585-8.

²⁰⁴ Miko, Ladislav. Borovičková, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck. 2007. s. 125. ISBN: 978-80-7179-585-8.

dostupná nejen odborníkům a orgánům veřejné moci, ale i široké veřejnosti.²⁰⁵ Dalším účelem dokumentace jeskyně je zajištění všech základních informací o jeskyni pro případ, že by došlo k jejímu následnému poškození. Zajištění dokumentace není chápáno jako průzkum či výzkum podle odstavce 3, a proto nevyžaduje povolení orgánu ochrany přírody.²⁰⁶ Požadovaný obsah dokumentace upravuje vyhláška č. 667/2004 Sb. Patří sem například základní identifikační údaje o jeskyni jako typ dutiny nebo podrobná lokalizace jeskyně, dále základní charakteristiky jeskyně jako morfologie, geologické poměry, hydrologická funkce nebo biologický význam. Součástí dokumentace jsou i barevné snímky z jeskyně a odebrané vzorky hornin a dalších materiálů. Nesplnění povinností stanovených v § 10 odst. 5 ZOPK je přestupkem dle § 87, resp. § 88 ZOPK.

5.5 Ochrana paleontologických nálezů

Paleontologické nálezy jsou společně s jeskyněmi částmi neživé přírody chráněnými zákonem v rámci obecné ochrany přírody a krajiny. Paleontologický nález je definován v § 3 odst. 1 písm. j) ZOPK jako „*věc, která je významným dokladem nebo pozůstatkem života v geologické minulosti a jeho vývoje do současnosti*“. Narozdíl od archeologických nálezů, které jsou artefaktem dokládajícím historii lidstva, paleontologické nálezy souvisí s historií a vývojem života na Zemi nezávisle na lidstvu. Paleontologie se zabývá studiem zkamenělin, tedy pozůstatků živočichů a rostlin.²⁰⁷ Díky paleontologii mohou geologové efektivně studovat stáří hornin. Tyto poznatky jsou poměrně snadno přenositelné do jiných vědních oborů, a proto se paleontologie využívá například i pro lokalizaci ložisek nerostných surovin či ropy. Paleontologie také umožňuje lépe pochopit vliv přírodních katastrof a změn klimatu na živé organizmy.²⁰⁸

Ochrana paleontologických nálezů je zakotvena v § 11 ZOPK. Ochrana je v zákoně přenesena do formy povinnosti pro nálezce paleontologického nálezu. Zákonná povinnost se nevztahuje na všechny nálezce paleontologických nálezů, ale pouze na ty, kteří sami rozpoznají, že jde o paleontologický nález. Taková úprava může v praxi přinášet rizika toho,

²⁰⁵ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Jednotná evidence speleologických objektů*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/obecna-ochrana-prirody-a-krajiny/neziva-priroda/jednotna-evidence-speleologickych-objektu/>

Správa jeskyní České republiky. *JESOVIEW – mapový prohlížeč objektů JESO*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://webgis.caves.cz/jesoview/index.html>

²⁰⁶ Miko, Ladislav, Borovičková, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck. 2007. s. 126. ISBN: 978-80-7179-585-8.

²⁰⁷ Paleontologie.cz. *Co je paleontologie a čím se zabývá*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <http://www.paleontologie.cz/paleontologie/co-je-to/>

²⁰⁸ Paleontologie.cz. *Praktický význam paleontologie*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <http://www.paleontologie.cz/paleontologie/prakticky-vyznam/>

že je v některých případech jen velmi obtížně prokazatelné, zda nálezce paleontologický nález rozpoznal či ne. Nálezce paleontologického nálezu je povinen zajistit jeho ochranu před zničením, poškozením nebo odcizením a opatřit jej údaji o nálezových okolnostech, zejména místě nálezu. Zákon dále ukládá povinnost nálezci sdělit orgánu ochrany přírody na vyzvání údaje o nálezu a zpřístupnit nález i dokumentaci k němu osobám pověřeným orgánem ochrany přírody. Toto ustanovení je poměrně problematické. Vyplývá z něj, že nálezce nemá oznamovací povinnost a podrobnosti týkající se nálezu musí sdělit orgánu ochrany přírody pouze po vyzvání. Zároveň ale § 11 odst. 2 ZOPK pracuje s konstruktem ohlášení nálezu. Ze systematiky ustanovení a s přihlédnutím k jazykovému výkladu lze dovozovat, že ohlášením nálezu v odstavci 2 se rozumí poskytnutí informací po výzvě orgánu ochrany přírody. Ohlášením nálezu může být teoreticky také dobrovolné ohlášení z vlastní vůle nálezce. O tomto postupu však ZOPK mlčí. Aktivní oznamovací povinnost tak v ZOPK není obsažena. Do právního řádu ji částečně vnáší zákon č. 183/2006 Sb., stavební zákon, který upravuje případy, kdy dojde k paleontologickému nálezu při stavební činnosti.

Ustanovení § 176 stavebního zákona ukládá povinnost stavebníkovi neprodleně oznámit nález stavebnímu úřadu, orgánu státní památkové péče nebo orgánu ochrany přírody. Nadto stavební zákon připomíná a rozvádí obecnou úpravu v ZOPK, když uvádí, že musí stavebník práce v místě nálezu přerušit, a navíc učinit nezbytná opatření k tomu, aby nález nebyl zničen nebo poškozen. Oznamovací povinnost včetně povinnosti přerušit stavbu podle stavebního zákona se netýká pouze paleontologických nálezů, ale vztahuje se i na kulturně cenné předměty, archeologické nálezy, detaily stavby a chráněné části přírody. Stavebník není povinen zákonem stanovenou povinnost dodržet osobně, ale může ji přenést smlouvou na stavebního podnikatele nebo na jiné subjekty participující na stavbě podle stavebního zákona. O podmínkách zabezpečení paleontologického nálezu rozhoduje stavební úřad po dohodě s příslušným dotčeným orgánem, tedy s orgánem ochrany přírody. Stavební úřad může rozhodnout i o přerušení prací.

Hrozí-li nebezpečí prodlení dle § 176 odst. 2 stavebního zákona, které je vzhledem k systematice zákona nutné vykládat jako nebezpečí poškození či zničení nálezu, může o přerušení stavebních prací a přijetí dalších opatření nezbytných pro ochranu nálezu rozhodnout i orgán státní památkové péče nebo orgán ochrany přírody. V § 176 odst. 3 stavebního zákona se dokonce umožňuje stavebnímu úřadu za splnění zákonných podmínek a po dohodě s orgánem státní památkové péče nebo orgánem ochrany přírody změnit ve

veřejném zájmu stavební povolení. Pokud stavebníkovi vzniknou v souvislosti s postupem výše uvedených orgánů veřejné moci náklady, může uplatnit nárok na jejich náhradu.²⁰⁹

Další povinnost ve vztahu k paleontologickým nálezům ukládá ZOPK v § 11 odst. 2 vlastníkům pozemků, na nichž k nálezu došlo a těm, kdo vykonávají činnosti, při nichž k nálezu došlo. Tyto osoby musí umožnit osobám pověřeným orgánem ochrany přírody provést záchranný paleontologický výzkum, pokud o to orgán ochrany přírody požádá. Povinné osoby se také musí na místě nálezu zdržet jakékoliv činnosti, která by mohla zapříčinit poškození či zničení nálezů, a to po dobu až 8 dnů od ohlášení nálezů nebo po dobu dohodnutou mezi povinnou osobou a orgánem ochrany přírody. Jak již bylo uvedeno výše, zákonná formulace je zde nedostatečná, jelikož presumuje ohlášení paleontologického nálezů. Pokud však k němu nedošlo při stavební činnosti, vlastník předmětného pozemku ani jiná osoba ohlašovací povinnost nemá.

Ani po provedení záchranného paleontologického výzkumu nejsou povinné osoby zcela zbaveny povinností vůči orgánu ochrany přírody. Musí totiž umožnit osobám pověřeným orgánem ochrany přírody provádět odborný paleontologický dohled nad dalšími pracemi. Zákon však blíže nespecifikuje podmínky dohledu ani to, jakým způsobem může orgán ochrany přírody se zjištěními získanými během dohledu dále pracovat.

Ustanovení § 11 odst. 3 ZOPK reguluje vývoz paleontologických nálezů za hranice České republiky. Ten je povolen pouze se souhlasem orgánu ochrany přírody. K vydání souhlasu s vývozem paleontologického nálezů je příslušné Ministerstvo životního prostředí podle § 79 odst. 3 písm. f) ZOPK. Souhlas se vydává formou rozhodnutí podle správního řádu. V zákoně však chybí postih za vyvezení paleontologického nálezů bez souhlasu. Naproti tomu porušení povinností stanovených v odstavcích 1 a 2 § 11 lze postihnout podle ZOPK jako přestupky.

5.6 Ochrana krajinného rázu a přírodní park

Legislativní zakotvení ochrany krajinného rázu představuje snahu zákonodárce postihnout v rámci ochrany i obtížně definovatelné hodnoty krajiny, jakými jsou například její estetika nebo vliv na psychiku člověka.²¹⁰ Pojem krajinný ráz je v § 12 odst. 1 ZOPK definován jako zejména, nikoli však výhradně, „*přírodní, kulturní a historická charakteristika*

²⁰⁹ Malý, Stanislav. *Stavební zákon: Komentář*. Wolters Kluwer. Praha. 2013. ISSN 2336-517X. Komentář k § 176.

²¹⁰ Salašová, Alena. *Krajinný ráz – potřeba vymedzenia pojmu*. Péče o krajinný ráz - cíle a metody sborník přednášek a diskusních příspěvků z kolokvia konaného 17. a 18. února 1999 na Fakultě architektury v Praze. Ed. Vorel, Ivan, Sklenička, Petr. Praha: ČVUT. 1999. s. 28. ISBN 80-01-01979-9.

určitého místa či oblasti“. Pojem krajinný ráz ale není novinkou posledních desetiletí. Poprvé se začal formovat již v druhé polovině 19. století. V první polovině dvacátého století se stal pojem krajinný ráz běžně užívaným ve spisech zabývajících se ochranou přírody. Zejména ekonomický a průmyslový prvorepublikový rozvoj zapříčinil, že postupně docházelo ke snižování krajinné diverzity. Vznikala tak řada spolků, které si kladly za cíl zachování původního krajinného rázu. Ty se později sdružily v organizaci s názvem Svaz českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Vzhledem k tomu, že v té době ve společnosti ještě příliš nerezonovaly otázky nutnosti ochrany přírody a krajiny pro zachování jejich ekologické funkce, svaz při své činnosti zdůrazňoval zejména estetickou stránku krajiny. Pojem krajinný ráz a estetické hledisko krajiny byly následně postupně vytlačeny a zapomenuty v důsledku politických opatření minulého režimu. Možná že i díky tomu se po změně režimu začala společnost o ochranu krajiny více zajímat.²¹¹ Ochrana charakteru krajiny, tedy krajinného rázu, je v současnosti velmi aktuální téma. V posledních letech totiž dochází k rychlým a velmi dramatickým změnám a zásahům do krajiny. Tyto změny často krajinu necitlivě přetváří a ubírají z jejích pozitivních hodnot. Ochrana krajinného rázu je v podstatě vyjádřením obvyklých konzervativních postojů, které usilují o zachování a kontinuitu původní přírody. Změny krajinného rázu by proto měly respektovat předchozí vývoj a charakter prostředí. Nicméně stejně jako se vyvíjí hodnoty ve společnosti, vyvíjí se i přírodní prostředí a krajinný ráz. V některých případech by proto nebylo vhodné trvat na absolutní rigiditě daného prostředí.²¹²

Problematika krajinného rázu vzbuzuje mezi odborníky i mezi laickou veřejností řadu kontroverzí. Někteří se domnívají, že by institut neměl být vůbec ukotven v zákoně. Argumentují tím, že krajinný ráz nelze popsat a hodnotit objektivně a právní úprava by se proto neměla věnovat něčemu, co je hodnoceno podle principu líbí/nelíbí. Tomuto názoru přispívá i fakt, že se zákonodárci doposud nepodařilo přijmout prováděcí předpis, který by některé nevyjasněné otázky specifikoval a že se liší přístup jednotlivých orgánů ochrany přírody ve věci ochrany krajinného rázu. Existují však i názory z opačného spektra, zejména ze strany spolků na ochranu přírody, dle nichž by se měl koncept krajinného rázu výrazně

²¹¹ Klvač, Pavel. *Člověk, krajina, krajinný ráz*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, katedra environmentálních studií. 2009. s. 33. ISBN 978-80-210-5090-7.

²¹² Vorel, Ivan, Kupka, Jiří. *Aktuální problémy ochrany krajinného rázu (seminář)*. Praha: Centrum pro krajinu. 2008. s. 15. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:e25d50b0-41af-11ea-a337-005056827e52?page=uuid:278dc28c-b7ce-45b2-8ab3-aea02396e441&fulltext=krajinn%C3%BD%20r%C3%A1z%20jako%20pr%C3%A1vn%C3%AD%20institut>

rozšířit a měly by pod něj spadat i otázky, které zjevně nejsou v gesci Ministerstva životního prostředí (např. památková péče).²¹³

Z hlediska jazykového významu slovního spojení krajinný ráz je tento koncept vnímán zejména jako estetický a vizuální obraz krajiny. Řada lidí si proto jako krajinu, kterou je třeba chránit, představí scenérie přírody plné zeleně, kopců, řek, rybníků apod. Je však třeba mít na paměti, že i stavby a další zařízení jsou součástí krajiny, a ne každá nová stavba musí nutně znamenat újmu krajinnému rázu. Na ovlivnění krajiny civilizačními složkami proto pamatuje i pojetí krajinného rázu dle § 12 ZOPK.²¹⁴ Smyslem ochrany krajinného rázu tak není zabránit za každou cenu výstavbě nebo změně využití území, ale ochránit ty estetické a přírodní hodnoty, které se podílejí na tvorbě konkrétního rázu krajiny. Ochrana by měla směřovat na ty části krajiny, které se vyznačují zejména přírodními, kulturními a historickými hodnotami a tím pádem jsou esteticky hodnotné a atraktivní.²¹⁵

ZOPK v § 12 odst. 1 stanoví, že je krajinný ráz chráněn před činností snižující jeho estetickou nebo přírodní hodnotu. Do ustanovení zároveň inkorporuje další nástroje ochrany přírody a krajiny, které mají vazbu na krajinný ráz. Zásah do krajinného rázu, který zákon výslovně zdůrazňuje, je umíst'ování a povolování staveb. To může být prováděno pouze s ohledem na zachování VKP, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny a dále také s ohledem na harmonické měřítko a vztahy v krajině. Kromě obecné povinnosti provádět zásahy do krajinného rázu s ohledem na další aspekty, zákon také v § 12 odst. 2 ukládá povinnost opatřit si souhlas orgánu ochrany přírody pro činnosti, které by mohly snížit nebo změnit krajinný ráz. ZOPK v tomto ustanovení opět výslovně zmiňuje umíst'ování a povolování staveb jako příklad těchto činností.

V praxi bývá vydávání souhlasu orgánem ochrany přírody poměrně problematické. Kritici opírají argumentaci o vágnost pravidel obsažených v zákoně a nemožnost v mnohých případech objektivně posoudit, zda a popř. do jaké míry daná činnost zasahuje do krajinného rázu anebo snižuje jeho estetickou či přírodní hodnotu. Z toho důvodu by mělo být zdůvodnění souhlasu orgánem ochrany přírody vždy co nejpodrobnější. Orgán ochrany

²¹³ Vorel, Ivan. *Krajinný ráz a jeho ochrana : 1. část – Charakter, ráz a identita krajiny*. Ochrana přírody. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v nakladatelství ENVIRONS. 2006. ročník 61. číslo 9. s. 262. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/res/archive/003/000490.pdf?seek=1234980333>

²¹⁴ Vorel, Ivan. *Krajinný ráz a jeho ochrana : 1. část – Charakter, ráz a identita krajiny*. Ochrana přírody. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v nakladatelství ENVIRONS. 2006. ročník 61. číslo 9. s. 263. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/res/archive/003/000490.pdf?seek=1234980333>

²¹⁵ Vorel, Ivan. *Krajinný ráz a jeho ochrana : 4. část – Cíle a limity ochrany krajinného rázu*. Ochrana přírody. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 2007. ročník 62. číslo 2. s. 17. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/res/archive/003/000494.pdf?seek=1234980433>

přírody by měl důsledně vymezit dotčené místo a co nejpřesněji specifikovat, jakým způsobem posuzovaná činnost snižuje estetickou či přírodní hodnotu krajinného rázu.²¹⁶ Pokud souhlas s činností není podkladem pro jiné rozhodnutí, vydá jej orgán ochrany přírody formou rozhodnutí podle správního řádu. Pokud však souhlas slouží jako podklad pro rozhodnutí, aplikuje se § 90 odst. 1 ZOPK, dle kterého je souhlas závazným stanoviskem podle správního řádu. Právní úprava závazného stanoviska je obsažena v § 149 správního řádu. Dle něj závazné stanovisko není samostatným rozhodnutím ve správním řízení a jeho obsah je závazný pro výrokovou část rozhodnutí správního orgánu. ZOPK v § 12 odst. 2 rovněž zmocňuje Ministerstvo životního prostředí k vydání obecně závazného předpisu, který má blíže specifikovat ochranu krajinného rázu. Jak je ale u institutů obecné ochrany přírody a krajiny zvykem, ani v tomto případě doposud nebyl prováděcí předpis přijat.

Ochrana krajinného rázu je vynucována prostřednictvím sankčních nástrojů obsažených v § 87 odst. 2 písm. h) a § 88 odst. 2 písm. a) ZOPK. Přestupku se osoba dopustí tím, že si neopatří souhlas vyžadovaný dle § 12 odst. 2 ZOPK a zároveň svým jednáním naruší krajinný ráz. Z litery sankčního ustanovení je zřejmé, že samotné neopatření si souhlasu k zásahu do krajinného rázu není přestupkem. Pro naplnění skutkové podstaty je nezbytné, aby současně došlo k narušení krajinného rázu.

Ustanovení § 12 odst. 3 ZOPK umožňuje orgánu ochrany přírody za splnění stanovených podmínek zřídit obecně závazným právním předpisem přírodní park a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území. Obecně závazný právní předpis lze vydat v případech, kdy jsou součástí krajinného rázu významné soustředěné estetické a přírodní hodnoty a zároveň není krajinný ráz zvláště chráněn podle části třetí ZOPK. Kromě orgánů ochrany přírody specifikovaných v § 75 ZOPK může přírodní park zřídit také kraj, a to na základě zákonného zmocnění v § 77a odst. 2 ZOPK.

Přírodní parky představují určitý přechod mezi obecnou a zvláštní ochranou přírody a krajiny. Úprava obsažená v § 12 odst. 3 ZOPK přiznává, prostřednictvím zmocnění orgánu ochrany přírody, územím, kde byl zřízen přírodní park, zvýšenou míru ochrany, ale současně nemůže být přírodní park součástí zvláště chráněného území. Z toho vyplývá, že by míra ochrany přírodního parku vymezená orgánem ochrany přírody prostřednictvím omezení využití území, neměla dosahovat takového rozsahu jako u zvláště chráněných území.

²¹⁶ Miko, Ladislav, Borovičková, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck. 2007. s. 130. ISBN: 978-80-7179-585-8.

V takovém případě by ochrana přiznaná přírodnímu parku nahrazovala instituty zvláštní územní ochrany, což zcela jistě nebyl záměr zákonodárce. Pokud orgán ochrany přírody přistoupí k omezení využití území přírodního parku, mělo by být toto omezení v souladu s cíli ochrany krajinného rázu. Jinými slovy, mělo by směřovat pouze k ochraně přírodních a estetických hodnot krajinného rázu, resp. přírodního parku. Ochrana směřující k jiným cílům by znamenala překročení pravomoci orgánu ochrany přírody v dané věci.²¹⁷

V roce 2007 zákonodárce reagoval na přijetí nového stavebního zákona²¹⁸ a inkorporoval do § 12 odst. 4 ZOPK pravidla týkající se vztahu krajinného rázu a zastavěného území a zastavitelných ploch. Krajinný ráz se u těchto území neposuzuje. To ovšem platí pouze v případě, že je pro ně územním nebo regulačním plánem stanoveno plošné a prostorové uspořádání a podmínky ochrany krajinného rázu jsou dohodnuté s orgánem ochrany přírody. Zákonodárce vychází z předpokladu, že by bylo nadbytečné vyžadovat souhlas dle § 12 odst. 2 ZOPK a posuzovat krajinný ráz, když mohou být podmínky jeho ochrany upravené v rámci územního či regulačního plánu. Kromě důležitosti zachování a ochrany zelených ploch v zástavbě, jako jsou parky, souvislé pruhy zeleně či lesy, je z hlediska ochrany krajinného rázu v zastavěném území často významná i ochrana staveb. Ochrana krajinného rázu v zástavbě spočívá mj. v zachování charakteristického způsobu zástavby, uspořádání a hustoty osídlení nebo v zachování rázovitosti jednotlivých staveb. Charakter zástavby totiž v zastavěném území významně ovlivňuje charakter krajiny a urbanistická tvorba má nezřídka velkou estetickou hodnotu. Typickým příkladem zástavby, která bývá chráněna z důvodu zachování krajinného rázu, jsou dochované domy vystavěné ve stylu lidové architektury.²¹⁹

Ustanovení § 12 odst. 4 ZOPK zároveň zdůrazňuje nutnost stanovit podmínky ochrany krajinného rázu po dohodě s orgánem ochrany přírody. Zákonem ustanovení tak nevylučuje orgán ochrany přírody z procesu rozhodování o ochraně krajinného rázu. Ten má naopak v rámci dohody možnost ovlivnit podobu ochrany krajinného rázu v zastavěném území a na zastavitelných plochách. Posouzení vlivu změn specifikovaných v územním plánu je tím složitější, čím je posuzované území rozsáhlejší a rozmanitější. V některých případech je proto vymezení podmínek ochrany krajinného rázu velmi komplikovaným problémem vyžadujícím komplexní odborný přístup. Ve městech, jejichž reliéf je rozmanitý a členitý, často není

²¹⁷ Miko, Ladislav. Borovičková, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Komentář. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007. s. 131. ISBN: 978-80-7179-585-8.

²¹⁸ Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu.

²¹⁹ Vorel, Ivan. *Ochrana krajinného rázu v územním plánu – fikce nebo reálná možnost?* In Vorel, Ivan; Kupka, Jiří (eds.). *Krajinný ráz v sídlech / sídla v rázu krajiny*. Praha: České vysoké učení technické v Praze. 2011. s. 57. Dostupné z: http://www.krajinnyras.cz/Konference2011/KR_v_sidlech/Sidla_v_RK.pdf

územní plán pro ochranu krajinného rázu dostatečně podrobný. Tento problém se netýká jenom největších sídel v České republice. Naopak u velkých a středních měst s přehledným terénem a bez výrazných přírodních prvků a struktur může být územní plán zcela dostatečný. U sídel, kde není územní plán dostatečně podrobný, by proto bylo vhodnější zpracovat samostatné vyhodnocení vlivu záměru územního plánu na krajinný ráz.²²⁰ Proti smyslu ustanovení týkajícího se ochrany krajinného rázu v zastavěném a zastavitelném území se do jisté míry staví i stavební zákon. Ten totiž v § 43 odst. 3 uvádí, že: „územní plán ani vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území nesmí obsahovat podrobnosti náležející svým obsahem regulačnímu plánu nebo územním rozhodnutím“. V praxi je tak, i v důsledku výše uvedeného ustanovení ve stavebním zákoně, územní plán v některých případech málo podrobný, a proto i nedostatečný pro ochranu krajinného rázu.

Největším problémem ochrany krajinného rázu zůstává dosud nepřijatý prováděcí předpis, který by sjednotil rozhodovací praxi orgánů ochrany přírody, stanovil závaznou metodiku a vyjasnil související otázky, kterými se zákon nezabývá. Dalším nedostatkem právní úpravy je ustanovení § 12 odst. 4 ZOPK, které je do jisté míry „nekompatibilní“ se stavebním zákonem a ochrana přiznaná tímto ustanovením krajinnému rázu proto nebývá vždy zajištěna a realizována.

5.7 Přechodně chráněné plochy

Vyhlášením přechodně chráněné plochy lze dočasně poskytnout ochranu rostlinám, živočichům, nerostům nebo paleontologickým nálezům na daném území.²²¹ Jde o další nástroj obecné ochrany přírody, který se však svou povahou, stejně jako přírodní park zmiňovaný v předchozí podkapitole, blíží zvláštní ochraně přírody a krajiny. Přechodně chráněné plochy totiž poskytují na časově omezenou dobu zvýšenou míru ochrany na konkrétně vymezeném území. Ochrana se týká území s dočasným či nepředvídaným výskytem významných rostlin, živočišných druhů, nerostů nebo paleontologických nálezů. Chybí však zákonná definice toho, které druhy jsou považovány za významné. Toto rozhodnutí proto zůstává na volném uvážení orgánu ochrany přírody, který rozhoduje v dané věci. Zároveň lze ale dovozovat, že se ochrana nebude vztahovat na druhy, které jsou zvláště chráněné podle části páté ZOPK. Zvláště chráněné druhy podléhají přísnějšímu režimu ochrany vymezenému v § 49 a § 50 ZOPK, který převyšuje míru ochrany poskytnutou přechodně chráněnými plochami.

²²⁰ Vorel, Ivan. *Ochrana krajinného rázu v územním plánu – fikce nebo reálná možnost?* In Vorel, Ivan; Kupka, Jiří (eds.). *Krajinný ráz v sídlech / sídla v rázu krajiny*. Praha: České vysoké učení technické v Praze. 2011. s. 61-64. Dostupné z: http://www.krajinnyrz.cz/Konference2011/KR_v_sidlech_Sidla_v_RK.pdf

²²¹ § 13 odst. 1 ZOPK.

Zákonná úprava týkající se vyhlášení přechodně chráněných ploch poskytuje poměrně vysokou míru volnosti správního uvážení orgánům ochrany přírody. Ty totiž mají možnost vyhlásit přechodně chráněnou plochu i v jiných případech než za účelem ochrany objektů vymezených výše. ZOPK v této souvislosti uvádí pouze, že lze vyhlásit přechodně chráněnou plochu i z jiných závažných důvodů, zejména vědeckých, studijních nebo informačních. Tato formulace tak vkládá do rukou orgánům ochrany přírody značnou míru diskrece. Omezena je pouze doba, na kterou je možné přechodně chráněné plochy vyhlášovat. Ani v tomto případě však není ZOPK příliš konkrétní. Uvádí pouze to, že se přechodně chráněná plocha vyhláší na předem stanovenou dobu, případně na opakované období, například na dobu hnízdění. Jak již název institutu napovídá, ochrana nad daným územím by měla být pouze přechodná a orgán ochrany přírody by měl proto v rozhodnutí o vyhlášení řádně a pečlivě zdůvodnit, z jakého důvodu je nutné, aby ochrana trvala po dobu, kterou orgán ochrany přírody určil. Zákon však nestanoví maximální možnou dobu ochrany a praxe ukazuje, že absence zákonného omezení doby ochrany bývá orgány ochrany přírody využívána pro stanovení spíše delší doby. Například na území obce s rozšířenou působností Mariánské lázně, byla vyhlášena přechodně chráněná plocha na deset let, což je, vzhledem k povaze institutu, poměrně dlouhá doba.²²²

Součástí vyhlášení přechodně chráněné plochy je i stanovení omezení pro využití daného území. V rozhodnutí o vyhlášení se omezí takové využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení vývoje předmětu ochrany.²²³ Omezení využití znamená uložení povinnosti zdržet se konkrétních jednání ohrožujících chráněné objekty. Z litery zákony vyplývá, že rozhodnutím nelze uložit povinnost aktivně konat v zájmu ochrany daných objektů. Omezením využití území tak bývá zpravidla například zákaz či omezení lesnické nebo zemědělské činnosti.²²⁴

Rozhodnutí o vyhlášení přechodně chráněné plochy je správním rozhodnutím, a proto se vztahuje pouze na účastníky správního řízení. Zpravidla tak postihuje pouze vlastníky nebo nájemce dotčených pozemků. Vzhledem k povaze správního rozhodnutí je zřejmé, že omezení

²²² Mariánské Lázně. *Přechodně chráněné plochy*. Oficiální stránky města Mariánské Lázně. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.muml.cz/mesto-a-jeho-sprava/zivotni-prostredi/ochrana-prirody-krajiny/prechodne-chranene-plochdamohoy/>

²²³ § 13 odst. 1 ZOPK.

²²⁴ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 13 odst. 1.

využití chráněných území nelze ukládat osobám odlišným od účastníků správního řízení.²²⁵ Jelikož však mohou být chráněné objekty negativně ovlivněny i činností třetích osob (např. osob vykonávajících sportovní aktivity v chráněném území), nabízí se změnit zákon tak, aby se přechodně chráněné plochy vyhlášovaly formou opatření obecné povahy, a mohly tak plošně regulovat činnosti na daném území a dotýkat se předem neurčeného okruhu adresátů.²²⁶

Ustanovení § 13 odst. 2 ZOPK řeší případy, kdy vznikne vlastníkově či nájemci pozemku, který byl vyhlášen jako přechodně chráněná plocha, újma jako důsledek ochranných opatření omezujících činnosti na pozemku. Zákon přiznává vlastníkově nebo nájemci nárok na finanční náhradu, kterou mu vyplatí orgán ochrany přírody, který přechodně chráněnou plochu vyhlásil. Podmínkou je, že musí subjekty, kterým vznikla újma, o finanční náhradu zažádat a zároveň musí být vzniklá újma nikoliv nepatrná. Nikoliv nepatrná újma není v ZOPK definována. Analogicky by bylo možné využít ustanovení § 138 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, kde je nikoliv nepatrná škoda stanovena jako škoda dosahující částky nejméně 10 000,- Kč. Trestní zákoník však z povahy věci nemá zaplňovat mezery v právu životního prostředí, a proto lze vymezení škody nikoliv nepatrné v trestním zákoníku vnímat spíše jako jedno z možných vodítek pro orgán ochrany přírody při rozhodování o finanční náhradě. Při posuzování toho, zda je újma nikoliv nepatrná či ne, může hrát roli kupříkladu i výše újmy v poměru k hodnotě a výnosům daného pozemku.²²⁷ Újma, která vznikla vlastníkům anebo nájemcům pozemků by měla být kvantifikovatelná. V ideálním případě by tak mělo být účetně prokazatelné, o kolik se v důsledku omezení činnosti snížily daným subjektům výnosy z pozemku po vyhlášení přechodně chráněné plochy, popř. o kolik se snížila hodnota pozemku. Vlastník nebo nájemce pozemku musí prokázat, že mu újma nikoliv nepatrná vznikla a zároveň musí orgánu ochrany přírody poskytnout doklady či údaje o výnosu pozemku, pokud jej o to orgán ochrany přírody požádá.²²⁸

²²⁵ Miko, Ladislav. Borovičková, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck. 2007. s. 131. ISBN: 978-80-7179-585-8.

²²⁶ Havelková, Svatava. *K čemu slouží přechodně chráněná plocha*. Ochrana přírody. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v nakladatelství ENVIRONS. 2009. ročník 64. číslo 5. s. 13. Dostupné z:

<https://www.casopis.ochranaprirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/k-cemu-slouzi-prechodne-chranena-plocha/>

²²⁷ Havelková, Svatava. Borovičková, Hana. *Nástroje ochrany přírody a krajiny*. Ministerstvo životního prostředí. PLANETA 2005. Ročník XII, číslo 8/2005 s. 24. Dostupné z:

[https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/9BE7ACE92CCC839FC125708B001BB0F6/\\$file/planeta8_web.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/9BE7ACE92CCC839FC125708B001BB0F6/$file/planeta8_web.pdf)

²²⁸ Stejskal, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. Komentář k § 13 odst. 2.

6 Vztah obecné územní ochrany přírody a krajiny k územnímu plánování

6.1 Územní plánování

Územní plánování je státem, kraji a obcemi organizovaná činnost, která vytváří předpoklady pro využití území a zásady jeho uspořádání. Základním pramenem práva upravujícím územní plánování v České republice je zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Ten v § 18 odst. 1 vytyčuje cíl územního plánování, kterým je: „*vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích*“. Územní plánování tak zajišťuje vytváření řešení účelného využití a prostorového uspořádání území a současně chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území. Stavební zákon zdůrazňuje aspekt ochrany krajiny, který musí být při územním plánování brán v potaz. Krajinu totiž stavební zákon vnímá jako podstatnou složku životního prostředí obyvatel a základ jejich totožnosti.²²⁹

Z formulací ustanovení §18 a §19 stavebního zákona lze dovozovat, že ochrana životního prostředí je nejsilnějším zájmem, který je nezbytné při územním plánování zohledňovat.²³⁰ Kromě ochrany životního prostředí je však také nutné brát v potaz kulturní a civilizační hodnotu území. Nezřídka přitom dochází ke střetu jednotlivých chráněných zájmů. Například ekologický zájem se bude zpravidla rozcházet s hospodářským zájmem. Při územním plánování je tak vždy nutné hledat mezi jednotlivými zájmy kompromis. Priorita ochrany životního prostředí však není pouhou prázdňou proklamací, jelikož je zdůrazňována v rámci cílů a úkolů územního plánování, které jsou následně blíže specifikovány u konkrétních nástrojů. Lze tedy prohlásit, že územní plánování je velmi významným nástrojem ochrany životního prostředí, potažmo i ochrany přírody a krajiny.²³¹ V § 19 stavební zákon uvádí demonstrativní výčet úkolů územního plánování, které mají sloužit k realizaci cíle, resp. cílů územního plánování. Řada z těchto úkolů bezprostředně souvisí s ochranou životního prostředí, např.:

- „*zjišťování a posuzování stavu území, jeho přírodní, kulturní a civilizační hodnoty,*

²²⁹ § 18 stavebního zákona.

²³⁰ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 204. ISBN: 978-80-7400-338-7.

²³¹ Jančárová, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: obecná část*. Masarykova Univerzita. 2016. s. 430. ISBN 978-80-210-8366-0.

- *prověřování a posuzování potřeby změn v území, veřejný zájem na jejich provedení, jejich přínosy, problémy, rizika s ohledem například na veřejné zdraví, životní prostředí...,*
- *vytváření podmínek v území pro snižování nebezpečí ekologických a přírodních katastrof a pro odstraňování jejich důsledků, a to především přírodě blízkým způsobem,*
- *určování nutných asanačních, rekonstrukčních a rekultivačních zásahů do území,*
- *regulování rozsahu ploch pro využívání přírodních zdrojů“.*

V rámci územního plánování nemá docházet pouze k vyloučení zásahů nepříznivých pro životní prostředí, ale cílem je rovněž navrhnout řešení, která by mohla stav životního prostředí zlepšit. Vzhledem ke konstantním proměnám území způsobeným vnějšími vlivy je nezbytné, aby se neustále měnila i dokumentace územního plánování. Ta by tak neměla být rigidní a s trvalou platností, ale naopak by se měla upravovat podle aktuálních potřeb.²³²

6.2 Nástroje územního plánování

Nástroje územního plánování upravuje hlava III stavebního zákona a lze je rozdělit na nástroje koncepční a nástroje realizační. Mezi koncepční nástroje patří územně plánovací podklady, politika územního rozvoje a územně plánovací dokumentace. Mezi realizační nástroje řadíme regulační plány, územní rozhodnutí a územní opatření. Kromě politiky územního rozvoje jsou výše uvedené nástroje svojí povahou opatřeními obecné povahy. Cílem této podkapitoly není podat kompletní obraz o nástrojích územního plánování, ale pouze přiblížit čtenáři, jaké druhy nástrojů stavební zákon obsahuje a jaké jsou jejich základní funkce. Některé formulace proto mohou být zjednodušující a nevystihují zcela přesně problematiku související s daným nástrojem.

Územně plánovací podklady jsou tvořeny územně analytickými podklady a územními studii. Územně analytické podklady obsahují tzv. limity území. Jejich cílem je zjistit a zhodnotit stav a vývoj daného území, hodnot území a omezení změn v území z důvodu ochrany veřejných zájmů. Dále zjišťují a vyhodnocují mj. udržitelný rozvoj území a stanovují problémy k řešení v územně plánovací dokumentaci. Územní studie slouží k navržení, posouzení a prověření možných řešení vybraných problémů daného území. Dále řeší podmínky využití území. Může se zabývat například rozvojem územního systému ekologické

²³² Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 204. ISBN: 978-80-7400-338-7.

stability.²³³ Územně plánovací podklady jsou podkladem pro pořizování politiky územního rozvoje, pro územně plánovací dokumentaci a pro rozhodování o území. Územně plánovací podklady však nejsou právně závaznými dokumenty, slouží proto spíše jako odborné a technické podpůrné dokumenty pro navazující územně plánovací činnost. Navzdory tomu je jejich význam nepostradatelný.²³⁴

Politika územního rozvoje je celostátním strategickým dokumentem, který řeší území nejen na národní úrovni, ale i v přeshraničních a mezinárodních souvislostech. Určuje strategii a podmínky toho, jakým způsobem by mělo docházet k udržitelnému rozvoji území. Zároveň koordinuje tvorbu a aktualizaci územního rozvojového plánu, zásad územního rozvoje a dalších koncepcí zpravidla s celorepublikovým významem (např. státní energetické koncepce). Pořízení politiky územního rozvoje je svěřeno do kompetence Ministerstva pro místní rozvoj. Poté ji schvaluje vláda. Narozdíl od územně plánovacích podkladů je politika územního rozvoje právně závazným dokumentem. Nezavazuje však ty, vůči kterým je státní správa vykonávána, ale pouze správní orgány při tvorbě jiných koncepčních nástrojů územního plánování.²³⁵

Do skupiny územně plánovací dokumentace patří zásady územního rozvoje, územní plán, regulační plán a nově také územně rozvojový plán, který byl přidán do stavebního zákona v roce 2020 zákonem č. 403/2020 Sb. Územní rozvojový plán vydává Ministerstvo pro místní rozvoj na základě politiky územního rozvoje. Společně s ním se zpracovává vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území. Územní rozvojový plán je závazný pro vydávání zásad územního rozvoje, územních plánů, regulačních plánů a pro rozhodování v území. Hlavním cílem územního rozvojového plánu je vymezit plochy a koridory republikového a mezinárodního významu a současně vymezit objekty (např. veřejně prospěšné stavby), pro jejichž realizaci lze vyvlastnit práva ke stavbám a pozemkům. Koridorem se rozumí dle § 2 odst. 1 písm. i) stavebního zákona „*plocha vymezená pro umístění vedení dopravní a technické infrastruktury nebo opatření nestavební povahy*“.

²³³ § 25–30 stavebního zákona.

²³⁴ Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 204-206. ISBN: 978-80-7400-338-7.

²³⁵ § 31-35 stavebního zákona.

Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 207. ISBN: 978-80-7400-338-7.

Novelizace stavebního zákona, která v něm zakotvila územní rozvojový plán, by tak mohla napomoci rychlejší výstavbě dopravní infrastruktury.²³⁶

Zásady územního rozvoje představují koncepční nástroj, jehož cílem je stanovit základní požadavky na účelné a hospodárné uspořádání území kraje a vymežit plochy nebo koridory nadmístního významu včetně stanovení požadavků na jejich využití. Tyto plochy a koridory by měly sloužit především pro výstavbu veřejně prospěšných staveb nebo zřizování veřejně prospěšných opatření (např. územních systémů ekologické stability). Zásady územního rozvoje pořizuje krajský úřad a vydává je zastupitelstvo kraje.²³⁷ Územní plán je stěžejním dokumentem územního plánování pro území obce. Stanoví tzv. urbanistickou koncepci obce, tedy koncepci plošného a prostorového uspořádání a rozvoje území včetně ochrany jeho hodnot. Dále vymezuje uspořádání krajiny a rozmístění veřejné infrastruktury a určuje zastavěné území a zastavitelné plochy zejména pro veřejně prospěšné stavby, ale i jiné plochy a koridory pro rozdílné účely. Zároveň stanoví podmínky pro využití těchto ploch a koridorů. Územní plán musí být v souladu se zásadami územního rozvoje, s politikou územního rozvoje a s územním rozvojovým plánem a musí rozvíjet koncepcí v nich obsažené. Územní plán se pořizuje pro celé území obce a o jeho pořízení rozhoduje zastupitelstvo obce. Obecní zastupitelstvo rovněž schvaluje návrh územního plánu.²³⁸

Regulační plán stojí svou povahou na pomezí nástrojů koncepčních a nástrojů realizačních. Jeho realizační funkci lze spatřovat v tom, že fakultativně nahrazuje územní rozhodnutí. Naopak koncepční funkci lze realizačnímu plánu přisoudit z toho důvodu, že stanoví podmínky pro využití pozemků, pro umístění a prostorové uspořádání staveb, pro ochranu hodnot a pro vytváření příznivého životního prostředí. Regulační plán rovněž mj. vymezuje veřejně prospěšné stavby a veřejně prospěšná opatření. O pořízení regulačního plánu rozhoduje zastupitelstvo obce, zastupitelstvo kraje nebo Ministerstvo obrany a ty jej rovněž schvalují a vydávají.²³⁹

Územní rozhodnutí je základním typem realizačních nástrojů územního plánování. Vydaná územně plánovací dokumentace zpravidla slouží jako podklad pro vydání územního rozhodnutí. Narozdíl od územně plánovací dokumentace je územní rozhodnutí výsledkem

²³⁶ § 35a-35h stavebního zákona.

²³⁷ § 36-42b stavebního zákona.

Damohorský, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. s. 207-208. ISBN: 978-80-7400-338-7.

²³⁸ § 43-60 stavebního zákona.

²³⁹ § 61-75 stavebního zákona.

specifického řízení, tzv. územního řízení, které lze považovat za správní řízení sui generis (v porovnání s běžným správním řízením obsahuje několik odchylek). Územní rozhodnutí je proto správním rozhodnutím a vydává jej stavební úřad. Bez územního rozhodnutí (až na výjimky jako je jeho nahrazení regulačním plánem apod.) by nebylo možné umisťovat stavby nebo zařízení, měnit využití území chránit důležité zájmy v území atd. Jeho role v územním plánování je tak klíčová. Podle jednotlivých činností, které lze na základě územního rozhodnutí realizovat, zákon rozlišuje územní rozhodnutí o:

- umístění stavby nebo zařízení,
- změně využití území,
- změně vlivu užívání stavby na území,
- dělení nebo scelování pozemků,
- ochranném pásmu.

Všechna územní rozhodnutí s výjimkou rozhodnutí o ochranném pásmu, mají platnost dva roky, nestanoví-li stavební úřad lhůtu delší. Ta však nesmí přesáhnout pět let. Vydání územního rozhodnutí není nezbytné ve všech případech, stavební zákon obsahuje výčet výjimek, kdy není pro daný záměr územní rozhodnutí vyžadováno. Namísto územního rozhodnutí je také v některých případech možné vydat za zákonem stanovených podmínek územní souhlas nebo jej nahradit veřejnoprávní smlouvou o umístění stavby, o změně využití území nebo o změně vlivu užívání stavby na území uzavřenou mezi žadatelem a stavebním úřadem. Územní souhlas je možné vydat pouze pro záměr na zastavěném nebo zastavitelném území, který podstatně nemění poměry v území a zároveň nevyžaduje zvýšené nároky na dopravní a technickou infrastrukturu. Není možné ho vydat ani v případech, kdy je pro záměr vyžadováno závazné stanovisko k posouzení vlivů provedení záměrů na životní prostředí.²⁴⁰

Územní opatření je realizačním nástrojem územního plánování, které má povahu opatření obecné povahy. Stavební zákon rozlišuje dva druhy územního opatření a to:

- územní opatření o stavební uzávěře,
- územní opatření o asanaci území.

Územní opatření o stavební uzávěře omezuje nebo zakazuje stavební činnost v nezbytném rozsahu na daném území. Používá se v situacích, kdy by mohla stavební činnost ztížit nebo znemožnit budoucí využití území stanovené v připravované územně plánovací dokumentaci. Podmínkou je, aby bylo již rozhodnuto o pořízení územně plánovací dokumentace nebo o pořízení její změny. Územním opatřením o stavební uzávěře není možné omezit nebo zakázat

²⁴⁰ § 76–96b stavebního zákona.

udržovací činnosti. Územní opatření o asanaci území se vydává pro území postižená živelnou pohromou nebo závažnou havárií. Kromě toho se může vydat i pro zastavěné území, ve kterém se nachází závadné stavby z hlediska např. bezpečnostních předpisů a u nichž je ve veřejném zájmu nařídit odstranění závad staveb. Smyslem opatření je odstranit následky živelné pohromy, havárie nebo odstranit závady stavby.²⁴¹

6.3 Obecná ochrana přírody a krajiny a územní plánování včetně úvah de lege ferenda

Jak již bylo uvedeno výše, ochrana životního prostředí a územní plánování jsou úzce propojeny. V ustanoveních stavebního zákona upravujících problematiku územního plánování bývá ochrana životního prostředí opakovaně akcentována. Územní plánování se tak stalo zcela zásadním prostředkem k prosazování trvale udržitelného rozvoje území. Stěžejním nástrojem ochrany životního prostředí, který bývá uplatňován v rámci všech úrovní územního plánování je posouzení vlivu na životní prostředí. To je upraveno zákonem č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí. Právní úprava v této oblasti je relativně komplexní a kvalitní.²⁴² To však není možné říci o právní úpravě upravující vztah obecné ochrany přírody a krajiny a územního plánování, kde lze identifikovat řadu nedostatků. Vzhledem k širokému zaměření ZOPK se proces územního plánování uplatňuje rovněž v řadě ustanovení tohoto zákona. Z hlediska promítnutí obecné ochrany přírody a krajiny do územního plánování, a naopak, je však právní úprava poměrně kusá. Z logiky věci vyplývá, že se ZOPK nezabývá vztahem územního plánování a obecné druhové ochrany přírody a krajiny. Tento vztah je zákonem blíže vymezen pouze pro některé instituty obecné územní ochrany.

ZOPK zdůrazňuje nutnost koordinace územního plánování s ochranou přírody a krajiny i v obecných ustanoveních. V § 2 odst. 2 písm. g) ZOPK uvádí, že se ochrana přírody a krajiny zajišťuje mj. „*spoluúčastí v procesu územního plánování a stavebního řízení s cílem prosazovat vytváření ekologicky vyvážené a esteticky hodnotné krajiny*“. Pro územní plánování ve vztahu k ZOPK má rovněž zásadní význam péče o vzhled a přístupnost krajiny, která je součástí ochrany dle definice v § 2 odst. 1 ZOPK.

6.3.1 Územní systémy ekologické stability a územní plánování

ÚSES jsou jediným nástrojem ochrany přírody a krajiny, který je kromě ZOPK zakotven i v předpisech územního plánování, pozemkových úprav a lesního hospodářství.

²⁴¹ § 97–100 stavebního zákona.

²⁴² Jančárová, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: obecná část*. Masarykova Univerzita. 2016. s. 429-472. ISBN 978-80-210-8366-0.

Průchová, Ivana a kol. *Stavební zákon a ochrana životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita. 2011. s. 179-197. ISBN 978-80210-5667-1.

Hlavním cílem vytváření ÚSES je zajištění a ochrana přírodního bohatství. Vymezení ÚSES provádí orgán ochrany přírody společně s orgánem územního plánování a ve spolupráci s orgány vodohospodářskými, ochrany zemědělského půdního fondu a státní správy lesního hospodářství.²⁴³ ÚSES tak představuje velmi komplexní nástroj prostupující do několika právních oblastí. Společné působení orgánu ochrany přírody a orgánu územního plánování ve vztahu k ÚSES však není ani stavebním zákonem ani ZOPK blíže upraveno. Lze jej dovozovat z prováděcí vyhlášky č. 395/1992 Sb., kde jsou stanoveny podrobnosti k vymezení ÚSES. Dle této vyhlášky nejprve orgán ochrany přírody vytvoří plán ÚSES, ve kterém ÚSES vymeze.²⁴⁴ Plán je následně schválen příslušným orgánem územního plánování v územně plánovací dokumentaci nebo v územním rozhodnutí.²⁴⁵

Nedostatkem právní úpravy je z mého pohledu to, že se nevypořádává s případy, kdy dojde k rozporu mezi zamýšleným plánem ÚSES předloženým orgánem ochrany přírody a záměrem orgánu územního plánování. Z příslušných ustanovení není dle mého názoru jasné, zda může orgán územního plánování, v případě nesouhlasu s předloženým plánem ÚSES, vydat územně plánovací dokumentaci nebo územní rozhodnutí bez začlenění plánu ÚSES do nich, popř. s pozměněným zněním plánu ÚSES. Ve vyhlášce č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a o způsobu evidence územně plánovací činnosti, je sice uvedeno, že jednou z povinných náležitostí územního plánu je koncepce uspořádání krajiny včetně vymezení ÚSES (příloha č. 7 vyhlášky), avšak ze znění předpisu nijak nevyplývá, zda musí být ÚSES vymezen podle plánu ÚSES předloženým orgánem ochrany přírody. Zároveň není zcela jasné, do jaké míry může orgán územního plánování ovlivnit plán a tím pádem i tvorbu ÚSES předtím, než je plán předložen orgánem ochrany přírody k zařazení do územně plánovací dokumentace. V § 5 odst. 2 vyhlášky č. 395/1992 Sb. je totiž uvedeno, že orgán ochrany přírody předloží plán ÚSES před jeho schválením mj. dotčeným orgánům státní správy, tedy i příslušnému orgánu územního plánování, k posouzení a projednání. Domnívám se, že může v praxi snadno docházet k situacím, kdy orgán územního plánování podmíní začlenění plánu ÚSES do územně plánovací dokumentace změnami, které mohou být z hlediska ochrany přírody a krajiny nepřijatelné. Tím může docházet k vykostění ÚSES jako nástroje ochrany a k nepřijatelnému oslabení pozice orgánu ochrany přírody. Ze současné právní úpravy totiž vyplývá, že při tvorbě ÚSES má konečné slovo orgán územního plánování, který plán ÚSES schvaluje.

²⁴³ § 4 odst. 1 ZOPK.

²⁴⁴ § 2 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

²⁴⁵ § 5 odst. 1 vyhlášky č. 395/1992 Sb.

Nedostatky právní úpravy ÚSES ve vztahu k územnímu plánování lze shrnout tak, že zákonodárce přichází se správnou myšlenkou, avšak pokulhává její provedení. Právní předpisy vychází z toho, že zatímco orgány ochrany přírody by měly zajistit odborně a věcně správné vymezení ÚSES v technických dokumentech, orgány územního plánování by měly řídit proces zakomponování ÚSES do územně plánovací dokumentace (zpravidla do zásad územního rozvoje kraje pro nadregionální a regionální ÚSES, ale i do územních plánů obcí pro všechny úrovně ÚSES).²⁴⁶ Chybí však jasné vymezení vzájemných vztahů těchto dvou participujících orgánů.

Kromě nedostatku vzájemných vazeb ÚSES a územního plánování je však nezbytné zmínit nezpochybnitelný přínos, který přináší vymezení ÚSES v územně plánovací dokumentaci. V ZOPK například chybí výčet omezení využívání jednotlivých skladebných částí ÚSES. Vymezení těchto omezení, resp. podmínek využívání ÚSES je ale často velmi důležité. Zákonnou úpravu v tomto nahrazuje územní plán, který v textové části může podmínky využívání území obsahovat. V praxi jsou ÚSES často zároveň významnými krajinnými prvky nebo v sobě mohou VKP zahrnovat. Kromě obecné ochrany ÚSES se tak na ně vztahuje i obecná ochrana VKP. Jestliže je ÚSES v územně plánovací dokumentaci vymezen jako veřejně prospěšné opatření dle § 2 odst. 1 písm. o) stavebního zákona, lze příslušné pozemky k tomuto ÚSES vyvlastnit podle § 170 odst. 1 písm. b) stavebního zákona.

6.3.2 Významné krajinné prvky, krajinný ráz a územní plánování

Významné krajinné prvky i krajinný ráz jsou nástrojem ochrany krajiny. Významný krajinný prvek je v ZOPK definován jako „*ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability*“. Na rozdíl od ÚSES, u významných krajinných prvků chybí nejen v ZOPK, ale i ve stavebním zákoně a souvisejících předpisech, bližší přímá vazba na územní plánování. Ve stavebních předpisech jsou VKP zmíněny pouze v Příloze č. 1 vyhlášky č. 500/2006 Sb. jako jeden ze sledovaných jevů pro datovou bázi územně analytických podkladů. Vodítkem pro nalezení vazby právní úpravy VKP a stavebního práva je § 4 odst. 2 ZOPK, dle kterého si musí opatřit závazné stanovisko orgánu ochrany přírody ten, kdo zamýšlí zásahy do VKP, které by mohly vést k jeho zničení, poškození apod. Zákon v této souvislosti jako příklady těchto zásahů výslovně uvádí umístování staveb a pozemkové úpravy.

²⁴⁶ Hátle, Miroslav. *ÚSES v územním plánování*. Ochrana přírody. Zvláštní číslo Ekologická síť v ČR. 2012. str. 26–27. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvlastni-cislo/uses-v-uzemnim-planovani/>

Nabízí se proto otázka, zda by nebylo účelné začlenit VKP do územního plánování např. na úrovni územního plánu. Orgán územního plánování by mohl po dohodě s orgánem ochrany přírody vymezit podmínky využití území, na kterých se nachází některé VKP. Pokud by pro daný VKP již byly územním plánem stanoveny podmínky pro zásahy do území, osoby provádějící zásahy by si pak teoreticky nemusely opatřovat závazné stanovisko orgánu ochrany přírody, pokud by byl zamýšlený zásah v souladu s podmínkami stanovenými územním plánem. Tato změna by mohla snížit administrativní zátěž orgánů ochrany přírody, jelikož by již nemusely posuzovat každý případ individuálně, ale zabývaly by se pouze těmi případy, kdy by pro daný VKP nebyly vymezeny podmínky v územním plánu, nebo by daný zásah nebyl ve vztahu ke konkrétnímu VKP v rámci územního plánu upraven. Změna by zároveň přinesla zvýšení právní jistoty a předvídatelnosti osobám zamýšlejícím provádět zásahy ve VKP.

S VKP velmi úzce souvisí také krajinný ráz. Krajinný ráz je dle § 12 odst. 1 ZOPK „zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti“ a zásahy do něj mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků. Z definice v ZOPK lze usuzovat, že lze pod krajinný ráz podřadit v zásadě jakoukoliv část území České republiky. Z toho důvodu je zřejmé, že se ochrana krajinného rázu, resp. ochrana krajiny musí zákonitě významně promítnout i do územního plánování. Stavební zákon tento aspekt zdůrazňuje v § 18 odst. 4, kde uvádí, že územní plánování „chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti“.

Prímou vazbu na krajinný ráz obsahuje územní plán, který stanoví uspořádání krajiny a vymezí plochy změn v krajině.²⁴⁷ V souvislosti územním plánem je nutné připomenout § 12 odst. 4 ZOPK, dle něhož se krajinný ráz neposuzuje v zastavěném území a v zastavitelných plochách, pro které je územním plánem nebo regulačním plánem stanoveno plošné a prostorové uspořádání a podmínky ochrany krajinného rázu dohodnuté s orgánem ochrany přírody.²⁴⁸ V praxi může nastat problém v tom, že krajinný ráz, který vyžaduje ochranu, může svým rozsahem výrazně přesahovat území obce. Příslušný orgán územního plánování tak nemusí být dostatečně kompetentní k tomu, aby dokázal vyhodnotit krajinný ráz v celém rozsahu včetně aspektů a složek ležících mimo území obce. Orgán územního plánování se při tvorbě územního plánu z logiky věci zabývá pouze hodnocením území obce, avšak v ideálním

²⁴⁷ § 43 odst. 1 stavebního zákona.

²⁴⁸ Podrobnosti týkající se obsahu územního plánu stanoveny v § 43 odst. 1 stavebního zákona a v případě regulačního plánu v § 61 odst. 1 stavebního zákona.

případě by měla ochrana krajinného rázu v rámci územního plánu zohledňovat kromě ochrany typických znaků obrazu sídla v krajině i krajinný ráz jako celek. Tento nedostatek by však měla zahladit právě dohoda s orgánem ochrany přírody.²⁴⁹ Ještě závažnějším problémem stávající právní úpravy je nesoulad podrobnosti územního plánu s požadavky na zajištění ochrany krajinného rázu. U některých exponovaných lokalit nemusí být měřítko územního plánu dostatečně podrobné na to, aby zajistilo odpovídající ochranu krajinného rázu.²⁵⁰

Povinnost zabývat se krajinným rázem rovněž stanoví stavební zákon a prováděcí předpisy prostřednictvím územně analytických podkladů. V § 26 odst. 1 stavebního zákona je uveden požadavek zjišťovat a vyhodnocovat v rámci územně analytických podkladů udržitelný rozvoj území. V § 4 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 500/2006 Sb. je uvedeno, že územně analytické podklady obsahují podklady pro rozbor udržitelného rozvoje území, kam podle Přílohy č. 1 vyhlášky patří i krajinný ráz. Z požadavků příslušných právních předpisů je patrná především aplikace preventivního hodnocení krajinného rázu na úrovni územního plánování obcí. Oproti rozhodování orgánu ochrany přírody je výhodou územního plánování možná účast veřejnosti na projednávání územně plánovací dokumentace.²⁵¹ Výstup preventivního hodnocení krajinného rázu je založen na analýze území z pohledu tří vrstev: kulturní přeměny krajiny v historickém kontextu, stávajícího stavu krajiny a přírodního rámce krajiny. Finální zpracování analýzy je tvořeno grafickou částí vymezující charakteristiku krajinného rázu a textovou částí obsahující např. identifikaci znaků a hodnot krajinného rázu nebo stanovení ochranných podmínek.²⁵²

Osobně spatřuji největší nedostatek současné právní úpravy ochrany krajinného rázu ve vztahu k územnímu plánování v chybějícím prováděcím předpisu k ZOPK. Přestože zákon jeho přijetí předpokládá, doposud k němu nedošlo. Prováděcí předpis Ministerstva životního

²⁴⁹ Holík, Martin. *Krajinný ráz a jeho ochrana v rámci územního plánování*. Dny práva – 2010 – Days of Law. 1. ed. Brno: Masarykova Univerzita. 2010. s. 8-10. Dostupné z:

[https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Holik_Martin%20\(4646\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Holik_Martin%20(4646).pdf)

²⁵⁰ Bukáček, Roman. Matějka, Petr. Bukáčková, Pavlína. *Ochrana krajinného rázu v územním plánování*. In. Aktuální problémy ochrany krajinného rázu. Sborník příspěvků z odborného semináře vydaného v souvislosti s řešením výzkumného projektu NPV 1R44058 „Obnova mimoprodukčních funkcí zemědělské krajiny v procesu komplexních pozemkových úprav“. 2007. s. 16. Dostupné z:

<http://www.krajinnyras.cz/KuKr2008/sbornik2007.pdf>

²⁵¹ Svobodová, Kamila. *Krajinný ráz ve strategickém plánování*. Fakulta architektury ČVUT v Praze Ústav prostorového plánování. 2011. Dostupné z: http://cvut.mapovyportal.cz/krajina_krajinnny_raz.pdf

²⁵² Bukáček, Roman. Matějka, Petr. Bukáčková, Pavlína. *Ochrana krajinného rázu v územním plánování*. In. Aktuální problémy ochrany krajinného rázu. Sborník příspěvků z odborného semináře vydaného v souvislosti s řešením výzkumného projektu NPV 1R44058 „Obnova mimoprodukčních funkcí zemědělské krajiny v procesu komplexních pozemkových úprav“. 2007. s. 15. Dostupné z:

<http://www.krajinnyras.cz/KuKr2008/sbornik2007.pdf>

prostředí by mohl specifikovat, jaké konkrétní hodnoty charakteru krajiny je nezbytné chránit a stanovit přesná pravidla pro vymezení krajinného rázu. Na něj by mohla navazovat metodika, která by sjednotila postup orgánů ochrany přírody a orgánů územního plánování při hodnocení krajinného rázu. To by přineslo transparentnost a vyšší efektivitu celého systému. Preventivní hodnocení krajinného rázu by mohlo být rovněž zpracováno na úrovni celé České republiky nebo na úrovni krajů a jednotlivé poznatky by se mohly následně přenášet do územního plánování na úrovni obcí. Při posuzování krajinného rázu by bylo rovněž vhodné zvážit koordinaci alespoň na úrovni krajů, což by mohlo částečně vyvážit nedostatečnou personální i odbornou kapacitu obcí.²⁵³

²⁵³ Bukáček, Roman. Matějka, Petr. Bukáčková, Pavlína. *Ochrana krajinného rázu v územním plánování*. In. Aktuální problémy ochrany krajinného rázu. Sborník příspěvků z odborného semináře vydaného v souvislosti s řešením výzkumného projektu NPV 1R44058 „Obnova mimoprodukčních funkcí zemědělské krajiny v procesu komplexních pozemkových úprav“. 2007. s. 16. Dostupné z: <http://www.krajinyraz.cz/KuKr2008/sbornik2007.pdf>

Závěr

Právní úprava obecné ochrany přírody a krajiny představuje nedílnou a zcela zásadní součást nejen samotné ochrany přírody a krajiny, ale i celého systému práva životního prostředí. Cílem této práce bylo poskytnout ucelený přehled o nástrojích obecné ochrany přírody a krajiny, detailně je popsat a poukázat na legislativní nedostatky současné právní úpravy. Stěžejním právním předpisem, ze kterého práce vychází, je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, zejména pak § 4-13, které upravují problematiku obecné ochrany přírody a krajiny.

První kapitola práce obsahuje teoretický úvod a seznamuje čtenáře s pojmy příroda a krajina, s nástroji uplatňovanými při ochraně životního prostředí a s dalšími souvisejícími pojmy. Samotné vymezení pojmů příroda a krajina ve vnitrostátních právních předpisech se ukazuje jako nedostatečné. Zákonná úprava neobsahuje legální definici přírody a není tak zcela jasné, jaký je objekt ochrany. Ani rozsah ochrany přírody a krajiny tak, jak je vymezen v ZOPK, nelze považovat za úplný. Zákon zcela opomíjí zahrnout pod ochranu přírody a krajiny ochranu vodních útvarů a půdy. Kromě toho je nedostatečně vymezená i ochrana rostlin, která by se dle zákonné definice nevztahovala na rostliny vyšlechtěné člověkem. Bylo by vhodné proto zahrnout do zákona definici přírody a vymezení ochrany přírody a krajiny formulovat co nejobecněji. Zároveň se domnívám, že by úvodní ustanovení ZOPK měla obsahovat klauzuli, která by prohlásila ochranu přírody a krajiny za veřejný zájem.

Vzhledem k rostoucímu významu mezinárodního a evropského práva životního prostředí jsem do práce zahrnul dvě kapitoly věnující se této problematice. Druhá kapitola seznamuje čtenáře s nejvýznamnějšími mezinárodními úmluvami upravujícími oblast obecné ochrany přírody a krajiny. Vzhledem k obsáhlosti mezinárodní právní úpravy a rozsahu práce nebylo možné vyjmenovat všechny mezinárodní úmluvy, které se zkoumané oblasti dotýkají. Vybral jsem proto pouze ty, které považuji za stěžejní. Vliv mezinárodního práva životního prostředí v České republice je však konstantně rostoucí. Mezinárodní úmluvy se zabývají jak druhovou ochranou, tak i územní ochranou. Ta je rovněž významně regulována na úrovni evropského práva, a to zejména v důsledku přijetí směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích, které daly vzniknout soustavě chráněných území Natura 2000. V prostoru Evropské unie jsou rovněž klíčové akční programy, jež formují evropské environmentální politiky.

Hlavní důraz je v práci kladen na čtvrtou a pátou kapitolu. Čtvrtá kapitola se věnuje obecné ochraně rostlin a živočichů v České republice. Kromě ustanovení ZOPK zabývajícími se obecnou ochranou rostlin a živočichů je ve čtvrté kapitole blíže popsán Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky a Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky. Oba tyto dokumenty jsou koncepčními programy, které úzce souvisí s ochranou rostlin a živočichů. Zdůrazňují totiž nutnost zachování biologické rozmanitosti v České republice a přichází s konkrétními návrhy, jak tohoto cíle dosáhnout. Právní úprava obecné ochrany rostlin a živočichů obsažená v ZOPK je, z mého pohledu, vyhovující, a to i z toho důvodu, že je značná část ochrany rostlin a živočichů upravena mezinárodním a evropským právem. Domnívám se, že jsou obě tyto oblasti do ZOPK a dalších vnitrostátních předpisů vhodně inkorporovány. Z důvodu zajištění úplné transpozice evropských předpisů pak došlo v ZOPK k vyčlenění ptáků jako samostatné skupiny, které je přiznána odlišná ochrana od ostatních živočišných druhů. Přestože lze považovat právní úpravu ochrany rostlin a živočichů v ZOPK za poměrně kvalitní, je možné identifikovat některé drobné nedostatky. Příkladem je chybějící seznam geograficky nepůvodních invazivních druhů, jehož sestavení by pomohlo sjednotit postup orgánů ochrany přírody při povolování rozšíření nepůvodních druhů rostlin a živočichů. Jednotné vymezení na národní úrovni by zcela jistě umožnilo zefektivnit zásady managementu nepůvodních druhů.

V páté kapitole jsou rozebrány nástroje obecné územní ochrany přírody a krajiny. Prvním z těchto nástrojů jsou územní systémy ekologické stability, které představují soubor propojených ekosystémů udržujících přírodní rovnováhu. Za jeden z největších problémů současné právní úpravy považuji nedostatečně vymezený vztah vlastníků pozemků k ÚSES. Dle zákonodárce je vytváření ÚSES veřejným zájmem, na kterém se mají podílet mj. právě i vlastníci pozemků. Není však blíže specifikováno, za jakých podmínek by se měli vlastníci pozemků na vytváření ÚSES podílet. Kromě toho mají vlastníci pozemků povinnost ÚSES chránit, avšak v ZOPK chybí sankce za porušení této povinnosti. Současná pravidla tak nejsou vůči vlastníkům pozemků právně závazná ani vynutitelná. Neúplnost právní úpravy bych doporučil alespoň částečně zahladit zakotvením sankcí pro vlastníky pozemků při porušení jejich povinností. Nedostatečný zájem vlastníků pozemků je rovněž jednou z příčin nízké míry realizace již vymezených ÚSES. V tomto ohledu by jistě pomohlo vytvoření jednotné metodiky realizace ÚSES a větší zapojení obcí např. pomocí pozitivních ekonomických stimulů. ÚSES jsou jedním z nejsilnějších prostředků ochrany přírody a krajiny, ale dokud bude stát selhávat v jejich realizaci, zůstane jejich potenciál zcela nevyužitý.

Nedostatky lze spatřovat i v ustanoveních týkajících se významných krajinných prvků. Ty jsou dalším nástrojem obecné ochrany přírody a krajiny. Jde o hodnotné části krajiny, které utváří její typický vzhled nebo přispívají k udržení její stability. Hlavním problémem právní úpravy VKP je chybějící prováděcí předpis, který by stanovil podrobnosti jejich ochrany. ZOPK přitom přijetí tohoto předpisu předpokládá. Kromě toho by jistě prospělo zřídit celostátní evidenci VKP zřízených ex actu, což by napomohlo sjednotit postup orgánů ochrany přírody při jejich registraci. Obdobně jako v případě VKP, i u ochrany krajinného rázu ZOPK předpokládá přijetí prováděcího předpisu, který stanoví podrobnosti ochrany. A stejně jako u VKP ani v případě krajinného rázu nebyl prováděcí předpis doposud přijat. Krajinným rázem se rozumí zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti. Vzhledem k vágnosti vymezení v ZOPK a chybějícímu prováděcímu předpisu není ochrana krajinného rázu jednoznačně vymezena a výklad ustanovení proto zůstává nejasný. Nedotažená právní úprava v této oblasti tak působí spíše proklamativně.

Dalším nástrojem obecné územní ochrany přírody a krajiny popsaným v této práci je ochrana dřevin rostoucích mimo les. Zákonnou úpravu obsaženou v § 7-8 ZOPK doplňuje vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 189/2013 Sb., která stanoví charakteristiku dřevin, u nichž není vyžadováno povolení orgánu ochrany přírody pro kácení a dále také blíže specifikuje nedovolené zásahy do dřevin, náležitosti žádosti o povolení kácení dřevin a náležitosti oznámení o kácení dřevin. U ochrany dřevin nastává problém v případě výskytu epidemické nákazy dřevin či jiné vážné choroby. Orgán ochrany přírody sice má pravomoc uložit vlastníkům dřevin povinnost provést nezbytný zásah, který má šíření epidemické nákazy zastavit, avšak v případě nesplnění této povinnosti zákon neumožňuje uložit vlastníkovu dřevin sankci. Doporučil bych proto doplnit sankční ustanovení, aby existoval donucovací prostředek, kterým si bude orgán ochrany přírody moci vynutit povinnost provést nezbytné zásahy.

Ve vztahu k ochraně dřevin je problematická zejména právní úprava náhradní výsadby a odvodů. Jde o nástroje, které mají kompenzovat ekologickou újmu vzniklou pokácením dřevin. Rozhodnout o náhradní výsadbě může orgán ochrany přírody pouze v rozhodnutí o povolení kácet. Z toho lze dovozovat, že náhradní výsadbu nelze uložit v případě kácení dřevin, které nevyžaduje povolení, ale podléhá pouze režimu oznámení. To považuji za chybné, a doporučil bych proto rozšířit možnost uložení náhradní výsadby i na případy, kdy je pro kácení dřevin vyžadováno pouze oznámení. V zákoně rovněž chybí úprava ochrany náhradní výsadby. Orgán ochrany přírody může uložit povinnost pečovat o náhradní výsadbu

po dobu nejvýše pěti let. Poté je však možné náhradní výsadbu pokácet bez jakékoliv sankce. Dále bych také doporučil legislativně zakotvit pravomoc orgánu ochrany přírody stanovit v rozhodnutí o uložení náhradní výsadby rozsah náhradní výsadby včetně druhů dřevin apod. Zcela nezbytné je přijetí zvláštního zákona, který určí podmínky pro ukládání odvodů za kácení dřevin včetně jejich výše. Bez tohoto právního předpisu zůstává ustanovení § 9 odst. 3 ZOPK obsoletní a nelze jej aplikovat. Ukládání povinnosti odvodů za kácení dřevin je přitom velmi účinný ekonomický nástroj ochrany přírody. Rovněž bych v této souvislosti doporučil změnit stávající úpravu tak, aby bylo možné ukládat odvody nejen v případě kácení dřevin z důvodu výstavby, ale i v případech kácení z jiných důvodů.

V diplomové práci je zpracována i ochrana neživé přírody, tedy ochrana jeskyní a ochrana paleontologických nálezů. Ochranu jeskyní považuji za dostatečnou. V případě paleontologických nálezů bych zvažil zavedení oznamovací povinnosti při nálezu paleontologického nálezů. Dále bych doplnil sankční ustanovení zavedením sankce za vývoz paleontologického nálezů bez povolení orgánu ochrany přírody.

Poslední podkapitola v rámci obecné územní ochrany přírody a krajiny je věnovaná přechodně chráněným plochám. Přechodně chráněné plochy se vyhláší především za účelem ochrany významných rostlinných nebo živočišných druhů, nerostů nebo paleontologických nálezů, které se na daném území vyskytují. Rozhodnutí o vyhlášení přechodně chráněné plochy je správním rozhodnutím, a proto zavazuje výhradně účastníky správního řízení, typicky vlastníky daných pozemků. Domnívám se, že by bylo účinnější vyhlášovat přechodně chráněné plochy formou opatření obecné povahy, které by umožňovalo vyloučit činnosti třetích osob s negativním vlivem na dotčené území.

Šestá kapitola se zabývá vztahem obecné ochrany přírody a krajiny a územního plánování. Osobně považuji právní úpravu územního plánování za nedostatečně provázanou s předpisy upravujícími ochranu přírody a krajiny. Přestože je nutnost ochrany přírody a krajiny ve stavebních předpisech zdůrazňována, v některých případech tento požadavek zůstává spíše proklamativním prohlášením zákonodárce a v praxi nedochází k jeho dostatečnému naplňování. Územně plánovací dokumentace neuspokojivě integruje obecnou ochranu přírody a krajiny především na zastavěném území a zastavitelných plochách. Předpisy územního plánování rovněž nedostatečně reflektují potřebu zohledňovat v územně plánovací dokumentaci krajinný ráz a VKP. V tomto ohledu by jistě prospělo legislativně ukotvit institut krajinného plánování. Krajinný plán by mohl být nezbytnou součástí územního plánování. Do územního plánu jsou nyní povinně zařazeny pouze územní systémy ekologické

stability. Biocentra a biokoridory však nejsou zohledňovány v rámci územně plánovací dokumentace vyhovujícím způsobem a chybí také jednoznačné vymezení vztahu orgánů ochrany přírody a orgánů územního plánování. Významnou změnu nepřinese ani zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon, který nabyde, s výjimkou některých ustanovení, účinnosti 1. července 2023, a nahradí tak stávající stavební zákon.

S ohledem na význam obecné ochrany přírody a krajiny v rámci ochrany životního prostředí a na množství nedostatků současné právní úpravy je zřejmé, že by bylo vhodné revidovat ZOPK a související předpisy. Prozatím také chybí některé prováděcí právní předpisy, jejichž existenci ZOPK předpokládá. Samotné přijetí těchto předpisů by znamenalo významný posun ve prospěch ochrany přírody a krajiny. Obecná ochrana přírody a krajiny stojí takřka výhradně na administrativně-právních nástrojích ochrany. Dle mého názoru by bylo z hlediska ochrany přírody a krajiny přínosné inkorporovat širší využívání ekonomických nástrojů, a to nejen negativních stimulů, jako jsou odvody za kácení dřevin, ale i těch pozitivních, např. dotací na realizaci ÚSES pro obce a vlastníky pozemků.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BRUNDTLAND, Harlem. *Our Common Future*. World Commission on Environment and Development. Oxford University Press. 1987. ISBN: 019282080X. Dostupné z: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>

ČIHAŘ, Martin. *Ochrana přírody a krajiny I územní ochrana přírody a krajiny v České republice*. Praha: Karolinum. 1998. s. 15. ISBN 80-7066-509-4.

DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2010. ISBN: 978-80-7400-338-7.

EHRlich, Paul. *The Population Bomb*. Ballantine Books. 1968. ISBN 1-56849-587-0.

JANČÁROVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: obecná část*. Masarykova Univerzita. 2016. ISBN 978-80-210-8366-0.

JELÍNKOVÁ, Jitka. TUHÁČEK, Miloš. *Právní vztahy k dřevinám. Praktický průvodce*. Grada Publishing a.s. ISBN 978-80-271-0112-2.

JORDAN, Andrew, ADELLE, Camilla. *Environmental Policy in the EU : Actors, Institutions and Processes*. Taylor & Francis Group, London. 2021. s. 1-7. ISBN-13: 978-1849714693.

KAVKA, Bohumil. ŠINDELÁŘOVÁ, Jaroslava. *Funkce zeleně v životním prostředí*. SZN - státní zemědělské nakladatelství. 1978. ISBN 07-009-78.

KLVAČ, Pavel. *Člověk, krajina, krajinný ráz*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, katedra environmentálních studií. 2009. s. 33. ISBN 978-80-210-5090-7.

KOLBERT, Elizabeth. *Šesté vymírání: Nepřirozený příběh*. Barrister a Principal. Brno. 2018. ISBN: 978-80-7364-052-1.

KOZEL, Stanislav. *James Watt*. Praha: Orbis. 1946. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:80265540-82dc-11e5-a715-005056827e52?page=uuid:66aa58e0-b488-11e5-8c9e-001018b5eb5c>

LÖW, Jiří a kol. *Rukověť projektanta místního územního systému ekologické stability: Metodika pro zpracování dokumentace*. 1. vyd. Brno: Doplněk. 1995. ISBN 80-85765-55-1.

MALÝ, Stanislav. *Stavební zákon: Komentář*. Wolters Kluwer. Praha. 2013. ISSN 2336-517X.

MIKO, Ladislav; Borovičková, Hana a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007. ISBN: 978-80-7179-585-8.

MOLDAN, Bedřich. *Životní prostředí v globální perspektivě*. Karolinum. 2020. ISBN 978-80-246-4678-7.

PRŮCHOVÁ, Ivana a kol. *Stavební zákon a ochrana životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita. 2011. ISBN 978-80210-5667-1.

STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer. 2016. ISBN 978-80-7552-229-0.

STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde. 2006. ISBN 80-7201-609-1.

RITSCHELOVÁ, Iva. *Úvod do politiky životního prostředí*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta životního prostředí. 2002. s. 26. ISBN: 80-7044-414-2.

2. Seznam použitých odborných článků (včetně online publikací)

BENEŠ, Jiří a kol. *Zpráva o stavu země: Odhmyzeno*. Vesmír 88. 386. 2009/6. 2009. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2009/cislo-6/zprava-stavu-zeme-odhmyzeno.html#pozn2>

BENVEISTE, E. Lejeune, Michel. *Noms d'agent et noms d'action en indo-européen*. Revue des Études Anciennes. Tome 52, n°1-2. 1948.

BÍNOVÁ, Ludmila a kol. *Metodika vymezování územního systému ekologické stability*. Ministerstvo životního prostředí. 2017. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_2017/\\$FILE/SOTPR_Priloha_Vestnik_Kveten_170609.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_2017/$FILE/SOTPR_Priloha_Vestnik_Kveten_170609.pdf)

BOULDING, Kenneth. *The Economics of Coming Spaceship Earth*. American Economic Review, Vol. 56, No. 1/2, březen 1, 1966.

BROŽOVÁ, Jana. *Biologická rozmanitost v České republice: současný stav a trendy*. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky. 2004.

BUKÁČEK, Roman. Matějka, Petr. Bukáčková, Pavlína. *Ochrana krajinného rázu v územním plánování*. In. Aktuální problémy ochrany krajinného rázu. Sborník příspěvků z odborného semináře vydaného v souvislosti s řešením výzkumného projektu NPV 1R44058 „Obnova mimoprodukčních funkcí zemědělské krajiny v procesu komplexních pozemkových úprav“. 2007. Dostupné z: <http://www.krajinnyras.cz/KuKr2008/sbornik2007.pdf>

CRUTZEN, J. Paul. *Geology of Mankind*. Nature 415 (6867): 23. doi: 10.1038/415023a. 2002.

DAMOHORSKÝ, Milan. *Koncepční nástroje ochrany životního prostředí v českém právu* Dienstbier, Filip. *Procesněprávní aspekty vytváření a užití koncepčních nástrojů ochrany životního prostředí*, sborník z konference. Univerzita Karlova v Praze. 2003.

DAMOHORSKÝ, Milan. *Koncepční nástroje ochrany životního prostředí v českém právu*; Stejskal, Vojtěch (ed.). *Koncepční nástroje ochrany životního prostředí z pohledu práva*. Sborník z konference. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta. 2003.

DUCARME, Frédéric, Couvet, Denis. *What does 'nature' mean?* Palgrave Communications 6: 14. 2020. Dostupné z: <https://www.nature.com/articles/s41599-020-0390-y>

Evropská komise. *Managing Natura 2000 sites*. Publications Office of the European Union. 2019. SBN 978-92-79-98560-7. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/EN_art_6_guide_jun_2019.pdf

FODEN, B. Wendy a kol. *Identifying the world's most climate change vulnerable species: A systematic trait-based assessment of all birds, amphibians and corals*. PLoS One, 8(6). 2013. doi: <http://dx.doi.org/10.1371/journal.pone.0065427>

FOLEY, A. Jonathan a kol. *Global Consequences of Land Use*. Science 309 (5734). 2005. DOI: 10.1126/science.1111772.

GIBBONS, Ann. *A Complex Behavior Arose at Dawn of Humans*. Science 359 (6381). 2018.

GOLDEWIJK, K. Klein a kol. *The HYDE 3.1 Spatially Explicit Database of Human-Induced Global Land Use Change over the Past 12,000 Years*. Global Ecology and Biogeography 20 (1). 2011.

HALLMANN, Caspar A. a kol. *More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas*. PLOS ONE. 2017. Dostupné z: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0185809>

HALMAGHI, Elisabeta-Emilia. *Environmental Action Programmes of the European Union – Programmes Supporting the Sustainable Development Strategy of the European Union*. Scientific Bulletin. 21. 10.1515/bsaft-2016-0040. 2016.

HÁTLE, Miroslav. *ÚSES v územním plánování*. Ochrana přírody. Zvláštní číslo Ekologická síť v ČR. 2012. str. 26–27. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvlastni-cislo/uses-v-uzemnim-planovani/>

HAVELKOVÁ, Svatava. BOROVIČKOVÁ, Hana. *Nástroje ochrany přírody a krajiny*. Ministerstvo životního prostředí. PLANETA 2005. Ročník XII, číslo 8/2005. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/9BE7ACE92CCC839FC125708B001BB0F6/\\$file/planeta_8_web.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/9BE7ACE92CCC839FC125708B001BB0F6/$file/planeta_8_web.pdf)

HAVELKOVÁ, Svatava. *K čemu slouží přechodně chráněná plocha*. Ochrana přírody. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v nakladatelství ENVIRONS. 2009. ročník 64. číslo 5. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/k-cemu-slouzi-prechodne-chranena-plocha/>

HOLÍK, Martin. *Krajinný ráz a jeho ochrana v rámci územního plánování*. Dny práva – 2010 – Days of Law. 1. ed. Brno: Masarykova Univerzita. 2010. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Holik_Martin_%20\(4646\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Holik_Martin_%20(4646).pdf)

JOHNSON N., Christopher a kol. *Biodiversity Losses and Conservation Responses in the Anthropocene*. Science 356 (6335). 2018.

KONVIČKA, Martin a kol. *Butterfly extinctions in European states: Do socioeconomic conditions matter more than physical geography?* Global Ecology and Biogeography 15. 2006.

KOSEJK, Jaromír a kol. *Realizace skladebných částí územních systémů ekologické stability*. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 2009. ISBN: 978-80-87051-65-8. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/res/archive/008/004077.pdf?seek=1369389603>

KUČERA, Jan, a kol. *Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin*. Ministerstvo životního prostředí. 2010. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_publicace/\\$FILE/OMOB-Publikace_CITES-20101109.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_publicace/$FILE/OMOB-Publikace_CITES-20101109.pdf)

LINDSEY, Rebecca. *Climate Change: Atmospheric Carbon Dioxide*. NOAA Climate.gov. 2020. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-atmospheric-carbon-dioxide>

MADĚRA, Petr. ZIMOVÁ, Eliška. *Metodické postupy projektování lokálního ÚSES*. Ústav lesnické botaniky, dendrologie a typologie LDF MZLU v Brně a Löw a spol. Brno. 2005. Dostupné z: <http://www.forumochranyprirody.cz/sites/default/files/20.pdf>

MCCORMICK, Michael a kol. *Climate Change During and After Roman Empire: Reconstructing the Past from Scientific and Historical Evidence*. Journal of Interdisciplinary History 43 (XLIII: 2). 2012.

Mendelova Univerzita v Brně. *Ochrana přírody a krajiny 1. díl*. Připraveno v rámci řešení projektu CZ.1.07/2.2.00/28.0020. 2021. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: http://web2.mendelu.cz/af_291_projekty2/vseo/print.php?page=4138&typ=html

Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství České republiky v roce 2019*. Praha. 2020. ISBN 978-80-7434-571-5. Dostupné z: http://www.uhul.cz/images/ke_stazeni/zelenazprava/ZZ_2019.pdf

Ministerstvo životního prostředí. *Aktualizace metodického pokynu odboru druhové ochrany a implementace mezinárodních závazků MŽP k Postupu hodnocení vlivů koncepcí a záměrů na evropsky významné lokality a ptačí oblasti*. Věstník Ministerstva životního prostředí. Ročník XXVIII. Částka 8. 2018. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/hodnoceni_vyznamnosti_vlivu_koncepci/\\$FILE/SOTPR_Vestnik_listopad_2018_181211.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/hodnoceni_vyznamnosti_vlivu_koncepci/$FILE/SOTPR_Vestnik_listopad_2018_181211.pdf)

Ministerstvo životního prostředí. *Aktualizovaná metodická instrukce odboru obecné ochrany přírody a krajiny a odboru legislativního Ministerstva životního prostředí k aplikaci § 8 a § 9 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny*. Ročník XXX. Leden 2020. Částka 1. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/\\$FILE/SOTPR-Vestnik leden-200131.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vestnik_mzp_2020/$FILE/SOTPR-Vestnik leden-200131.pdf)

Ministerstvo životního prostředí. *Metodická instrukce odboru obecné ochrany přírody a krajiny MŽP k registraci významných krajinných prvků*. Věstník Ministerstva životního prostředí. Ročník XIII. červenec 2013. částka 7. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/1CD7256D13065B01C1257BBA0041868B/\\$file/2013_Vestnik_7.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/1CD7256D13065B01C1257BBA0041868B/$file/2013_Vestnik_7.pdf)

Ministerstvo životního prostředí. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020–2025*. 2020. ISBN: 978-80-7212-646-0. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/AF71B00C4DF84B70C12585F400429F1C/\\$file/SPOPK_web.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/AF71B00C4DF84B70C12585F400429F1C/$file/SPOPK_web.pdf)

Ministerstvo životního prostředí. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025*. 2016. ISBN: 978-80-7212-609-5. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/\\$file/SOBR_CR_2016-2025.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/$file/SOBR_CR_2016-2025.pdf)

Ministerstvo životního prostředí. *16. společné sdělení odboru ekologie krajiny a lesa a odboru legislativního k výkladu pojmu „údolní niva“*. In Věstník MŽP. 2007, ročník XVII, částka 8. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/3CABE013A0D54603C1257378004B5666/\\$file/vestnik_08-2007_web.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/3CABE013A0D54603C1257378004B5666/$file/vestnik_08-2007_web.pdf)

Ministerstvo životního prostředí. *21. společné sdělení odboru ekologie krajiny a lesa, odboru zvláště chráněných částí přírody a odboru legislativního k definici jezera v souvislosti s ochranou podle § 4 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb.*. In Věstník MŽP. 2006, ročník XVI, částka 9. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/69CC2774E944CC91C125710D0037D437/\\$file/vestnik09_web.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/69CC2774E944CC91C125710D0037D437/$file/vestnik09_web.pdf)

Organizace spojených národů. *Report of the United Nations Conference on Human Environment*. 1972. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://undocs.org/en/A/CONF.48/14/Rev.1>

ORLANDO, Emanuela. *The Evolution of EU Policy and Law in the Environmental Field: Achievements and Current Challenges*. Working Paper. Transworld. 2013. IISN 2281-5252. Dostupné z: http://www.iai.it/sites/default/files/TW_WP_21.pdf

PEKÁREK, Milan. *Příroda jako objekt právní ochrany*. Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno : Masaryk University. 2010. Dostupné z: [http://dvp.sehnalek.cz/files/prispevky/09_priroda/Pekarek_Milan_\(4496\).pdf](http://dvp.sehnalek.cz/files/prispevky/09_priroda/Pekarek_Milan_(4496).pdf)

PEŠOUT, Pavel. Hošek, Michael. *Ekologická síť v podmínkách ČR*. Ochrana přírody. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v nakladatelství ENVIRONS. 2012, ročník 67. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zvlastni-cislo/ekologicka-sit-v-podminkach-cr/>

PETŘÍČEK, Václav. *Významné krajinné prvky včera, dnes a zítra*. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 2007. Dostupné z: <https://adoc.pub/aopk-r-nuselska-39-praha-4.html>

PRÜSS-ÜSTÜN, Annette. CORVALÁN, Carlos. *Preventing disease through healthy environments*. World Health Organization. 2006. Dostupné z: https://www.who.int/quantifying_chimpacts/publications/preventingdisease6.pdf

SALAŠOVÁ, Alena. *Krajinný ráz – potřeba vymedzenia pojmu*. Péče o krajinný ráz - cíle a metody sborník přednášek a diskusních příspěvků z kolokvia konaného 17. a 18. února 1999 na Fakultě architektury v Praze. Ed. Vorel, Ivan, Sklenička, Petr. Praha: ČVUT. 1999. ISBN 80-01-01979-9.

SCHWAB, Klaus. *The Universal Purpose of a Company in the Fourth Industrial Revolution*. Davos Manifesto 2020. WEF Davos. 2019. Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/davos-manifesto-2020-the-universal-purpose-of-a-company-in-the-fourth-industrial-revolution/>

STEFFEN, Will a kol. *Global Change and the Earth System: A Planet Under Pressure*. Springer. Berlin. 2005. ISBN 91-631-5380-7.

STEVANOVIĆ, Zoran. *Karst waters in potable water supply: a global scale overview*. Environmental Earth Sciences. 2019. 78. 10.1007/s12665-019-8670-9.

SVOBODOVÁ, Kamila. *Krajinný ráz ve strategickém plánování*. Fakulta architektury ČVUT v Praze. Ústav prostorového plánování. 2011. Dostupné z: http://cvut.mapovyportal.cz/krajina_krajinnyy_raz.pdf

ŠIMANDL, Milan. *Náhradní výsadba a odvody - slabé stránky právní úpravy ochrany dřevin*. Správní právo 6/2019, Ročník LII. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/spravni-pravo-6-2019.aspx>

UN-DESA. *World Population Prospects: The 2015 Revision: Key Findings and Advanced Tables*. Global Sustainable Development Report. United Nations, New York. ESA/P/WP.241. 2015. Dostupné z: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/24797GSDR_report_2019.pdf

VOREL, Ivan. KUPKA, Jiří. *Aktuální problémy ochrany krajinného rázu (seminář)*. Praha: Centrum pro krajinu. 2008. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:e25d50b0-41af-11ea-a337-005056827e52?page=uuid:278dc28c-b7ce-45b2-8ab3-aea02396e441&fulltext=krajinn%C3%BD%20r%C3%A1z%20jako%20pr%C3%A1vn%C3%AD%20institut>

VOREL, Ivan. *Krajinný ráz a jeho ochrana : 1. část – Charakter, ráz a identita krajiny*. Ochrana přírody. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v nakladatelství ENVIRONS. 2006. ročník 61. číslo 9. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/res/archive/003/000490.pdf?seek=1234980333>

VOREL, Ivan. *Krajinný ráz a jeho ochrana : 4. část – Cíle a limity ochrany krajinného rázu*. Ochrana přírody. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 2007. ročník 62. číslo 2. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/res/archive/003/000494.pdf?seek=1234980433>

VOREL, Ivan. *Ochrana krajinného rázu v územním plánu – fikce nebo reálná možnost?* In Vorel, Ivan; Kupka, Jiří (eds.). *Krajinný ráz v sídlech / sídla v rázu krajiny*. Praha: České vysoké učení technické v Praze. 2011. Dostupné z: http://www.krajinnyyraz.cz/Konference2011/KR_v_sidlech_Sidla_v_RK.pdf

VRŠKA, Tomáš. HORT, Libor. *Historie vzniku lesních rezervací v ČR do roku 1945*. Ochrana přírody 1/2008. 2008. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/z-nasi-prirody/historie-vzniku-lesnich-rezervaci-v-cr-do-roku-1945/>

World Economic Forum. *The Global Risks Report 2020*. 2020. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2020>

3. Seznam použitých internetových zdrojů

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Červené seznamy*. Portál informačního systému ochrany přírody. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://portal.nature.cz/publik_syst/ctihtmlpage.php?what=1264

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Jednotná evidence speleologických objektů*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/obecna-ochrana-prirody-a-krajiny/neziva-priroda/jednotna-evidence-speleologicky-objektu/>

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Směrnice o ptácích*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/evropske-smernice/smernice-o-ptacich/>

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *ÚSES*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/obecna-ochrana-prirody-a-krajiny/uses/>

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Ústřední seznam ochrany přírody*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/sumarizace/>

BEOLENS, Crombet. *Birding Organisations*. Fat Birder. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://fatbirder.com/birding-organisations/>

BOLDA, Libor. *Tatranský národní park slaví 70 let*. Tatry.CZ. 2018. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.tatry.cz/cs/tatransky-narodni-park-slavi-70-let>

British Ornithologists' Club. *A History of the BOC*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://boc-online.org/about/history>

Česká speleologická společnost. *2021 – Mezinárodní rok jeskyní a krasů*. Video IYCK CZ. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.speleo.cz/2021-mezinarodni-rok-jeskyni-a-krasu>

Česká společnost ornitologická. *Sčítáme ptáky na krmítku!* [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.birdlife.cz/co-delame/vyzkum-a-ochrana-ptaku/vyzkum-ptaku/krmitka/>

Ekologický institut Veronica. *Co to je biodiverzita a proč ji chránit*. ZO ČSOP Veronica. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.veronica.cz/co-to-je-biodiverzita-a-proc-ji-chronit>

Evropská agentura pro životní prostředí. *Evropské životní prostředí – stav a výhled 2020: znalosti pro transformaci na udržitelnou Evropu*. 2019. Dostupné z: <https://www.eea.europa.eu/soer/publications/soer-2020>

Evropská komise. *Environment action programme to 2030*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/strategy/environment-action-programme-2030_en

Evropská komise. *Overview of sustainable finance*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/overview-sustainable-finance_en

Evropská komise. *Spokojený život v mezích naší planety*. Úřad pro publikace. 2013. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/cs.pdf>

Evropská Komise. *The Birds Directive*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/birdsdirective/index_en.htm

Evropská komise. *The Habitats Directive*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/index_en.htm

Evropská komise: *The new ecodesign measures explained*. 2019. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_19_5889

Evropská komise. *Udržitelné financování*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance_cs

Evropská komise. *Zelená dohoda pro Evropu*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs

Evropská rada. *Osmý akční program pro životní prostředí: členské státy jsou připraveny zahájit jednání s Parlamentem*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2021/03/17/8th-environment-action-programme-member-states-ready-to-start-negotiations-with-parliament/#:~:text=Osm%C3%BD%20ak%C4%8Dn%C3%AD%20program%20pro%20%C5%BEivotn%C3%AD%20prost%C5%99ed%C3%AD%20bude%20slou%C5%BEit%20jako%20vod%C3%ADtko,oblasti%20%C5%BEivotn%C3%ADho%20prost%C5%99ed%C3%AD%20a%20klimatu>

Evropský parlament. *Ztráta biologické rozmanitosti: důsledky a příčiny*. 2020. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20200109STO69929/ztrata-biodiverzity-jake-jsou-jeji-dusledky-a-priciny>

IYCK. *Welcome to the International Year of Caves and Karst!* [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <http://iyck2021.org/>

Mariánské Lázně. *Přechodně chráněné plochy*. Oficiální stránky města Mariánské Lázně. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.muml.cz/mesto-a-jeho-sprava/zivotni-prostredi/ochrana-prirody-krajiny/prechodne-chranene-plochdamohoy/>

Ministerstvo zemědělství. *Krajinné prvky*. 2014. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/309958/krajinne_prvky_2014_final.pdf

Ministerstvo životního prostředí. *Evropská úmluva o krajině*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva

Ministerstvo životního prostředí. *IPPC - Integrovaná prevence a omezování znečištění*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/ippc>

Ministerstvo životního prostředí. *Obecná ochrana přírody a krajiny*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/obecna_ochrana_prirody_krajiny

Rada Evropské unie. *Návrh Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2030*. Interinstitucionální spis: 2020/0300(COD). 2020. Dostupné z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11987-2020-INIT/cs/pdf>

Rada Evropy. *Emerald Network of Areas of Special Conservation Interest*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network>

Rada Evropy. *Presentation of the Bern Convention*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/presentation>

Rada Evropy. *Programme of Activities and Budget of the Bern Convention 2020-2021*. Directorate of Democratic Participation. 2019. Dostupné z: <https://rm.coe.int/programme-of-activities-2020-2021-for-the-bern-convention/168098b325>

Rada Evropy. *The European Landscape Convention*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/landscape/the-european-landscape-convention>

ROSER, Max. RITCHIE, Hannah. ORTIZ-OSPINA, Esteban. *World Population Growth*. Our World In Data. 2019. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/world-population-growth>

Sekretariát CBD. *About the Nagoya Protocol*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/abs/about/default.shtml/>

Sekretariát CBD. *History of the Convention*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/history/>

Sekretariát CBD. *Introduction*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/intro/>

Sekretariát CBD. *List of Parties*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/information/parties.shtml>

Sekretariát CBD. *Sustaining Life on Earth*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/convention/guide/>

Sekretariát CBD. *Thematic Programmes and Cross-Cutting Issues*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/programmes/>

Sekretariát CBD. *The Cartagena Protocol on Biosafety*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <http://bch.cbd.int/protocol>

Sekretariát CITES. *Appendices*. CITES. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/app/appendices.php>

Sekretariát CITES. *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*. CITES. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://cites.org/sites/default/files/I/Brochure_UNEP_CITES_eng.pdf

Sekretariát CITES. *List of Parties to the Convention*. CITES. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: [List of Parties to the Convention | CITES](#)

Sekretariát CITES. *What is CITES?*. CITES. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://cites.org/eng/disc/what.php>

Sekretariát CMS. *Appendices*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://www.cms.int/sites/default/files/basic_page_documents/appendices_cop13_e_0.pdf

Sekretariát CMS. *CMS*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cms.int/en/legalinstrument/cms>

Sekretariát CMS. *Scientific Council*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.cms.int/en/convention-bodies/scientific-council>

Sekretariát Ramsarské úmluvy. *Global Wetland Outlook*. Švýcarsko. 2018. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://static1.squarespace.com/static/5b256c78e17ba335ea89fe1f/t/5ca36fb7419202af31e1de33/1554214861856/Ramsar+GWO_ENGLISH_WEB+2019UPDATE.pdf

Sekretariát Ramsarské úmluvy. *History of the Ramsar Convention*. Švýcarsko. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.ramsar.org/about/history-of-the-ramsar-convention>

Sekretariát Ramsarské úmluvy. *Smluvní strany Ramsarské úmluvy*. Švýcarsko. 4.11.2019. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/annotated_contracting_parties_list_e.pdf

Sekretariát smlouvy o Antarktidě. *The Antarctic Treaty*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.ats.aq/e/antarctictreaty.html>

Správa jeskyní České republiky. *Jeskyně a kras obecně*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://administration.caves.cz/ochrana-jeskyni>

Správa jeskyní České republiky. *JESOVIEW – mapový prohlížeč objektů JESO*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://webgis.caves.cz/jesoview/index.html>

Správa jeskyní České republiky. *Správa jeskyní České republiky*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.caves.cz/>

Ústav pro českou literaturu AV ČR. *Návrh zákoníku Karla IV., Majestas Carolina*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/zliteratury/VZCL3/145.pdf>

World Population Review. *World Population Review*. 2021. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://worldpopulationreview.com/>

World Water Council. *Water Crisis*. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: <https://www.worldwatercouncil.org/en/water-crisis>

WWF European Policy Office. *8th Environment Action Programme*. 2020. [online]. [cit. 2021-08-19]. Dostupné z: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/8th_eap_wwf_recommendations.pdf

4. Seznam použitých právních předpisů

African-Eurasian Migratory Waterbird Agreement.

Agreement on the Conservation of Populations of European Bats.

Evropská úmluva o krajině.

Jednotný evropský akt.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

Nařízení Komise 2016/1141, kterým se přijímá seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii.

Nařízení Komise 2019/2024, kterým se stanoví požadavky na ekodesign chladicích spotřebičů s přímou prodejní funkcí podle směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/125/ES.

Nařízení vlády č. 41/1963 Sb., o zřízení Krkonošského národního parku.

Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady 1386/2013/EU o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2020.

Směrnice Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

Směrnice Rady 96/61/ES o integrované prevenci a omezování znečištění.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků.

Smlouva o Antarktidě.

Smlouva o Evropské unii.

Smlouva o fungování Evropské unie.

Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství.

Úmluva o biologické rozmanitosti.

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva.

Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť.

Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů.

Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Vyhláška č. 667/2004 Sb., kterou se stanoví obsah a rozsah dokumentace jeskyní.

Vyhláška č. 166/2005 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů, v souvislosti s vytvářením soustavy NATURA 2000.

Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a o způsobu evidence územně plánovací činnosti.

Vyhláška č. 189/2013 Sb., o ochraně dřevin a povolování jejich kácení.

Zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody.

Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství.

Zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a státní báňské správě.

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.

Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu.

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých zákonů.

Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství.

Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy.

Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů.

Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti.

Zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a o omezování znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů.

Zákon č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech a o změně zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů.

Zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů.

Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů.

Zákon č. 218/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a o stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu.

Zákon č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší.

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.

Zákon č. 403/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 416/2009 Sb., o urychlení výstavby dopravní, vodní a energetické infrastruktury a infrastruktury elektronických komunikací, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Zákon č. 541/2020 Sb., o odpadech.

Zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon.

5. Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 26.10.2007, č.j. 4 As 10/2007-113.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 31.10.2013, č.j. 7 AOs 3/2013-30.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 15.05.2015, č.j. 7 As 280/2014.

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 28.05.2015, č.j. 10 A 59/2014-27.

Seznam použitých zkratek

CBD	Convention on Biological Diversity
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora
CMS	Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals
ČR	Česká republika
EHP	Evropský hospodářský prostor
JEA	Jednotný evropský akt
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
OSN	Organizace spojených národů
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SEU	Smlouva o Evropské unii
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ÚSES	Územní systémy ekologické stability
VKP	Významný krajinný prvek
WHC	World Heritage Convention
WWF	World Wide Fund for Nature
ZOPK	Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Právní úprava obecné ochrany přírody a krajiny

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje tématu právní úpravy obecné ochrany přírody a krajiny a svým rozsahem pokrývá zejména § 4-13 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Cílem práce je poskytnout ucelený přehled o nástrojích obecné ochrany přírody a krajiny, detailně je popsat a poukázat na legislativní nedostatky současné právní úpravy. V práci je uplatňována deskriptivní a analytická metoda. Práce je rozdělena do šesti kapitol.

První kapitola je věnována úvodu do problematiky ochrany přírody a krajiny, seznamuje s nejdůležitějšími pojmy a představuje nástroje uplatňované v rámci ochrany přírody a krajiny. Druhá kapitola se věnuje nejvýznamnějším mezinárodním úmluvám v oblasti ochrany přírody a krajiny, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament České republiky a jimiž je Česká republika vázána. Následující kapitola popisuje evropské předpisy týkající se ochrany přírody a krajiny. Největší pozornost je věnována čtvrté a páté kapitole. Čtvrtá kapitola popisuje právní úpravu obecné druhové ochrany přírody a krajiny. Věnuje se tedy problematice ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin včetně ochrany ptáků, která je v systematice zákona o ochraně přírody a krajiny vyčleněna samostatně. V páté kapitole je popsána obecná územní ochrana přírody a krajiny včetně ochrany neživé přírody. Pozornost je věnována všem nástrojům vyjmenovaným v zákoně o ochraně přírody a krajiny, tedy ochraně územních systémů ekologické stability, významných krajinných prvků, ochraně dřevin rostoucích mimo les, ochraně jeskyní a paleontologických nálezů, ochraně krajinného rázu, přírodním parkům a přechodně chráněným plochám. V poslední kapitole je rozebrán vztah ochrany přírody a krajiny a územního plánování. V práci je kladen důraz na identifikaci legislativních nedostatků současné právní úpravy a součástí práce jsou i úvahy de lege ferenda.

Klíčová slova

Obecná ochrana

Příroda

Krajina

Legal Regulation of Nature and Landscape Protection

Abstract

The diploma thesis is addressing legal regulation of nature and landscape protection and it is covering mostly sections 4-13 of the Act no. 114/1992 Coll, on protection of nature and landscape. The aim of the thesis is to provide comprehensive overview of the tools of nature and landscape general protection, describe them in detail and point out legislative shortcomings of current regulation. Descriptive and analytical method is being used in the thesis. The thesis is divided into six chapters.

The first chapter is devoted to an introduction into issues linked to the protection of nature and landscape, it presents the most important terms and instruments used in the protection of nature and landscape. The second chapter is focusing on the major environmental international agreements of which the Parliament of the Czech Republic has given its consent to ratification and which are legally binding for the Czech Republic. The following chapter describes European legislation related to the protection of nature and landscape. The greatest regard is dedicated to the fourth and fifth chapter. The fourth chapter describes legal regulation of general protection of species. Thus, it deals with the issues of protection of wild fauna and flora, including the protection of birds which is separate in the taxonomy of the Act on protection of nature and landscape. The fifth chapter describes general territorial protection of nature and landscape together with the protection of non-viable nature. The attention is given to all tools listed in the Act on protection of nature and landscape, which means territorial systems of the environmental equilibrium, significant elements of landscape, woody plants growing outside the forests, caves, paleontological discoveries, landscape character, natural parks and temporarily protected areas. The last chapter elaborates the relation between protection of nature and landscape and territorial planning. In the thesis, the emphasis is put on the identification of shortcomings of current regulation and the thesis also includes *de lege ferenda* thoughts.

Key words

General protection

Nature

Landscape